

GÂNDIREA

ANUL XXI Nr. 7

AUGUST—SEPTEMBRIE 1942

S U M A R U L:

CREDINȚĂ ȘI EROISM

NICHIFOR CRAINIC: Sufletul românesc	361
V. VOICULESCU: Sântem ai mântuirii	367
RADU GYR: Poeme de pe front	369
LADMISS ANDREESCU: Bombardament!	372
N. I. HERESCU: Testament	379
N. CREVEDIA: Te Deum	381
PAN M. VIZIRESCU: Primul soldat căzut peste Prut	382
IOAN COMAN: Eroismul elitelor patristice	383
JOSEF WEINHEBER: Vorbind în vis (În românește de Vintilă Horia)	394
LUCIA MIHNEA: Zori de zi	395
VALERIU ANANIA: Versuri pentru versul meu	396
PETRU P. IONESCU: Credință și eroism	397

IDEI, OAMENI, FAPTE

ȘTEFAN IONESCU: Sensul eroismului românesc	405
MARIELLA COANDĂ: Piero Bargellini și portretul psihologic	407
FILOMELA BRĂTIANU: Gânduri cu ocazia chemării lui Hans Pyritz la Universitatea din Berlin	409
EMILIAN VASILESCU: „Prietenii români ai tomiș- mului“	410

CRONICA LITERARA

PAN M. VIZIRESCU: George Ionașcu: Pustiul roșu; Reporterii de războiu (Grigore Olimp Ioan: Noi dela bombardament; Iordache Răducu: 22 Iunie; Ion Băleanu: Ordin de misiune; Cpt. Comandor Marius Verbiceanu și Cristian Teodorescu: Echi- paj la posturile de luptă; Ladmiss Andreescu: Sburăm spre Răsărit)	412
PETRU P. IONESCU: Alex. Constant: Odesa; Prof. Dr. Johann von Leers: Germania	419

CRONICA DRAMATICĂ

DRAGOȘ PROTOPOPESCU: Canticula, sau triumful comediei italiene... (Gherardi: Fiii marchizului; Bonelli: Omul care zâmbeste)	418
---	-----

CRONICA MĂRUNTĂ

NICHIFOR CRAINIC: Nicolae Coian academician; Rasă și religione; Scriitorii în acțiune; Adoles- cenții eroi de roman; Ion Buzdugan; O poetă nouă	421
---	-----

După o gravură din
Secolul al XVI-lea
a lui Marcantonio
Raimondi.

Poetii

au cântat

de când e lumea, și vinul și femeile. Dacă nenumărate femei au fost muzele inspiratoare, vinul, în schimb, cărui se închinău poemele, era întotdeauna același: „nectarul“

Dece Nectar? Pentru că acesta întruchipa, idealizate, toate calitățile ce le poate avea un vin: aromă, buchet, naturalitate, creând și acea subtilă stare de euforie, de inteligență și artă...

Astăzi numai există „nectaruri“, există în schimb Nectar, dar bineînțeles

NECTAR MOTT

MOTT MONOPOL
MOTT O.N.E.L
DRĂGAȘANI MOTT

MOTT 1914 DEMI-SEC
MOTT EXTRA-DRY
MOTT NATURE

VINURI SAMPANII

GÂNDIREA

SUFLETUL ROMÂNESC

DE

NICHIFOR CRAINIC

Nu cunoaştem bine sufletul poporului nostru. L-am privit dela distanţă, prin geamul colorat al unor ideologii străine. Şi dacă nu l-am dispreţuit deadreptul, l-am subpreţuit totdeauna. Românul n'are orgoliul românismului şi înclină să se înjosească în faţa străinului pe sine şi pe consângeni, în credinţa că-i aduce un omagiu celuiilalt. Generaţia care ne-a precedat dispunea de personalităţi cu vază, care mărturiseau public că au două patrii, Franţa şi România. „Decât să piară Franţa mai bine sacrificăm România!“ Nu era vorba de modestie în asemenea mărturisiri de un patetism uluitor, ci de o ieftină bagatelizare a propriei noastre ţări. Modestia e o virtute bizuită pe cunoaşterea dreaptă a limitelor puterii noastre. Dar aici nu intra în joc cunoaşterea dreaptă, ci recea ignorare a ceea ce este românesc.

Nici literatura epocii de care vorbim nu ne dă o imagine credincioasă a sufletului naţional. Cu toată preocuparea scriitorilor de ţărănime, n'avem totuşi până azi o carte revelatorie a omeniei dela ţară, cu excepţia unică a lui George Coşbuc, marele vizionar al spiritului românesc. Nuvelişti şi romancierii n'au văzut în ţăran decât patima pentru pământ, precum cei mai tineri, în duzinele lor de cărţi, nu văd decât zbuciumul erotic al unor eroi lipsiţi de orice semnificaţie mai largă. In ce priveşte oraşul ca material artistic, scrisul nostru a rămas la Caragiale, inteligenţă lucidă şi levantină, care a diformat caricatural orice fiinţă de care şi-a atins condeiul. El înfăţişează prin excelenţă zeflemeaua cafenelei orientale, uşuratică şi superficială, care desfigurează un om pentru a stoarce din el efectul unei glume. Nimeni nu mai vrea să cunoască viaţa de suburbie decât sub chipul lui Macke şi Lacke, nişte caraghioşi pierde-vară lângă halba de bere, şi atâta tot. Literatura lui Caragiale n'a ridicat pe mahalagiu punându-i în faţă defectele, ci a diformat perspectiva intelectualului, cu netăgăduita ei putere de seducţie, alimentându-i plăcut şi fără efort uşurătatea de spirit, trivializându-i mintea şi făcându-l să vadă strâmb. N'am crezut şi nu voi crede niciodată că acest scriitor lipsit de orice sentiment de omenie şi posedat de sadism intelectual poate fi reprezentativ pentru sufletul românesc. El înfăţişează dimpotrivă, atmosfera levantină a porturilor dunărene şi a bodegiilor bucureştene de coloniale şi delicatose, ceea ce convine de minune şi spiritului iudaic, înrudit prin aceleaşi trăsături caricaturale.

Când am pornit prin această revistă lupta de adâncire a izvoarelor de inspiraţie pentru a descoperi sub pojghiţa zeflemelei marea omenie românească, am afirmat că până în aceste străfunduri nu se poate ajunge decât cu luminile ortodoxiei, care lipsea

aproape cu totul din preocupările scriitorilor noștri, dar care constituie însăși substanța sufletului românesc. Ne-a întâmpinat atunci opoziția înviersunată a tuturor caragialistilor și iudaizantilor, cari au fabricat ad-hoc hilariantă teorie a „ateismului național”. Din fundul Răsăritului înflorau pe-atunci văpăile de putregaiu iudaic ale Moscovei comuniste, iar ei erau învățați să privească poporul românesc prin ochelarii roșii ai marxismului. Teoria „ateismului național”, pusă în sarcina neamului nostru atinge culmea disprețului de sufletul românesc. Zeflemeaua diformantă, cu sentințele ei pe cât de superficiale pe atât de apriorice, și ignorarea indiferentă erau înlocuite acum cu sfidarea cea mai cinică a unei realități spirituale, ce constituie însuș modul românesc de existență istorică. De când există soarele și pământul, știința n'a descoperit încă vreun popor ateu; el trebuia inventat la umbra Carpaților pentru a satisface neseriozitatea unor strămbă-lemne, cari se joacă de-a paradoxele pe tema destinului acestui neam.

Poporul român e altfel de cum l-a socotit generația trecută, crescută în mediul laicismului francez. Și dacă înșiși scriitorii cari l-au iubit n'au știut să vadă dincolo de elementul pitoresc adâncurile lui spirituale, el singur ni le descoperă când glasul istoriei îi deschide inima. D. Al. Lascanov-Moldovanu, romancier și publicist de concepție nouă, lucrând la censura corespondenței particulare a celor de pe front cu cei de-acasă, a dat la iveală în cartea *Scrisori de războiu* 1290 de epistole prin care sufletul românesc se arată așa cum e într'adevăr. Cartea e cel mai de seamă document ce-l avem până acum despre intimitatea acestui suflet. Scrisorile sunt alcătuite în ceasuri de mare cumpănă, sub imperiul sacrificiului și al morții, când unii altora cei ce se iubesc își mărturisesc fără ascunziș tot ce au pe inimă. Cine știe dacă mâine se vor mai întâlni. Războiul nu cruță. De aceea, fiecare cuvânt scris are aerul unui cuvânt ultim despre lucrurile ultime, ce zac ca pietrele în fundul ființei noastre. În totalitatea ei, cartea pare scrisă de acelaș om la o tensiune maximă și lectura îți cere o încordare la fel. Dacă Românul e deobicei discret și sobru în gest și în vorbă, fără patetismul teatral al Rusului, aici sufletul lui nu mai șoptește și nu mai murmură, ci ciocotește torențial într'o splendidă cascadă de revelații. Părinți și copii, frați și surori, soții și bărbați, prieteni și îndrăgostiți, ofițeri și soldați, țărani, meseriași și cărturari, sunt conștienți până la unul de însemnătatea hotărîtoare a războiului de care atârnă soarta României. Țara e pentru ei o ființă sacră mai presus de orice și de oricine, și în fața ei nu există decât o atitudine: datoria de a o spăla de rușine, de a o reface, de a o glorifica în ochii lumii. Tragedia din anul 1940, când am fost siliți să asistăm la smulgerea provinciilor cu brațul încremenit pe arme, a deslănțuit în fiecare o nemărginită dragoste de patrie și un crâncen dor de revanșă. „De niciunde nu poți căpăta mai multă viață, cum capeți respirând cerul nostru din România”, scrie pe front o fată din mahalaua bucureșteană, a cărei inimă Caragiale nici n'a bănuț-o măcar. „Le vom arăta noi cine sunt Românii!” asigură de pe front un soldat bucureștean. Războiul acesta e „o răsuflare a poporului nostru”, declară alt soldat, țăran simplu din Gorj. Iar un altul, sergent ardelean; „Dumnezeu a voit ca noi să fim aleși, noi cari suntem aici și ne-a dat putere să învingem pe dușmanul nostru și al bisericii noastre creștine”. Spiritul acestor soldați, toți ca unul și unul ca toți, îl definește astfel un locotenent: „Eu am văzut în soldații noștri—și prin aceasta am făcut experiența pe care fiecare va fi făcut-o la vremea lui — expresia națiunii în instinctul formidabil de luptă, de apărare, în tot ceea ce înseamnă chintesența ființei omenestii”.

Un gând care circulă mereu în aceste scrisori e că părinții au făurit o țară mare, iar tinerii au părut la un moment dat nevrednici de ea. Războiul actual așează generația

nouă pe făgașul strămoșesc al sacrificiului și al bărbăției. „Curaj, curaj și iar curaj, scrie un caporal către fratele său — să fim mândri că în timpurile de față suntem ostași ai Țării!”. Tinerii cari n’au plecat încă sunt jenați și nerăbdători, așa cum eram noi în anul Domnului 1916. Iată ce scrie un caporal către comandantul său depe front: „Cu lacrimi în ochi vă rog să faceți tot posibilul și să mă chemați lângă dv. Aș fi fericit să pot veni lângă comandantul meu”. La fel simt nu numai camarazii, dar și adolescenții, iar fetele regretă că nu s’au născut și ele ostași să împărtășească soarta eroică a iubiților lor. Sfânta măreție a acestui război îi face pe toți să creadă că generația care îl poartă e aleasă și însemnată de Dumnezeu cu solie istorică. „Pe tine țara te-a ales ca împreună cu alții să-i lăngiți hotarele și să sfărâmați balaurul roșu“, spune un plutonier fratelui său. „Această biruință nu va fi numai a noastră, ci a lumii întregi“, scrie un alt plutonier. A călca pe „sfântul pământ desrobot” e un noroc pe care luptătorii îl trăiesc cu frenezie, iar cei dela vatră îl invidiază. „Da, Petruță, rămâi la datorie. *E cel mai sublim cuvânt. Am arătat scrisoarea ta și camarazilor. Ce crezi că au spus? Cu toții vrem să mergem acolo unde ești tu. Dar vrem să venim mai repede*”. „Nici măcar să-ți spălăm picioarele nu suntem vrednici, pentru că tu ești acolo unde nu suntem și noi”. Un elev din școala militară: „Stelică și cu tine sunteți pildele vii ale vieții mele, după modelul cărora îmi voi croi eu drumul viitorului. Voi știți ce e datoria, ce e dragostea și abnegația și pentru asta vouă vă închin sufletul meu“. Un profesor: „Mi-e rușine de mine că tu și Aurel ați trecut de atâtea ori prin fiorul momentului suprem și eu încurc ploile pe-aiici”. O vorbă de frate: „Iar dacă destinul va fi crud cu tine și se va întâmpla să fii lovit de vreun glonț dușman, să fii mândru că, cu sângele tău, cu sângele tău și al camarazilor tăi, scăpăm țara de urgia comunismului“. „O viață are omul, scrie un alt frate, dar să știi s’o valorifici. Și voi, atleții de pe zonă, o valorificați în slujba neamului. Și asta e mult. Extraordinar de mult“. Altul: „Viața de epopee pe care o trăiți acum e unică. N’ai să te mai întâlnești niciodată cu ea”. Această existență la limita de sus a unei mari misiuni o caracterizează în chip inspirat o domnișoară din județul Dâmbovița; pentru ea neamul românesc în clipa de față e „inger răzbunător al creștinătății contra bolșevismului barbar și distrugător”.

Un sentiment de totală depășire a individului și de contopire a tuturor în comunitatea patriei ridică aceste scrisori până la culmile clasice ale abnegației. „Intâiu țara și pe urmă familia“, scrie un elev de liceu cu tată pe front. „Nu ne naștem pentru noi, ne naștem pentru patria noastră“, citează soția unui colonel. Combatanții iau pilda acestei abnegații dela părinții lor, cari au făcut războaiele trecute. „Tată dragă, cred că tot îți mai este în memorie bubuitul tunului și șuieratul gloanțelor din 1916, când ați făcut România Mare. Dușmanul ne-a ciuntit-o. Astăzi e datoria noastră să spălăm rușinea. Fi mândru că ai trei feciori la apărarea patriei! Iar un soldat țaran către soție: „Tu, dragă, să știi că sunt pe drumul pe unde au fost tatu-to și tata”. Așa scriu absolut toți câți au avut părinții în războiu, amintindu-și de isprăvile ce le-au fost povestite în copilărie. Din partea părinților curge o îmbărbătare unanimă pe temeiul pildei lor. „Tatăl tău, după cum știi,—scrie un părinte,—și-a făcut datoria la 1913 și la 1916—18. Bunicul tău a fost erou la Plevna, la 1877, iar tatăl bunicului tău a luptat la 1848. Prin urmare, tu moștenind un sânge războinic, nostalgia nu trebuie să-ți copleșească sufletul. Înainte cu Dumnezeu și cu comandanții tăi”. Iar altul adresează fiului său un cuvânt teribil: „Luptă cu îndrăzneală și, dacă va fi nevoie, să mori pentru *Patrie!*”.

Mamele sunt pur și simplu extraordinare. Grija duiosă pentru fiii lor nu le împiedică să trăiască mândria tare ca piatra că au dat țării apărători. „Ioane, feciorul mamei, născut în timpul războiului trecut, Ioane să n’ai grijă de noi că suntem sănătoși“,

scrie o țărăncă din Ilfov. Iar alta, tot din Ilfov: „Să-ți faci datoria față de țară și de scumpul nostru Rege. A noastră să fie izbânda“. „Ne bucurăm că ai fost și tu printre vitejii neamului nostru“, spune o altă țărăncă. Iar o doamnă din București: „Am cinci ostași. Vă închipuiți cât sunt de mândră că am avut cu ce să ajut țara“. Nimic nu e mai gata de sacrificiu ca maternitatea; dar dintre toate mamele e una singură care ne cere jertfă pentru tot ce ne-a dat: patria.

Lucrul acesta îl înțeleg cu adâncul lor instinct toate femeile care scriu pe front. Un strigăt maiestos se ridică din fiecă pagină: „Sunt mândră de tine, iubitule!“ „Nu simt nevoia distracțiilor, scrie o nevastă. Mi-ar părea anormal să umblu după asta, când țara e în războiu și tu nu ești acasă“. „E mult prea frumos ce-ai făcut... și eu stau aici cu dorul meu mare și pâlpăiu ca o lumânare mică, gata să se stingă la cea mai mică mișcare“, spune alta. „Multe sunt mamele, soțiile și surorile, care și-au trimis pe cei scumpi ai lor să-și facă datoria. Mă simt mândră că și eu mă număr printre ele“. Toate n'au decăt un singur îndemn: ai lor să nu se gândească la nimic decât la datorie și să nu se întoarcă decât cu victoria. După cucerirea Odesei, în deosebi, scrisorile fetelor sunt un delir de bucurie.

O notă plină de semnificație pentru acest suflet matern, chiar când e vorba de o soție sau de o fată, e că, în grija pentru cel scump al lor înglobează pe toți camarazii și toată pastera țării. Adresându-se unuia, vorbesc tuturor și rugându-se pentru unul, se roagă pentru toți. Accente de nemărginită tandrețe găsesc aceste femei pentru viteji și pentru răniți. Cele care lucrează în spitale, sunt foarte fericite că pot fi de folos. „Sunt ca o mamă printre ei, scrie o doamnă, și îi îngrijesc parcă ar fi din familia noastră, știind totdeodată că mulțumită lor trăim noi“. „Necazurile personale sunt nimic pe lângă ce îndură ei“, mărturisește alta. „Imi sunt dragi pentru că în ei simt sufletul adevărat, sufletul curat al poporului nostru; imi sunt dragi pentru că îi văd suferind fără egoism și-i simt așa de aproape de Dumnezeu“. O doamnă, la vederea biruitorilor întorși: „M'a cutremurat plânsul ce nu mi-l puteam înfrâna și așa fi fost în stare să sărut pe cel din urmă soldat într'o clipă de recunoștință supremă“. Altele, scriind unuia singur, își rostesc recunoștința față de toți, de parcă ele ar fi însăși patria românească.

Admirabil sufletul acesta al femeilor noastre, pe care nu le știm prețui îndeajuns, în care fabricanții de romane nu văd decât amante, iar străinii aventuriere elegante. Și când te gândești că scrisorile cele mai înflăcărâte și mai zguduitoare sunt tocmai ale bucureștencelor; ale mahalagioaicelor și ale doamnelor din societate! Sub fardul lor de rigoare, cu aspect de frivolitate neplăcută, bate însăși inima României.

Am lăsat înadins la urmă sentimentul religios al acestor scrisori. În realitate nu e una să nu vorbească de rugăciune, una să nu fie ea însăși o rugăciune. Deslănțuind războiul, Mareșalul României l-a numit *sfânt*, în asentimentul poporului românesc. Orice om din această țară știe că e un război împotriva călăului dela Răsărit, dar și un războiu creștin împotriva necredincioșilor. În multe scrisori Rușii sunt socotiți drept „nenorociți“ fiindcă s'au lepădat de credință și luptă contra creștinismului. Bolșevismul e „fiară, balaur, hidră, monstru“ și așa mai departe. Războiul acesta l-a voit „țara și Dumnezeu“. De aceea „ne facem datoria de buni români și buni creștini“. „Luptăm pentru cauza sfântă a Mântuitorului Iisus“. „Suntem armata Domnului Hristos“. „Dacă întreabă cineva de mine, spune-le că sunt sănătos și că mă găsesc în marea cruciadă a creștinismului“. Sunt cuvinte de ofițeri și de soldați deopotrivă. Convingerea tuturor e că temeiul metafizic al acestui războiu stă în voința lui Dumnezeu de a sfărâma ateismul bolșevic. „Am văzut cu ochii mei, scrie un soldat vlășcean, că sunt adevărați bolșevici cari nu cred în Dumnezeu și nu vom veni acasă până nu vom termina cu liftele acestea păgâne“.

Dintr'o asemenea premisă decurge siguranța neclintită, spusă de nenumărate ori, că biruința e a noastră. Infrângerile Rușilor sunt date pe seama necredinței lor. Nu e posibil ca Dumnezeu să-și părăsească oastea. „Fiți fără nicio teamă că Dumnezeu e cu noi, Români“, scrie un soldat, dând astfel glas unei convingeri obștești. Cei de-acasă cred la fel : „Dumnezeu apără armata noastră fiindcă avem sfânta cruce în față, și marea noastră dreptate“, mărturisește o doamnă pentru toate. Iar un țăran cuprinde întreaga suflare românească în această frază profund creștină : „Să avem credință unul la altul și toți la Tatăl sfânt, că el ne va mântui“.

Extraordinaire îndemnuri la mai multă credință și rugăciune se trimit pe front din sânul căminurilor. „Increde-te în Iisus și te vei mântui. Numai la Iisus cel răstignit putem găsi mângâierea și ajutorul în nevoi“. „Să vă îndreptați inimile către Domnul Iisus, ca El să vă dea mângâierea pe care nimeni n'o poate da ca El“. „Eu te-am încredințat în paza lui și cred că El te va păzi atât trupește cât și sufletește. El e păstorul tău. El te va păzi de orice rău. Ascultă de El“. „Noi strigăm cu putere la Domnul Iisus pentru armata română“, scrie o țarancă bărbatului ei. Mai mult chiar decât Mântuitorul, Maica Domnului e implorată neconținut să-l ia sub acoperământul ceresc pe fiecare și pe toți laolaltă. De altfel scrisorile acestea fără excepție trebuiesc socotite ca rugăciuni, adică așa cum au fost simțite și concepute de inima și de spiritul românesc. Culegătorul lor, d. Al. Lascarov-Moldovanu, are dreptate să constate că, după lectura lor, rămâi cu impresia unei țări întregi care se roagă luptând pentru biruința Crucii.

Că aceste lucruri nu sunt numai idei sau formule exterioare intimității sufletești se vede limpede din mărturisirile ofițerilor mai ales. Un maior scrie soției sale la București : „Sunt sănătos și am ajuns victorios la Nistru. De câteori am intrat în luptă, m'am rugat lui Dumnezeu să mă ajute și am sărutat icoana, — și Dumnezeu mi-a ajutat“. Icoane se trimit mereu de-acasă, iar cei de pe front, cari le poartă, vorbesc ades de ele. Nu lipsesc întoarcerile sufletești și adâncirile spirituale, care sunt roadele experienței religioase intime. Un locotenent scrie soției sale la București : „Acum privesc chipul dragei mele, icoana Preacuratei și pe Mama. E atâta purificare de suflet, volatilizare spre imaterial și înălțare către sublim, că uneori îți pare rău de clipele ce te urcă atât de sus, la apogeul simțirilor frumoase și curate“. Un sublocotenent către un general : „Am pregătit ceva mai bun — paginile jurnalului meu. Le-am scris în foc și moarte. Atunci când nu mai aveam înaintea ochilor decât aurora Neamului și mângâietoarea privire a lui Hristos. Parcă-i un altul în mine. Da, s'a născut un alt om. Il urmez. Și acest om nou, sfințit prin suferință și bine, vă scrie azi și vă îmbrățișează frățeste“. Un soldat bănățean, care sigur n'avea prilejul să meargă la biserică, scrie tatălui său : „Duminica îmbracă-te cu țoalele mele, du-te la biserică și roagă-te în locul meu“.

Cine ar putea contesta că în asemenea mărturisiri e vorba de o adâncă trăire religioasă, care angajează însuș adâncul sufletului în acțiunea războiului-cruciadă ?

Creștinismul acestor „îngeri răzbunători“, al acestor „ostași ai lui Hristos“, nu rămâne numai în ei, ci se revarsă asupra populației desrobite de sub teroarea ateismului. Inceștinarea Rusiei e un comandament religios, ce decurge din conștiința apostolică a armatei noastre. „Facem operă de creștinătate, scrie un căpitan mamei sale la București, și niciodată un războiu dus în numele crucii n'a fost părăsit de Dumnezeu“. Un alt căpitan scrie părinților săi la Iași aceste rânduri de primăvară creștină : „Pe unde trecem, lăsăm semnele creștinismului și ale dreptății sociale, mai bine împărțită decât predecesorii. Cu preotul în frunte, apostoli ai Neamului și ai adevăratei credințe trecem prin mijlocul celor obidiți. Te impresionează întotdeauna faptul că primii dintre Ucraineni, cari imediat dau zvonul de slujbă la biserică sunt bătrânii și femeile în

vârstă; cari și-au păstrat credința. Și după ei se adună toți și învață să facă sfânta Cruce. Urmează apoi zile întregi botezurilor pentru toate vârstele“. Nu mă pot opri să reproduc, ca încheiere, și aceste rânduri ale unui sublocotenent apostol : „Pravoslavnica Rusie începe să iasă sfioasă la iveală. E o mândrie și o cinste pentru noi. Cât despre mine, — aceeași împlinire a datoriei de român și avântează; de azi începe consolidarea morală, în spirit creștin. Port cu mine Biblia și Icoana. Am găsit și traducerea Cărții Sfinte în rusește. Ii învăț pe cei tineri „Tatăl nostru“... Mă privesc cu ochii înnecați în lacrimi. Ei, sufletul rus, sufletul rus ! Eu cred în reîntoarcerea lui“.

E rareori în istorie ca o armată biruitoare să-și asume cu asemenea conștiință o misiune apostolică.

Acesta e sufletul românesc cel adevărat.

Și pe temelia lui trebuie reclădit Statul și cultura națională.

SÂNTEM AI MÂNTUIRII...

DE

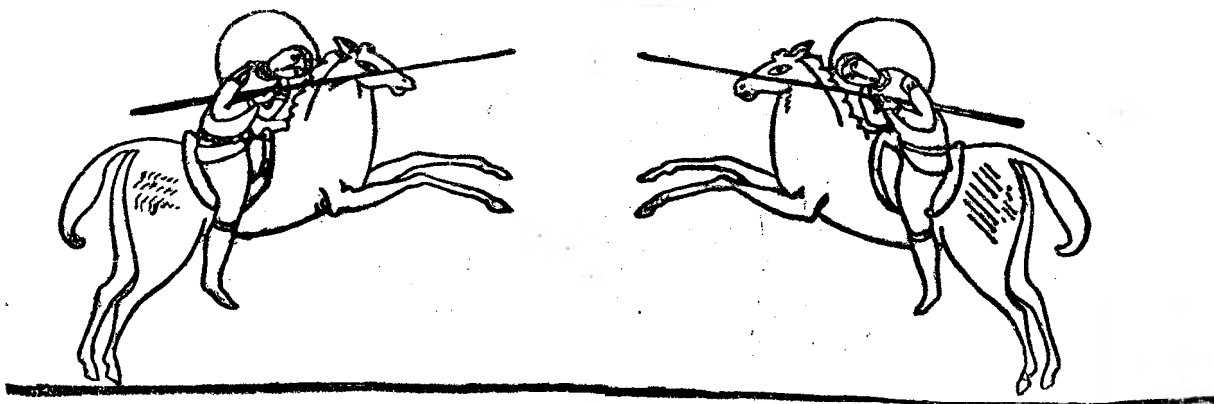
V. VOICULESCU

Sântem ai mântuirii fauri
Și 'n ciuda roșului ucaz
Avem un Dumnezeu viteaz
Și sfinți care ucid balauri.

Destinul nostru pururi treaz
De v'a răbdat pân' adineauri,
Vă fugărim azi ca pe tauri
Până 'n afund de Caucaz.

Cu sângele ce risipim
Pe fără margini de păcate
Din nou pământul vi-l sfințim

Scotând norod după norod
Către slăvita libertate
Din uriașul vostru glod.

POEME DE PE FRONT

DE

RADU GYR

Mărșăluim. Prin noaptea cu tăișuri
strivim nămolul, blestemăm, scrâșnim.
Călcăm mocirle, sfâșiem hățişuri,
mărșăluim, mărșăluim...

Mărșăluim. Cresc aburi de sudoare
din oameni, din căruțe și din cai.
A vizuine mirosim și-a fiare,
și'n gură gust simțim, de mucegai.

Bocancii spartți înfig amare ținte
în glod, în smârc, în morții-ascunși sub lut,
și'n tot ce-a mai rămas din noi fierbinte:
în lacrimi, în surăsuri, în sărut...

Mărșăluim. Din noaptea clătinată, —
ciobită, luna, cum lucește-acum
e-o cască de metal însângerată
pe vârful unei cruci de fum...

Petrowcka, Septembrie 1941.

CRUCIAȚI

Doamne, printre vâlvătăi
suntem cruciații Tăi.

Cu asprime și cu vis
cruci de foc pe piept me-ai scris.

Ne-ai tăiat prin porumbiști
raiul Tău cu ingeri triști.

Rai, în care brandturi bat,
de chesoane spintecat...

Ne porți marșul triumfal
prin pucioasă și metal,

mucenici cu-obraji de zinc
în urgi ce nu se sting.

Spre ce grav Ierusalim
mengem să ne răstignim ?

Urcăm Noul-Testament
sub un dur bombardament,

și ne seceră din cer
heruvimi sonori de fier...

Doamne, printre vâlvătăi
suntem cruciații Tăi.

Ritmic, cum bocancii sună,
sângerând intrăm în lună.

În grenade și'n ruksac
ducem crâncenul Tău veac

Și purtăm la centiron
Cerul Tău într'un bidon.

FRUNTAȘUL PRESURĂ MIHAI

L-a betejit un brandt, aseară 'n groapă..
Acum, lungit, așteaptă pe brancardă.
Un fir de vânt subțire ca o apă
i-a curs în păr și pleoapele-i desmiardă.

Se face parc'asa o fiară crudă
că-i rupe hălci adânci din glesna spartă.
Geme încet, fricos, — să nu-l audă
do'n doftor, că se supără și-l ceartă.

Îi năclăit de sânge pantalonul
și-l simte cheag pe oasele-i crăpate.
Ar vrea să pipăe gamela, centironul,
„ifectele“, să vadă dacă-s toate...

Când trece vr'un majur, ar vrea să sară
și să ia drepti, — dar buturugi l-apasă..
Ah, ceara și lumina ei de fiară,
că-l sfârtecă, pe targă, și nu-l lasă !

În dinți i-a nșepenit o șoaptă seacă.
Huma din șanț i s'a ngroșat pe față.
Obrajii stinși se trag treptat și pleacă,
dar ochii ard — spărturi de dimineată.

Vibrând, uscată, mâna își ridică,
spre piept, cutremurarea ei amară.
În buzunarul stâng de la tunică
are-o scrisoare cu miros de țară...

Egorowcka, Septembrie 1941.

A T A C

Cu păru 'n vânt, trăsnete ies
din largi spintecături de șes.
Băltoace, smârcuri, eleștae
sar din nămol și țopăe vâlvoae.
Ceru'ndârjit scuipe lavă,
fontă lichidă, otravă.

Crunt ne mai biciue cnutul Prea-Sfântului.
Sfârșitul pământului, sfârșitul pământului.

Pământul crapă,
zările crapă,
apele crapă,
văzduhul crapă,
totul se spintecă și ne îngroapă...

Ura, țâșnim din gropi și din șanțuri,
Iadul se smulge și scapă din lanțuri.
Ingeri de fier ca niște mari cruci
plutesc prin amiaza de tuci
și varsă pe noi numai stânci și butuci.
Toate jivinele lumii spurcate
făcutu-s'au tancuri și cazemate
Munții s'au rupt din pripoane
și-aruncă în noi cu prăpăstii și stane.

Sar giurgiuvelele lumii,
sar toate zăvoarele humii,
sare pământul, întreg, din țâțâni..

Scuip sânge,
scuip bucăți de plămâni,
sunt tot pucioasă și sgură.
Moartea îmi intră —țărână — în gură.

Vin proiectile, vin proiectile,
desfundă morți îngropați de opt zile,
fi smulg din noroi, cu ghiare haine,
și-i svârle în șant, peste mine...

Doamne, nimic din prăpăd nu-Ți mai scapă!
Totul se spintecă, totul se crapă,
totul ne 'ngroapă.

Oh, urlatu-acesta, de unde
răsbate și mă pătrunde?

Vine din ce zăcăminte?
Din care profunde țării?

Ieșiți voi morți din morminte,
ca să intrăm noi, de vii...

Karpova, August 1941.

BOMBARDAMENT!

DE

LADMISS ANDREESCU

Sergentul Cântec Ioachim, înapoi, la mitraliera aceea care săgetase în două rânduri două păsări cenușii sub semn vrăjmaș, își potrivea banda de cartușe în cutia mitralierei. Un glonț nu era prins în bandă destul de precis, sau se deplasase acum când îl fixa din zale, pentru că treaba nu mergea mulțumitor pentru Cântec devreme ce acesta, oarecum necăjit, se chinuia, cu capul mult înghesuit între umeri, cu brațele învârtoșate pe magazia armei, cu degetele crispate pe căciula de oțel a cartușului, să îndrepte răul pe care de aci, de la postul de bombe, locotenentul Stroe Vasilescu nu-l putea nici măcar bănuși. Avea un cap frumos sergentul Cântec și așa, cum era acum, numai ochi și încordare, șeful de bord gândi că poate afla sprijin de nădejde în el, oricât ar fi împrejurările de pidosnice.

Mai trecură câteva clipe și încordarea depe chipul sergentului mitralior se pierdu într'un zâmbet de satisfacție care-i înflori ochii de copilandru ascultător și bun.

Un răpăit scurt și Cântec aduse mâna dreaptă, în cerc repezit de câteva ori, semn că mitraliera merge strună...

Stroe Vasilescu îi trimise o beza a caldă înțelegere.

În spate, aproape de locotenent, puțin deasupra, încât șeful trebuia să înalțe capul peste umărul drept ca să-l vadă bine, adjutantul Aniței, pilotul, mișca ușor manșa în sbor lin, așternut dealungul pământului. Mișcările îi erau scurte și ușoare, atât cât trebuia ca pasărea să țină calea fără să se abată din arătările sigure ale acului tremurător dela compas.

„Ce limpede e calea cerului cu aparatele astea!“ gândi oarecum euforic locotenentul și inima îi crescuse de mulțumirea siguranței cu care Aniței strunea caii involburati în sgomotele continue și aspre ale elicelor... „Cu un asemenea pilot poți să te duci și'n iad Vasilescule și ești sigur că ai să nimerești calea spre casă...“, i-l prezentase pe Aniței, comandantul escadrilei, acum vreo două luni. Și Aniței nu desmințise cu o iotă spusa comandantului. Ba, dimpotrivă.

Purta pe piept crucea de aur a „Virtuții Aeronautice“ și sub cruce, flacăra unei inimi care știa ce-i camaraderia cerului, dar nu voia nici în ruptul capului să știe ce-i teama...

Chipul pilotului, cu trăsăturile aspre, de om călăt în nevoi și lupte, cu ani grei în rândurile sburătorilor, nu tresărea: ochii nu-i clipeau, sprâncenele erau aproape orizontale, bărbia încordată instinctiv; ochii îi fulgerau întinderile senine și însorite.

„Parcă e capul de pe mărcile care se pun pe cărțile poștale“, gândi mai departe Stroe Vasilescu... Cercetă harta și compasul. Privi prin plexiglas peste întinderile cenușii de jos. Pământul se arăta nesfârșit, împărțit, după felul în care era lucrat, în dreptunghiuri, trapeze sau pătrate mărginite de dungă neagră sau verzui — mezuini de brazde răsturnate gros sau hotărnicii de copaci, în deobște salcâmi. În zare, hăt în fund spre răsărit, se arăta o dungă șerpuiind printre verdeța zăvoaielor. Mai cercetă odată harta și mai privi odată dunga de argint. Sub ei un sat, repede identificat pe hartă... Nistrul... Făcu semn pilotului să cotească spre dreapta... Ții apa și țărmlim limanului...“ Privi înapoi. Ceilalți, doi pe dreapta, doi pe stânga, au cotit și ei, după avionul cap...

Sus, la vreo cinci sute de metri, dansau năbădăios și tineri vânătorii... Li numără: unu, doi, trei,... Cercetă cerul mai atent: patru, cinci... Unde sunt ceilalți?: șase... Încă unul... Nu-l vedea. Desigur era în urmă... Il descoperi și pe acesta la un viraj scurt... Li trecu pe dinainte, sglobiu și sigur de el...

Sigur de el se simți din nou și Stroe Vasilescu...

O, ce bombardament o să-i tragă!... Privi instinctiv spre bombe... Agățate în lansatoare, stau gata să pice, alinate frumos, ca niște ostași grași, la o paradă, într'un film... Dedesupt ușile trapelor care astupau gura de lansare erau încă închise în ca-naturile lor cenușii. Și ca el, ceilalți bombardieri duceau cadouri încărcate cu moarte pentru dușmani, cu biruință pentru el și ai lui...

Intrebă, în pâlnia telefonului de bord, pe maestrul Băilă:

— Totul în regulă?

— Păi se poate altfel don'...? răspunse oarecum jignit mecanicul... Apoi zâmbi și făcu un gest ca și când ar fi sfâșiat în dinți pe cineva: „Li mănânc!“; a vrut, poate, să zică... Apoi Băilă se așeză atent, la pândă...

— De-acu' ochi și urechi don'...

Intr'adevăr, limanul Nistrului era dedesubt, imens și alb-platină. În zare se bănuia țărmlim rusesc...

„Pe aici o să ne întoarcem“, gândi sergentul Cântec. Tăiem limanul la Beliaevko și aci-i scăparea de tunul vrăjmaș...“ Socoteala lui era precisă și veche: o mai făcuse de câteva ori cu izbândă desăvârșită. Locotenentul Stroe Vasilescu gândi o clipă că n'ar fi rău să amintească echipagiilor drumul de parcurs, ca să-l urmeze mai lesne. Privi spre telegrafist, care încercuit în casca de metal, sta cu o mână pe trăgaciul mi-tralierii de jos, cu alta pe butonul morsei. Renunță la gând și privi peste liman. Era, apa aceasta întinsă, o risipă de argint așa cum numai sburând peste ape poți să vezi. Pământul rupea aspru hotarul bogat în lumini al apelor, și țara întinderile cenușii hotărnicite de brazde negre sau de tufișuri verzi, până acolo unde ochiul nu mai poate să biruie adâncul zării.

Deasupra, soarele puternic și întremător, îmbia în lumină avioanele, cerul, pământul, apele.

Ar fi fost mai bine dacă pe cer s'ar fi aflat niște nori răspândiți din loc în loc... Dar nici așa nu are să se teamă... Sboară sus și o să schimbe direcția și plafonul când

se va pomeni prea încopciat... gândi în termeni sburătorești locotenentul. Are și el șiretlicurile lui.

Dedesupt, limanul s'a lăsat, pe nesimțite, gătuț de două limbi de pământ pline cu bălți și nisip arzător... Aici ai noștri; dincolo rușii... Au trecut peste limba nisipoasă de către țărnul românesc. Acum alunecă nălucă peste luciul ciobuit cu argint al mării. Avioanele se înfig adânc peste apele fără sfârșit. Jocul de lumini al pâclei dela orizont l-a făcut pe locotenent să creadă că plutește într'un basm... Nu pare un dușman real... Il aduc la adevăr șgomotele aspre ale motoarelor... Astea nu-s din basm de bună seamă... Aniței, pilotul, parcă e de stâncă... Nu clipește, nu mișcă trupul. S'ar părea că nici nu respiră... Curat marca de pe cărțile poștale!... Poate nici sufletul nu i se mișcă... Dacă n'ar împinge ușor bocancul în palonier, dacă n'ar aluneca din când în când mănușa peste brățara manșei, ai jura că e fără suflet...

Maestrul Băilă face și el chip aproximativ de stâncă... Doar ochii îi joacă în orbite, glumeți și plini de viață, colindând cerul doar va descoperi ceva păsări rusești. Casca îi strânge gâtul și din când în când Băilă apasă bărbia peste curelușa care-l supără...

În fund, sergentul Cântec, frumos ca un zeu, a lepădat casca... Vântul care pătrunde nebun prin turelă, îi răvășește neînduplecat părul ușor ondulat. Cântec a mai încercat odată mitraliera și acum așteaptă sportiv și aprig. Tot vântul împinge în avion gunguritul unei melodii uitată acasă în zilele cu liniște și soare: *Atunci eu nu mai rătăceam, Pe-atâtea căi răzlețe, Și-aveați și dumneavoastră...* Telegrafistul Petre Mircea din când în când transmite dispoziții doar cu mâna. Pe cealaltă nu ar ridica-o de pe brățara mitralierei, să-l pici cu ceară... Se știe mai sigur la simpla atingere a armei, pentru că „îmi dă viață doar când o simt don'...", a mărturisit el odată. Când nu are altă treabă, ține isonul melodiei adusă de vânt din gura lui Cântec: „... *mama pe ceaslov. Și'n barbă plânge tata.* Și avioanele înaintează adânc în mare... Și jocul de lumini al pâclei dela orizontul apelor nesfârșite, pare mai nefiresc, mai de basm. Locotenentul Stroe Vasilescu și-a plimbat palmele mari peste obraz ca să alunge somnolența care parcă pune stăpânire pe el: Apoi din nou harta. A măsurat ceva cu rigla, a privit atent busola și când potriveala cerului era una cu aceea a socotelilor lui, a dat ordin de virat puternic spre miazănoapte-răsărit...

Coloana de foc pornită pe cer străin se îndreaptă cu tărie spre inima cetății dușmane.

Acolo la miazănoapte-răsărit este Odesa...

Veneau din spre mare, răsăreau din pâcla mării, pentruca surprinderea dușmanului să fie desăvârșită. Altă dată au atacat direct... Acum ocoleau... A, cum o să sară în aer portul!... Apoi gara... Apoi arsenalul... Apoi aerodromul... Toate obiectivele fixate de comandament, toate ascunzișurile lor...

O lumină de mulțumire umplu gândul și chipul șefului de bord...

În zare, hăt, dincolo de apele desfășurate în trâmbe nesfârșit de mari, ca 'ntr'o povestire halucinantă, dunga pământului a prins să se arate... Se îngroașe... se deslușește...

Motoarele vuesc mai năprasnic. Mai năprasnic este avântul pasărei... Mai năprasnice sunt hotărârile lor... Ochii pilotului lucesc drăcește... Ai mitraliorului Cântec sunt înrouați poate de emoție, poate numai de năvala vântului care-l plesnește neogoit peste chip... Într'adevăr, sergentul are un cap demn de penelul celui mai celebru pictor pe care l-ar zămisli veacurile. Acum nu mai murmură melodia. Nici radiotelegrafistul nu mai îngână isonul. Petre Mircea nu mai transmite, nu mai primește sem-

nalele lui miraculoase numai de el știute; s'a încordat tot peste mitraliera care și ea parcă este de carne și nervi.

Portul este acum aproape.

Locotenentul cercetează alimetrul. Peste cinci mii de metri. Socotește depărta-rea... Vor pica peste port, vor descărca o serie de bombe... Vor sbura drept în inima cetății dușmane, acolo — peste gară, peste aeroport, peste fabricile bine hotărnicite de calculele hărții. Vor scuipa moartea izbăvitoare, neiertătoare.

Iată-!... Ce clar se deslușește obiectivul!...

În clipa aceea au înflorit deodată nufierii uriași ai obuzelor artileriei dușmane... Amândoi, pe stânga, mult prea jos... Astea-s sonde pentru cercetarea înălțimii, soco-țește locotenentul. Face semn pilotului să păstreze înălțimea... Aniței a înțeles, deși se pare că nici nu le-a văzut... Tot echipajul este asemeni unei coarde de oțel îndoită la limită... Doar ochii mecanicului Băilă joacă în orbite vioi și puși pe ghidușii, pân-dind totuși cerul vrăjmaș... Parcă acum este vremea de ghidușii!...

Alte flori albe, mari, răsar pe seninul vast al cerului... Se apropie amenință-toare, pipăind văzduhul, adulmecând pasările pornite a pedeapsă, peste țara străină și hrăpăreață...

Stroe Vasilescu cercetează înapoi albastrul adânc de sus... Ceilalți cinci s'au risipit în evantai și se pregătesc de atac... Așteaptă toți semnalul lui... Deasupra, dede-subt, în dreapta, în stânga, înaintea, vânătorii dansează în legănarea motoarelor care bat singure tactul celui mai frumos dans nescris încă, nearmonizat, neorchestrat decât în haosul întinderilor de sus...

Toți sunt la locurile lor...

Când exploziile obuzelor dușmane s'au înmulțit atât încât să devină supără-toare, pasările erau deasupra portului... O legănare ușoară a aripelor și cinci vulturi românești au picat câteva sute de metri... Nufierii albi și dușmani au rămas sus, ri-dicoli și mulți...

„Pânăce vor observa tunarii ruși, o să le închidem țcănitoearea“, reflectează satisfăcut de reușita manevrei, locotenentul.

Cercetează obiectivele prin vizor... Încă puțin... Încă... A deschis canaturile tra-pelor. Gura de sub burta pasărei s'a căscat enormă, lacomă... În clipa următoare patru bombe s'au lăsat înghițite de haosul albastru de jos... Le urmărește calea apocalip-tică... Trec lungi și grele clipe... Artileria dușmană și-a schimbat însfârșit tirul... Ii caută... Se apropie de ei... Avionul tremură ușor sub presiunea exploziilor de obuze...

În clipa în care niște clădiri enorme din port săreau în aer, locotenentului i-a murit în gât chiotul de bucurie... Alături, pe dreapta, un obuz dușman a aruncat flă-cări și poate moartea într'una din pasările noastre... Toți au așteptat înmărmuriți... Clipa următoare a venit ușurătoare... Pasărea lovită plutea... Sbura înainte sigură de ea ca destinul... Și ca destinul își împlinea rosturile.

Dar nouașii dușmani creșteau...

Ce-are aface! Vor merge înaintea... Au trecut peste port... Dedesubt, cu străzi largi și obositor de lungi, cu case înalte și aspre, orașul se așterne întins și minunat... Marea a rămas albă și platinată în urmă... Cine mai are vreme de ea!

Ochii încordați ai locotenentului aruncă săgeți!... Iată, a descoperit al doilea obiectiv: gara centrală... Se înalță masivă și neagră ca un siloz într'un port apusean... Lângă ea păienjinișul șinelor care gem sub povara unor trenuri lungi și gata de cale grea. Face semn pilotului care pică din nou câteva sute de metri... Iar au scăpat de barajul artileriei dușmane... Aniței a pus avionul la orizontală... Trapele s'au deschis

din nou... Alte patru bombe s'au desprins și au împuns năstrușnic hăul... Păienjinișul șinelor se încolăcește apocaliptic, dedesubt.

Artileria de jos s'a întăritat..

Din toate părțile pământului au prins să pornească sulite uriașe încărcate cu moarte, spre ei... Spre pilotul Aniței, spre sergentul Cântec, spre mecanicul Băilă, spre Petre Mircea telegrafistul... A, dar nu se vor da așa, deagata...

O ploaie de schije a pornit de undeva și a ciuruit partea dinapoi a avionului... Cântec geme ușor.. este roșu... L-au lovit păgânii... Cântec sângerează... El, tânărul, voinicul, bravul sergent Cântec... Locotenentul nu poate bănui unde este rănit... Nu poate crede că sergentul a fost ajuns de schija dușmană...

— Ce-i Cântec!

— Nimic don'... și continuă să încleșteze mâna pe trăgaciul mitralierei, ca și când într'adevăr nimic nu i s'ar fi întâmplat... Doar sângele stă mărturie a nefirescului în care trăesc minutul acesta!... Hhmm... aspru minut!... Cănesc minut!...

Pe el, pe locotenentul Stroe Vasilescu l-a prins o ură de moarte împotriva celor ce au însângerat pe Cântec, pe flăcăul ăsta voinic și bun ca un Făt-Frumos... Ordonă un picaj adânc. Aniței l-a privit lung; i-au tresărit și mușchii feței o clipă; dar numai o clipă. Pentrucă, în clipa următoare, avionul a prins să coboare vertiginos, iar fața pilotului a intrat în imobilitatea obișnuită... Sub ei pământul se respiră înlături imens, dar casele cresc vertiginos... Obiectivul se apropie pe dreapta... Ce deslușit se vede!... Aniței a îndreptat avionul sigur de el spre inima imensului oraș... Trandafirii albi ai obuzelor dușmane au rămas sus, sus de tot și privesc mirați și neputincioși la îndrășneala pasărei cu cruce tricoloră pe aripi... Dedesubt, panică... oameni cari fug îngroziți în toate părțile... Case fumegânde... Un avion dușman a încercat să se ridice de pe pământ, dar o rafală de gloanțe pornită din mitraliera lui Cântec l-a întors cu botul în pământ, ridicol și cu aripile sfărâmate... De pe un acoperiș pornește un snop de gloanțe spre ei... Unul l-a atins pe telegrafist în cap... Omul s'a sculat buimac dela locul lui, a dat să fugă un pas, dar s'a înfipt cu fruntea, ca un animal îndărătnic, în grinzile de metal ale avionului. Geme ușor și sângele se prelinge din rana căscată obscen pe cenușul deschis al aluminiului... Trapele s'au deschis din nou și de aci, de aproape, bombe au pornit neînduplecate val-vârtej... S'au oprit într'un hangar care a sărit în aer desghiocat de armura lui de fier și beton.

— Strașnic!... s'a entuziasmat mecanicul Băilă... El, șeful a fugit spre telegrafist... l-a ridicat ușor și cu batista îi șterge sudoarea și sângele de pe chipul palid. Petre Mircea geme greu...

Apă don'... nu mai pot...

Glonțul l-a fulgerat pe lângă ochi, dinapoi înainte și a improșcat lichidul vâcos de sub retină până sub bărbie, pe salopeta albastră care, acum, pătată de acest amestec crud de sânge lichid galben-cleios, ulei și benzină, înfioară ochiul și copleșește inima.

— Stai așa, isbutește să silabisească în ochi cu toată groaza din lume, locotenentul.

— Nu pot... Nu mai pot... Apă!... Ii dă apă din bidonul pe care-l are la îndemână.

Aniței, a cabrat și alunecă acum peste case, în vălmășagul de gloanțe de mitraliere, de arme, de revolvere, care-l ciuruesc cu șuerături și pocnete seci.

De-ar scăpa odată de iadul acesta!...

Culcat într'o parte, radiotelegrafistul geme înfundat, pierdut, vlăguit.

Inapoi, sergentul Cântec, cu mitraliera înroșită de căldura focului și de sânge, trage în cei de jos la întâmplare...

Pe o stradă un bătrân trece cu greu. Mitraliorul a oprit focul. Un Dumnezeu mai mare ca toată lumea i-a strigat în momentul luptei: Nu trage! și i-a încleștat degetul pe trăgaci pentru o clipă. Bătrânul a scăpat... Cântec oftează ușurat parcă de o povară și iarăși varsă potop de foc pe străzile orașului forfotind de soldați ruși, de mașini, de trăsuri, tunuri, chesoane, căruțe. Spre nord-vest artileria dușmană trage cu nemiluita, doar, doar, vreun obuz s'o opri în pasărea care aleargă spre casă... Ploaia de schije cade încontinuu de sus; de jos. Snopurile de gloanțe nu se mai sfârșesc.

— Doamne, Tu ești mântuirea noastră, a gândit simplu și omenesc locotenentul...

Avionul a luat înălțime... A trecut peste case, peste orașe.

Dedesubt, câmp deschis... Gura roșie a unui tun se descoperă în clipa lansării obuzului...

— Pe el, Aniței!... se înflăcărează locotenentul care a uitat o clipă de răniți.

— Pe el donlo'ent!... hotărăște sfinxul dela manșe.

Și avionul, cu toate focurile dela bord, a picat spre tunul vrăjmaș... o clipă, două... trei...

Totul se petrece fantastic de repede și fantastic de greu.

Au trecut înainte într'o clipă, vuind motoarele...

Tunul amuțit pentru totdeauna, a rămas în urmă...

— Lovitură de maestru, Aniței!... Ce zici?..

Aniței nu mai zice nimic. Pilotează.

Locotenentul cercetează cerul... Singuri... Ceilalți unde or fi? Unde sunt vânătorii? Iși dă seama că s'a rupt de formație, că vânătorii au rămas să apere pe cei mulți, că din zare se apropie cinci avioane ușoare, de luptă, cu steaua roșie pe aripă...

Oh !... calvarul nu se sfârșește... Dar nu !... Peste zece minunte vor fi la Nistru și acolo, da, acolo, vor fi acasă, pe pământ prieten, între ai lor... Iacă zece minute...

Odată cu o rafală repede strecurată printre aripile avionului lui, un sburător dușman i-a tăiat calea gros și bont ca un deget de apaș. Altă rafală... Cântec a căzut grămadă.. Altă încleștare, alt glonț... Se repede la mitraliera lui Cântec... Dincolo, mecanicul Băilă trage cu nădejde... O pasăre dușmană, cea mai îndrăzneată, cea mai prădalnică, cea mai aprigă, s'a prăbușit scurt, arzând ca o coadă de cometă pornită să nimească pământul. Mecanicul a tras un chiot, dar chiotul i s'a înecat într'un val de sânge... Iar sânge !... Doamne dece atâta sânge, în slava cerului Măririi Tale?

— Nu-i nimic don' locotenent... a răcnit mecanicul... nu-i nimic.

Dar locotenentul vede bine că e palid, că se clatină.

— Țin'te bine... mai avem puțin și ajungem.

Infuriat pe destin Băilă se îndârjește să stea drept... A tras din nou... Cu o precizie nebunească... Altă pasăre dușmană ia calea pământului neiertător...

O, de s'ar sfârși odată...

Trage acum el... Este rănit la umăr... Nu-i nimic... Un glonț i-a fulgerat urechea... Nu-i nimic... Un altul i s'a oprit în braț... Nu-i nimic...

— O să plătiți voi... A, o să plătiți... Răcnește dușman și trage cu inverșunare nebună...

A mai căzut unul... Așa !... Să-i știe de teamă uliul dușman... Așa...

Mecanicul s'a prăbușit peste radiotelegrafist... L-o fi lovit un alt glonț? O fi leșinat?... Cine știe?... Acum nu e vreme de el...

A rămas singur în picioare... Trage continuu...

În zare, Nistrul... Apa se apropie imensă... Cei doi ruși rămași teferi continuă să atace... El trage cu neostenită înverșunare... Încă puțin... Deasupra apei, avionul a picat vertiginos... Ce-i? Aniței, ce-i?... Pilotul, cu pieptul înflorit în roșu, geme...

— Nu mai pot don'... Nu mai pot...

— Și tu Aniței? Și tu? Mama lor de cioloveci!... Se înfurie, suduie, aleargă neputincios în avionul strâmt... Ar ucide toși rușii.

— Don' locotenent... manșea...

— Ține-o bine Aniței... Cum treci apa, pui avionul pe pământ...

Nici avionul nu mai poate. Geme și el din toate încheeturile, desarticulat, ca un om bătut crunt, ca un bătrân obosit după o viață de glorie.

Aniței s'a lăsat îndurerat pe manșe... Sângele se scurge pe haina de sbor, pe pârgurile de comandă, pe brățările de oțel... Face sforțări aproape peste puterile lui ca să țină avionul în stare de plutire... Încă puțin... Doamne, fii bun... Și milostiv... Încă puțin... Pasărea, ascultătoare, a făcut o opintire și într'un salt a cărui tărie locotenentul Stroe Vasilescu n'o va pricepe niciodată, s'a așternut cuminte peste brațul malului înalt și lutos.

Înapoi, jos, de tot, valurile Nistrului, cenușii și involburate, se isbeau de mal, târînd clisa în adâncuri.

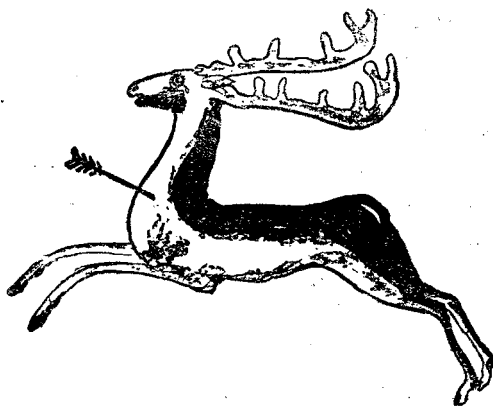
Bolșevici s'au dus... Avionul a amuțit... Dintr'un sat, de departe, aleargă oameni... Locotenentul Stroe Vasilescu privește năuc în jur... se șterge cu mâneca pe frunte... Sânge și sudoare...

Aniței a înțepenit pe manșe...

Cântec geme în delir... mecanicul oftează greu... Radiotelegrafistul a deschis un ochiu blând și a șoptit surâzând :

— Mamă, ce bună ești!...

Celălalt ochiu continuă să i se scurgă galben-cleios și însângerat.

T E S T A M E N T

DE

N. I. HERESCU

De-o fi să plec cu visul sângerând,
 Copila mea, îți cer cu glas de moarte
 Să nu lași să mă ducă 'n altă parte
 Decât pe malul Bistriții, — în rând
 Cu arborii, cu tainele, cu umbrele,
 Sub cerurile Transilvane, sumbrele...

Tu, Ioana, știi cât am iubit Oltenia,
 Pe unde, tânăr, mi-au zâmbit copilele,
 Pe unde-am strâns dulceața și dârzenia
 Pentru viața cea de toate zilele.
 Și când mă voi usca, în toamna mea,
 Eu aș fi vrut să mă întorc la ea,
 Să-i dau 'napoi avutul ce mi-a dat,
 Să mă desfac sub ierburi, împăcat,
 Așa precum din veac toți morții mei,
 Că sunt țărână din țărâna ei.

Dar de-o fi scris, fetița mea, să mor
 Imbătrânit de-alean, umbrit de dor,
 Cu 'ngenunchiată inima mea ruptă
 Și-a neamului învins fără de luptă,
 Atunci nu vreau nici dincolo 'mpăcare,
 Nu vreau hodină, dincolo, nici verde,
 Vreau și acolo jalea noastră mare,
 Cu visul care 'n moarte nu se pierde.

Fetița tatii, de-o fi scris așa,
Când ceasu 'n poarta noastră va bătea,
Să mă așezi în car și să mă duci,
Plătind la vameșii haini toți banii,
Spre zările de sânge și de tuci
Ale 'ntristatei noastre Transilvanii.
Și-acolo să mă lași, așa mi-e vrerea:
Vreau să 'nchid ochii singur cu durerea.
Da, singur.

Lângă apele-aurii

Cu capul pe pământ voi adormi,
Și-apoi, ca 'n basmul cu mioarele,
Un giulgi de raze îmi va țese soarele
Și lacrimile lunii au să mă spele
Și stelele vor fi lumânările
Și frunzele își vor uni foșnirea
Cu-a valului, să-mi zică prohodirea.
Așa va fi, să știi, ca'n basmul scris
Pentru păstori de turme sau de vis.

Străin acolo voi dormi mereu,
Tovarăș doar cu chinul nostru greu.

Ci lângă Bistrița n'oi fi pustiu...
In nopți cu lună valul va fi viu
Și va suna în mal, ca să recheme
Din țara morții ritmul de poeme,
Și-un viers se va înfiripa încet,
(Căci versul vine pururi la poet),
Și tainic îmi va spune la ureche
O nouă doină și cea jale veche...
Și doina va străbate mai departe,
Că vântul printre frunze o s'o poarte
Și frunzele la păsări o vor vinde
Și dela păsări fetele-o vor prinde,
Până 'ntr'o zi tot omul va'nvăța
O doină nouă de pe Bistrița.
Ea va cânta la toți și 'n fiecare
Plinirea iar a visului cel mare
Pe care, Ioana, tu îl vei vedea.

Sau, dacă soarta se va 'ntărâta,
Pe care tu-l vei duce mai departe
Și-l vei lăsa copiilor la moarte!

T E D E U M

DE

N. CREVEDIA

E prea de tot netrebnic glasul meu
Și's prea firave cântecele noastre —
Căci pentru Cel etern și-atoate-Greu,
Cel necuprins în nesfârșiri albastre,

Nici turlele nu-și pot umplea cuvântul,
Nici geamătul solemnei guri de tun —
Căci prea frumos călătorește vântul,
Sub stelele ca floarea de tutun.

Deaceea, noi urmașii Salaminel
Și-ai pasiunii Mediului-Ev,
Să răsplătim drapelele luminei,
La Austerlitz ne batem și Kiev.

Cetăți și vise — flacăra și zob
Se 'ntunecă Atlanticul și Nilul —
Iar mâine-acestui biet terestru glob
I-om așeza și lui în miez fitilul —

Și încă, fără zări va fi orgia,
Căci n'au curs lacrimi, cât se varsă vin —
Tăcerea Ta de munte și magia,
In veci, nu le-om putea cânta deplin.

PRIMUL SOLDAT CĂZUT PESTE PRUT

DE

PAN M. VIZIRESCU

Până mâine mi se vor închide pleoapele,
Vor amuți zărilor și cărările,
Nu vor mai vui codrii și apele,
Doar luna-mi va ține lumânările...

Nu voi mai auzi căteaua dușmană
Cum latră și scupă rafale ;
Ci eu, cu botezul izbânzii în rană,
Sorbi-voiu tăceri triumfale !

Camarazii mei vor merge 'nainte, 'nainte,
Pe fronturi și 'ntinse câmpii,
Sbucni-vor în clocot ca lava fierbinte
Cu aspre și crunte mâinii.

Vor merge în marșuri de viscol și tunet
Să 'nfrunte puhoaiie barbare,
Și 'n freamătul luptei, pe aripi de suflet,
Vor duce-ale țării hotare.

Camarazii mei vor trece năvalnic
Peste linii de foc și orașe,
Vor ridica stâncă, pieptul lor falnic,
Prăbușind trufii ucigașe.

Vor răpune cetăți cu ziduri blindate,
Vor merge pe creste de glorii,
Vor călca peste gloate 'narmate
Și se vor cununa cu victorii.

Ai mei, de-acas', vor întreba depărtările,
Așteptând un semn dela mine...
Ori poate acum, sguduindu-i oftările,
Au ingenunchiat să se 'nchine.

Poate rana asta le va fi dat de veste
Că-mi sângerează fruntea și trupul...
Degeaba !... Eu am intrat de-acum în poveste
Cu țara și neamul : *am trecut Prutul !*

EROISMUL ELITELOR PATRISTICE |

DE

IOAN COMAN

Frumusețea, geniul și eroismul sunt trei podoabe neegale ale neamului omenesc. Ele nu se întâlnesc decât rar și în buchetate într-o singură persoană, care, prin însuși acest fapt, depășește considerabil masele și e înălțată până la apoteoză. Niciuna însă din aceste podoabe nu aureolează pe om cu mai multă strălucire și nu-l împune mai definitiv prezentului și viitorului ca eroismul. Eroismul e, într-o măsură, expresia lucrării puterii divine prin intermediu uman. De aceea eroul e adeseori divinizat. În timp ce frumusețea și geniul, aceste minunate scăpărări ale sublimului, sunt mai mult elemente înnăscute, haruri acordate ființei umane, eroismul este un salt excepțional al acțiunii, suma întreagă a tuturor eforturilor maxime ale omului. Frumusețea și geniul nu rodesc decât dacă sunt altoite pe un caracter activ. Eroismul, activ prin el însuși, nu se realizează decât în și prin creație. Eroismul nu e decât creator. Eroism negativ nu există. Eroismul care nu creează e o caricatură. Eroismul care nu sporește binele, care nu împune adevărul, care nu exaltă frumosul e un eroism de carnaval. Deși manifestându-se personal și numai în exemplarele de elită ale umanității, eroismul revarsă, prin puterile și jertfele lui, binefacerea și fericirea asupra tuturor maselor poporului care a produs eroul sau eroii respectivi. Eroismul este, cu alte cuvinte, aur de epopeie pentru hrana mulțimilor. Eroul activează sau moare pentru frații săi mici, oamenii obișnuitului.

Religia este ambasadoarea umanului spre și în supranatural. Cu mijloace asemănătoare sau deosebite, ancorând rituri și aspirațiuni în magie sau în frumoase principii spirituale, religiile pământului, dela cele mai primitive până la cele mai înalte, — exceptând impuritățile, absurditățile și barbariile unora dintre ele — tind sau țin-tesc în chip precis ridicarea omului din bezna negației spre culmile de lumină ale afirmației printr-o viață pentru adevăr și în adevăr, pentru fericire și în fericire. În religiile care se înalță până la porțile supranaturalului, drumul acestei ridicări a omului e un șir neîntrerupt de acte eroice. Un eroism variat, tenace, continuu. Pentru atâția dintre contemporanii noștri religia e „ceva“ închis, fără interes sau anacronic. Ei nu știu sau uită că religia — în pofida defectelor multora dintre reprezentanții ei — este cea dintâi și până astăzi cea mai serioasă școală a umanității, singurul pedagog care a

Notă.—Din motive tehnice, notele acestui studiu n'au putut fi tipărite. Ele vor însoți textul când acesta va apărea în volum.

disciplinat și disciplinează planeta. Educarea umanității dealungul a mii de ani a fost și este o problemă de o importanță și gravitate excepțională. Reprezentanții religiei au trebuit să depună o muncă uriașă și să moară martiri în eroismul lor pentru binele celor ce le erau încredințați. E destul să reamintesc că majoritatea religiilor spiritualiste proclamând puritatea, ordinea, dreptatea, ținerea pământului, respectul părinților și al ierarhiei, adevărul, existența unui conducător și judecător suprem drept principii fundamentale ale catehismelor lor, au realizat, prin practicarea acestor principii, incomparabile opere de cultură și de civilizație. Istoria religiilor este, într'un cuvânt, istoria civilizației, istoria ridicării eroice a umanității spre lumină. Dar ce muncă, ce eroism, câte jertfe anonime a consumat această ridicare! Un eroism mut, de fiecare clipă, de multe ori pentru fiecare catehumen. Religia se întâlnește, deci, cu eroismul ca întregul cu partea, ca elanul total cu efortul parțial spre desăvârșire. Căci eroismul face parte integrantă din religie, așa cum religia este — sub aspectul ei luptător — o înălțuire de fapte eroice. Eroismul este atmosfera firească a religiei, respirația ei vitală, instrumentul ei moral. O religie fără eroism e moartă; așa cum un eroism, care n'atinge sublimul și nu se apropie de supranatural, nu este eroism.

În afară de acest raport general dintre ele, religia și eroismul se leagă — câteodată — și mai strâns, prin elemente quasiorganice. Au fost și sunt popoare necreștine cu divinități naționale. Religiile acestor popoare cereau ca zeii respectivi să învingă și să supună pe zeii altor popoare. Un trib sau un popor trebuiau să lupte pe viață și pe moarte pentru izbânda zeului național; altfel, tribul sau poporul însuși erau amenințați cu dispariția. Eroismul acesta național era în același timp un eroism religios. Armata și deci poporul învinsese pentrucă-i ajutase zeul patronimic, dar acest zeu n'ar fi făcut nici o ispravă fără o armată vitează! Armata e a zeului și zeul al armatei. O legătură aproape organică. Eroismul acesta național și religios în același timp își are frumusețile lui și mai ales roadele lui apreciabile în istoria culturii umane. Dar religia și tribalismul sau nationalismul nu se pot cuprinde reciproc, în deosebi în stadiul religiilor universaliste. O religie care nu poate depăși interesele și granițele unei națiuni nu poate detine adevărul și nu poate oferi lumii fericirea care rezidă în Dumnezeu, făcătorul cerului și al pământului. Geto-Dacii singuri au practicat un eroism de o rară frumusețe religioasă și în parte degajat de corsetul național. Ei căutau cu ardoare moartea vitejească pentrucă aceasta le aducea nemurirea în împărăția lui Zalmoxis. Eroismul dar nu era atât un imperativ național cât o poruncă religioasă. Indiferent de soarta patriei, Geții știau că moartea eroică îi immortalizează.

Creștinismul, religia desăvârșită, revelația adevărului, este cea mai uriașă luptă a luminii, sinteza celor mai sublime eroisme pe care le-a cunoscut omenirea. Bătăliile pe care creștinismul le-a dat atât împotriva dușmanilor dinăuntru cât și a acelor din afară sunt o serie nesfârșită de fapte eroice în fața cănora pălește întreaga istorie profană. Persecuțiile păgâne din primele trei veacuri, cruciadele și satanismul bolșevic au prilejuit fapte și atitudini de o frumusețe nepieritoare. Spre deosebire de altele, eroismul creștin este întâi victoria asupra propriei tale persoane și numai după aceea asupra altora și asupra lumii întregi. E un eroism spiritual și moral. El nu înseamnă prăvălirea cuiwa în sânge și în țărână, ci victoria dreaptă și definitivă asupra ignoranței, a păcatului și a morții.

În rândurile care urmează ne-am propus să privim eroismul creștin în primele opt veacuri, adică în perioada clasică, cea mai strălucită a înfloririi vieții și spiritualității Bisericii lui Hristos. Puritatea și vitalitatea creștinismului clasic s'au manifestat printr'un eroism triplu: al cunoașterii, al sfințeniei și al morții.

Elitele patristice au fost batalioanele eroice ale armatei pământești a lui Iisus Hristos. Prin ele, Mântuitorul a făcut din Biserică întâi un uriaș câmp de bătae contra tuturor elementelor distrugătoare ale răului, pe urmă un ogor cu întinse holde de creații nepieritoare, în fine o cetate invincibilă a binelui și a frumosului divin, imagine anticipativă a cetății divine, a Ierusalismului ceresc.

Una din armele principale, decisive, cu care Sfinții Părinți au făcut drum creștinismului în păgânism și l-au impus spiritualității lumii antice este puterea cunoașterii adusă de Hristos. Creștinismul este viață și adevăr, viața și adevărul sunt lumină, lumina e cunoaștere. Invers: cunoașterea e lumină și cel mai minunat dar care împodobește pe om dela facerea lumii. Actul cunoașterii este nu numai un semn de aristocrație specific umană, el este în același timp o consumare și deci o depășire a realului, un salt către adevărul în sine și prin aceasta către supranatural. Dar numai o cunoaștere, o știință nealterată de păcat sau de scopuri negative poate duce la adevărul în sine.

Cunoașterea precreștină atinsese culmi impresionante și făcuse o seamă de descoperiri temeinice; dar ea nu s'a putut ridica până la adevăr; ajunsese doar la întrezăriri vagi. Creștinismul a adus cunoașterea absolută în persoana istorică a lui Iisus Hristos care a spus: „Eu sunt Adevărul“. Acest „Adevăr“ n'a fost însă acceptat ușor nici în epoca apostolică și nici mai târziu. Reprezentanții cugetării greco-latine și aceia ai spiritualității iudaice îl considerau drept o sminteală sau nebunie. Infeodați cutărui curent filosofic, jurând pe Pythagora, pe Democrit, pe Platon, pe Zenon, pe Aristotel, pe Gamaliel, pe Filo, pe Porphyriu, pe Iamblich și pe mulți alții, sau vâslind în apele diferitelor eclecticisme și scepticisme, gânditorii profani ai vremurilor patristice *sau* erau convinși că dețin adevărul, *sau* nu îngăduiau să li se turbure comoditatea unor principii pe măsura lor, *sau* priveau cu dispreț orice noutate venind din afara tradiției lor, *sau* erau incapabili să se hotărască pentru ceva ca unii cari nici odată nu știuseră ce gândesc și n'au gândit la ce-ar fi putut ști.

E ușor de închipuit ce greutate considerabile așteptau gândirea creștină într'o asemenea atmosferă intelectuală de suficiență și de haos. Dela Athenagora Athenianul și Iustin Martirul până la Grigorie de Nazianz, Augustin și Ioan Damaschin e o luptă aprigă de epopeie a cunoașterii creștine. Gândirea patristică se străduiește să arate că așa pretinsele adevăruri ale cugetării profane sunt *sau* false adevăruri, întrucât cele mai multe se contrazic între ele, *sau* se exclud unele pe altele, *sau* sunt simple preambuluri ale adevărului absolut. Cunoașterea creștină este cu mult superioară celei profane; cea dintâi depășește pe cea de a doua cu atât cu cât soarele depășește piscurile munților. Gnoza creștină se așează între cele mai înalte creații ale gnozei profane și supranatural. Ea utilizează elementele desăvârșite și permanente ale cunoașterii precreștine și profane în măsura în care acestea duc spre sau pe drumul adevăratei gnoze, dar nu se oprește în sfera umanului, ci bate la poarta supranaturalului și intră în împărăția luminii divine. Este, evident, o cunoaștere revoluționară, răsturnând metoda, logica și categoriile cunoașterii profane. De aci conflictul surd între elitele intelectuale păgâne și făclierii cunoașterii creștine.

Filosofii patristici au atins supranaturalul întâi prin *istoricitatea* Fiului lui Dumnezeu-Logosul care s'a întrupat între și pentru noi. Înainte de a fi o deducție sau un postulat. Adevărul în sine, Evidența divină se coborâse în natură și în istorie, trăise

și activase pentru oameni. Vestirea lui Dumnezeu întrupat a întâmpinat o rezistență și o tăgăduire implacabilă din partea filosofiei profane și a teologiei iudaice. Neacceptarea cunoașterii istorice a supranaturalului de către această filosofie și această teologie a determinat pe Apostoli și în deosebi pe Sfinții Părinți la o luptă încordată și fără răgaz. În istoria faptelor e de multe ori mai ușor să impui o supoziție decât evidența. Grecilor necredincioși li se arată că întruparea lui Dumnezeu a fost un fapt istoric petrecut în Palestina sub procuratorul Ponțiu Pilat, în vremea împăratului Octavian, fapt confirmat de documentele contemporane; frumusețea nepământească a vieții și învățaturii creștine certifică esența supranaturală a Intemeietorului. Apologeții arată cu nesfârșite exemple și comparații că nicăieri pe pământ nu se practică o învățatură și o conduită de sublimul celor creștine. Această învățatură și această conduită derivă din supranatural. Iudeilor li se demonstrează că întruparea lui Iisus Hristos este împlinirea proorocirilor din Vechiul Testament.

Pe plan filosofic, lupta era și mai aprigă. Grecii erau convinși că filosofia era un bun intangibil al lor și că nimic n'o putea depăși. Elementele asemănătoare din înțelepciunea barbarilor erau imitate după ei! Gânditorii patristici le ripostează prin teza inversă că filosofia elenă nu e atât de originală pe cât se pretinde, că o seamă din ideile și adevărurile ei au fost luate din cultura altor popoare mai vechi socotite necivilizate ca Egiptenii, Fenicienii, Babilonenii și Ebreii. Elementele de adevăr și valorile netrecătoare ale spiritualității elene erau împrumutate după Moise și alți prooroci ai revelației Vechiului Testament. Cunoașterea creștină creia o *metafizică necunoscută* gândirii profane. Cu rădăcinile adânc înfipte în realitatea naturii și în istoria umanității, această metafizică ducea la Principiul însuși al existenței și al luminii, la Logosul supranatural. Paradoxul pentru Eleni și Iudei era tocmai această trăsătură de unire neîntreruptă dintre lumea sensibilă a materiei și cea ideală a divinului, sinteza aceasta armonioasă dintre particular și general. Sfinții Părinți demonstrează că Logosul divin creștin, care a legat lumea fenomenală de cea ideală a supranaturalului prin unirea a două naturi, umană și divină, într'o singură persoană, nu e nici un principiu abstract, inaccesibil sau inactiv ca Ideile platonice, nici un eon oarecare cu natură dublă, intermediar între cer și pământ, ci Dumnezeu însuși, căruia toate îi sunt cu putință. Acest Dumnezeu-Logos e veșnic activ și în neîntreruptă legătură cu lumea.

Spre deosebire de cunoașterea profană, care atunci când nu e un salt în gol e o frumoasă bucurie trecătoare a spiritului omenesc, cunoașterea creștină e un *act de iubire*, de cea mai înaltă iubire; o iubire de natură etică, dar mai ales existențială. Supranaturalul creștin fiind iubire, cunoașterea creștină înseamnă avântare neistovită spre și în iubire. Cunoașterea creștină nu e un act sterp sau pasiv, ci unul fecund, creator.

Dacă acest act reușește să atingă pragul supranaturalului, este că omenescul din el e superlativizat prin puterea *harului*. Marii cugetători patristici au ajuns să guste fericirea unirii mistice cu Dumnezeu prin aceea că încordările maxime ale minții lor au fost ajutate de puterea înălțătoare și sfințitoare a harului, care a ridicat cunoașterea umană până la lumina neapusă a dumnezeirii.

Atleții patristici ai cunoașterii au drept comandant *Logosul*, Rațiunea, Lumina, Știința supremă însăși. Ei nu pot rățăci pentru că sunt ținuți să nu se abată din calea indicată de Logos: „După cum în războiu“, zice Clement Alexandrinul, „soldatul nu poate părăsi postul pe care i l-a încredințat comandantul, tot așa și noi nu putem părăsi postul pe care ni l-a dat Logosul; fiindcă pe acest Logos l-am primit ca îndrumător pentru cunoaștere și viață“. Cunoașterea este, prin urmare, o luptă din care creștinul

nu poate și nu trebuie să dezerteze. Având pe Iisus Hristos-Logosul drept comandant suprem e cu neputință să nu atingem ținta cunoașterii.

Această țintă este *mântuirea*. Actul cunoașterii creștine nu este o simplă funcțiune a intelectului sau o aproximativă înregistrare a realității înconjurătoare, ci este o încordare supremă de reintegrare în fericirea paradisiacă. Această fericire este iubirea pură și eternă a lui Dumnezeu. A participa din nou la starea primară de desăvârșire și iubire prin cunoașterea față către față cu divinitatea, înseamnă a fi mântuit. Cunoașterea creștină culminează în unirea cu Dumnezeu, deci în îndumnezeirea omului. De aci principiul Sfinților Părinți că numai gnosticul, adevăratul gnostic, se poate mântui. Dar ce luptă gigantică, ce eroism de fiecare clipă pentru a atinge cunoașterea desăvârșită! Profanii atât cei din vechime cât și cei de astăzi nu și-au dat și nu-și dau seama de sensul cunoașterii creștine. Această cunoaștere este o însușire, o apropiere a adevărului nu numai pe calea minții — mintea trece de atâtea ori pe lângă adevăr — ci pe calea tuturor puterilor ființei noastre. Metoda este jertfa integrală de sine, iar logica este iubirea. Învățătorul creștin este un luptător, un „miles Christi“.

Aceste note generale ale eroismului cunoașterii patristice sunt confirmate pe deplin de apriga încheștare polemico-apologetică dintre păgâni și Părinții și scriitorii bisericești. Gândirea patristică avea de făcut față la trei serii de adversari: *ateii, filosofii și ereticii*. Cetățile și zidurile pe care trebuie să le dărâme creștinii, zice Origen, sunt învățăturile ateilor și silogismele filosofilor, care circulă la păgâni și la barbari și care tăgăduesc legea lui Dumnezeu sau cârtesc împotriva ei. Dar prin cetățile întărite și semețe trebuie să se înțeleagă și interpretările false scripturistice ale ereticilor.

Lupta împotriva ateismului a fost una dintre cele mai încordate. Păgânismul însuși ducea o campanie nemilosă împotriva acestei negații a divinului. La Greci se cunosc cazurile celebre de ateism ale lui Diagoras și ale epicureilor. Romanii erau tot așa de intransigenți față de ateii ca și Grecii. Ateismul profan putea îmbrăca forme felurite și grade deosebite: dela tăgăda sistematică totală a principiului divin în teorie și în practică, până la parodiarea misterelor, neglijarea cultului zeilor cetății sau adoptarea altei sau altor divinități. Dacă Diagoras a fost condamnat pentru că tăgăduia de plano existența lui Dumnezeu și divulga misterele orfice și cabirice, Socrat a fost pedepsit pentru că nu mai credea în zeii cetății și adoptase divinități noi. În această din urmă categorie erau încadrați și creștinii. Ei erau socotiți ateii nu numai pentru că nu credeau în divinitățile păgâne, dar și pentru că le abhorau și le maltratau ori de câteori puteau. Acuzația de ateism indignează pe Sfinții Părinți cari, potrivit unui procedeu polemic curent între adversarii de idei, întorc această acuzație contra păgânilor.

Ateii contra cărora luptă Sfinții Părinți sunt, evident, în primul rând aceia cari, păgâni sau creștini, neagă existența lui Dumnezeu. Numărul acestora era destul de mare dacă ținem seama de ravagiile scepticismului și mai ales ale acelei oboseli și plictiseli intelectuale (*taedium*) care măcinau și ultimele resturi ale puterii spirituale a păgânismului muribund. Nu o putere supremă și unică sau multiplă, ci întâmplarea a produs și conduce totul. Omul este o simplă expresie sintetică a elementelor cosmice în care reintră după moarte. Ca el, toate celelalte animale se nasc din substanța universală și se mistue apoi în propriul lor izvor, fără intervenția vreunui creator. Cu aceeași dezinvoltură ateii primelor veacuri ale erei noastre vorbeau de autonomia elementelor și a fenomenelor naturale, de inexistența deosebirii dintre meritele virtuții și ticăloșia viciului. Singurul suveran e întâmplarea oarbă. Contra unei asemenea concepții, Sfinții Părinți au pus în linie de bătaie un formidabil arsenal de argumente. Mănuindu-le cu o impresionantă ușurință, după probleme și după autori, ei au zdrobit caracatița intelec-

tuală a ateismului, care pârjolea în deosebi clasele conducătoare ale lumii vechi. Dela Athenagora Athenianul, Minucius Felix și Tertullian până la Augustin, gândirea patristică a repercutat victorii antiatene al căror prestigiu stă și astăzi în picioare.

Sfinții Părinți consideră deseori atei pe toți contemporanii lor necreștini, în deosebi pe aceia cari apărând cu înverșunare politeismul desvoltă idei și argumente contrarii gândirii creștine. Aproape în toate tratatele apologetilor și ale doctorilor Bisericii intitulate „Către Eleni“ sau „*Contra Elenilor*“, autorii încep prin a arăta că mitologia și politeismul sunt negarea divinității, că partizanii tuturor religiilor necreștine—iudaismul însuși e socotit câteodată printre acestea—practică un abominabil ateism. După ce au curățat astfel terenul, filosofi patristici demonstrează existența lui Dumnezeu — a adevăratului Dumnezeu — și a atributelor sale în pagini de o frumusețe și de o ascuțime rară. Când păgâni de mare talie intelectuală ca Celsus, Porphyriu sau Iulian Apostatul atacă doctrina și vieța creștină în opere de proporții, învățătorii Bisericii dau replici magistrale, care au rămas model al genului. E în aceste replici nu numai toată știința profană și creștină a vremii, dar și o încordare supremă a spiritului cum rar se găsește în istoria gândirii omenesci. Anumite fulgere de gândire la Origen, la Tertullian, la Grigorie de Nazianz, la Augustin sau la Maxim Mărturisitorul sunt bogății netrecătoare ale omenirii. Ei au învins nu numai niște adversari redutabili, dar însuși timpul care-i respectă și-i păstrează ca pe niște tezaure.

Față de filosofie Sfinții Părinți au luat atitudini diferite după epocă, după pregătirea și orientarea fiecăruia, după natura problemei în discuție. În genere erau două tabere: a adversarilor și a prietenilor filosofiei. Cei dintâi își justificau intransigența prin aceea că filosofia fiind un produs păgân aparținea spiritului satanic. Ceilalți, în frunte cu Iustin Martirul și Filosoful, Clement Alexandrinul, Origen, Cappadocienii, Augustin și Ioan Damaschin considerau filosofia profană ca un preambul și o pregătire a filosofiei creștine. Afară de numeroase erori, erau și întrezăriri ale adevărului în această filosofie. Cu elemente ale acestor întrezăriri, gânditorii patristici au lucrat deseori la construirea propriei lor filosofii. Platon și Aristotel au fost cei mai simpatizați și cei mai utilizați. Intre rațiune și credință nu-i conflict, ci legătură organică. Lactanțiu lansează formula celebră: „In sapientia religio, et in religione sapientia“. Dar formula era privită cu neîncredere pentru că în afară de câteva elemente de adevăr—care și acelea aparțineau cu anticipație dogmei creștine—filosofia cuprindea numeroase și grave erori. Aceste erori trebuiau combătute cu ultima energie. Doctorii Bisericii n'au lăsat nimic de dorit în această privință. Intreaga filosofie greacă, inclusiv mitologia și toate celelalte produse ale spiritului elenic, au fost disecate până la ultimele lor compoziții și substanțe. Operația era în aparentă ușoară, pentru că majoritatea gânditorilor creștini trecuseră prin înalte școli de filosofie ale păgânismului unde aflaseră toate secretele cugetării profane. De fapt însă lucrul era extrem de greu pentru două motive: întâi pentru că filosofia greacă atingând cele mai înalte culmi ale gândirii umane din vremea aceea, trebuia, pentru a o analiza, selecta și combate ce era de combătut, să se creieze elemente superioare ei în idei, argumentare și metodă, capabile de a o înlocui; al doilea, pentru că atacatorii destrămau propria lor zestre intelectuală pe care, în anii studiilor, și-o adunaseră cu trudă și avânt. Oricât de profundă le era credința și oricât de caldă le era dragostea pentru Hristos, ei nu puteau să nu resimtă, cel puțin din când în când, un regret pentru sfâșierea pe care o exercitau asupra propriei lor comori. Câte odată acest regret se transforma într'o puternică luptă interioară ca în cazul lui Grigorie de Nazianz sau al lui Ieronim. Sfinții Părinți înving însă cele două greutăți în chip desăvârșit. Ei creează o filosofie creștină nu numai superioară celei păgâne, dar neîntrecută

până astăzi și până la sfârșitul veacurilor. Mîntea genială a lui Origen, a lui Athanasie, a Cappadocienilor sau a lui Augustin a spulberat definitiv meterezele șubrede ale școlilor de filosofie profană. Incordarea intelectuală a doctorilor Bisericii a fost fără seamăn. Gîndirea lor, îmbogățită cu valorile permanente ale spiritului omenesc, era hrănită cu seva revelației supranaturale care o ridica pe culmi nebănuite de cugetarea profană. Cunoașterea patristică a combătut și a înfrînt materialismul, panteismul, idealismul, spiritualismul, scepticismul, mitologismul, eclecticismul și mistagogismul sistemelor vechi sau contemporane de filosofie greco-latină. Lupta n'a fost ușoară pentru că unele sisteme mai tinere ca neoplatonismul și neopythagorismul își infuzaseră o vitalitate nouă și violentă prin alianța cu diferite magii și misticisme și erau conștiente de primejdia creștină. Concepțiile profane despre Dumnezeu, despre om, despre lume, despre suflet, despre bine, despre rău au fost unele total înlocuite, altele fundamental schimbate. Orientarea lumii era alta; se cădea ca și ideologia ei să fie alta: ideologia mîntuitoare a lui Iisus Hristos.

Dușmanul cel mai primejdios al Bisericii și contra căruia elitele intelectuale patristice au avut de luptat pe vieață și pe moarte a fost erezia sau falsa gnoză. Ereticii erau năpârcci ieșite din chiar sânul creștinismului. Aliind în mod arbitrar—de multe ori grosolan sau monstruos — învățătura evanghelică cu idei filosofice elene sau cu concepții magice orientale, ei dădeau la lumina zilei sisteme bastarde de teologie. Cum cei mai mulți din acești eretici erau oameni de mare prestigiu fiind înzestrați cu o excepțională cultură, ei reușeau prodigios în propaganda lor, făcându-și partizani numeroși și fanatici. Pretindeau că ei singuri dețin adevărata învățătură, adevărata gnoză și că deci numai ei beneficiau de mîntuire.

Învățații Bisericii au văzut pericolul și au început lupta fără întârziere împotriva corifeilor eretici. Nu există generație de Sfinți Părinți care să nu fi pus în linie luptătorii ei aprigi contra gnosticismului. Bătălia e inaugurată în chiar epoca apostolică de Sf. Apostol Petru care combate pe Simon Magul. Ea e continuată cu pasiune de Iustin Martirul și Filosoful, de Irineu, de Tertullian, de Epifan, de Augustin. Războiul antieretic a atins paroxismul în secolele IV, V, când Biserica era grav amenințată de cea mai perfidă dintre gnoze, de arianism. Cappadocieni, alexandrini și occidentali, toți își dau mîna pentru strivirea șarpelui eretic. Unele din paginile cele mai strălucite și mai glorioase ale Sfântului Atanasie, ale Sfântului Vasile, ale Sfântului Grigorie de Nazianz, ale Sfântului Grigorie de Nyssa, ale Sfântului Ioan Gură de Aur, ale Sfântului Cyrill al Alexandriei, ale Fericitului Augustin au fost provocate de arianism sau de derivatele lui. Nu e o întîmplare că perioada clasică a creștinismului coincide cu lupta lui de epopoie contra învățăturii lui Arie. Disputele hristologice și mariologice sunt provocate și întreținute de eretici. Părinții și scriitorii bisericești spulberă sistematic falsa gnoză și arată frumusețea, tăria și valoarea învățăturii ortodoxe. Metoda de combatere era, în parte, aceeași ca pentru sistemele de filosofie, fiindcă multe erezii se întemeiau pe principii luate din cugetarea cutărui sau cutărui filosof grec, motiv pentru care Tertullian, câteodată, detestă în bloc filosofia. Dar, în genere, ereziile sunt combătute cu textele scripturistice pe care le invoacă ele înșile în sprijinul teoriilor lor. Spre deosebire de lupta împotriva filosofiei, pe care Părinții n'au combătut-o nici în întregime și nici totdeauna sistematic, războiul antieretic a fost total și exterminator. Filosofia profană era o forță oarecum externă, născută în fața incintei Bisericii și deci mai puțin primejdioasă; erezia era un dușman intern care se tupa sub masca acomodărilor și a asemănării parțiale de limbaj cu învățătura adevărată; ea submina Biserica; trebuia deci smulsă ca buruiana otrăvitoare. Sinoadele ecumenice, în genere,

au ratificat victoria gânditorilor patristici asupra ereticilor. Această ratificare restabilește adevărurile învățaturii ortodoxe contra susținerilor false ale ereziei: e un singur Dumnezeu, nu doi sau mai mulți; Iahve e adevăratul Dumnezeu; lumea e opera Dumnezeului unic care e bun și iertător, ea nu e lucrul vreunui eon, sau a altei divinități degradate; Iisus Hristos s'a întrupat realmente, nu aparent; El e Fiul lui Dumnezeu și consubstanțial cu Acesta; oamenii au toți același suflet egal în fața lui Dumnezeu: nu există oameni spirituali, oameni sufletești și oameni materiali; morala e una singură. Simpla enumerare a acestor teme — mai sunt și altele — arată ce forțe uriașe de cunoaștere s'au încleștat în bătălia antieretică.

Eroismul cunoașterii patristice a fost un eroism creator cu isbânzi care durează și care vor dura în veac. Sub conducerea Logosului, înarmați cu armele luminii, adică cu scutul credinței, cu lancea înțelepciunii, cu coiful nădejzii și al mântuirii și cu platoșa iubirii, ostașii cunoașterii patristice au luptat contra dușmanilor adevărului. Ei au oferit lui Dumnezeu toată puterea minții și a faptei lor. Întăriți cu centura adevărului, ei nu puteau decât să învingă. Luptătorii adevărului nu cunosc înfrângere, ci numai accidente. Elitele intelectuale patristice au fost, de fapt, agenții misionari cei mai puternici ai Bisericii. Lumea veche, în deosebi clasele conducătoare, au fost cucerite de aceste elite creștine. Succesul cunoașterii creștine a fost definitiv. Aprecierile pe care Origen le face la adresa succesului misionar general al Sfinților Apostoli Petru și Pavel pot fi extinse la întreaga pleiadă patristică: „Ei au luptat așa de mult, au învins atâtea popoare barbare, au doborât atâția dușmani, au luat atâtea prăzi, au obținut atâtea triumfuri. Ei se întorc cu mâinile însângerate dela masacrarea dușmanilor, cu picioarele mângite de sânge. Ei și-au spălat mâinile în sângele păcătoșilor... Au învins și au exterminat felurite neamuri de demoni; dacă nu i-ar fi învins, n'ar fi putut să ia prizonieri și să supună lui Hristos toată ceata acelor cari acum cred. Cine smulge oameni stăpânirii demonilor, despre acela se zice că extermină acești demoni“.

CAP. II

EROISMUL SFINȚENIEI ȘI AL MORȚII

Eroismul cunoașterii e numai un fragment din minunatul colier al isbânzilor creștinismului patristic asupra lumii vechi. Această lume veche a fost învinsă, în marea ei majoritate, de frumusețea îngerească a vieții creștine, de acel stil nepământesc al existenței care se numește sfințenie. Sfințenia este parfumul trăirii ideale după legea lui Dumnezeu. Această trăire ideală era existența de fiecare clipă a creștinilor din primele veacuri. De aceea acești creștini se și numeau sfinți.

Sfințenia creștină este trăirea practică a unei concepții teoretice patristice cu totul în afară de comun. După această concepție, creștinii sunt „ostașii“ sau „armata lui Dumnezeu“. Adică a lui Iisus Hristos. Comandanții acestei armate ca Apostolul Pavel și mulți alții își recrutează soldați de pe întreaga suprafață a pământului. Ei stau la ordinele Regelui ceresc care i-adună prin trâmbița sa. Biserica e „tabăra luminii = castra lucis“, care are în fața ei ca adversar „tabăra întunericului = castra tenebrarum“, armata diavolului.

Ca și armata cunoașterii, armata morală creștină luptă pentru adevăr. Pentru a fi însă înrolați ca soldați ai adevărului, creștinii trebuie să treacă printr'o pregătire totală.

Primul articol al acestei pregătiri este o disciplină impecabilă. În „tabăra Domnului = castra Domini“ e o ordine fără pereche. Cum era de așteptat, Părinții și

scriitorii bisericești citează disciplina provențială a armatei romane și o dau ca exemplu armatei creștine. Spre deosebire de Tertullian, Origen și Lactanțiu care au aprecieri severe la adresa oștirii romane, Părinții și scriitori de talia unui Clement Romanul, Iulius Africanul și Eusebiu de Caesareea nu găsesc termenii destul de alesi pentru a elogia valoarea legiunilor și pentru a recomanda spiritul și meritele lor batalioanelor creștine. Iată cum agrăește Clement Romanul către creștinii din Corint cari lăsașu de dorit sub raportul disciplinei: „Fraților, să luptăm cu tot zelul sub ordinele fără greș ale lui Dumnezeu. Să privim la soldații generalilor noștri: cu ce ordine, cu ce disciplină, cu ce supunere execută ei poruncile. Nu toți sunt generali, colonei, căpitani, locotenenți și așa mai departe, ci fiecare execută ordinele regelui și ale comandanților în postul în care se află rânduit“. Cine nu respectă ierarhia și nu împlinește misiunea în locul care i s'a încredințat, nu poate fi un adevărat creștin cum nu poate fi un bun soldat. Creștinii fiind soldații Regelui ceresc, ei trebuie să se supună în mod absolut conducătorilor, adică preoților. Disciplina militară și toate exercițiile și privațiunile impuse ostașilor în vederea războiului trebuie să și le impună și creștinii. Posturile trebuie păzite și gărzile trebuie făcute. În limbaj creștin această recomandare înseamnă a posti și a priveghea. Disciplina creștină trebuie să depășească cu atât pe cea militară, cu cât Iisus Hristos depășește pe orice comandant militar. Iisus Hristos este comandantul suprem al armatei creștine și sub conducerea lui nu se obține decât victorie. Comandanții subalterni, ofițerii lui Iisus Hristos, *duces*, sunt episcopii, preoții și diaconii, dar mai ales confesorii și martirii. Cei fricoși și slabi să nu vină sub steagul lui Hristos. Origen e limpede în această privință: „Astăzi, Comandantul armatei noastre, Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, strigă către soldații săi și zice: „Dacă cineva e temător și fricos în inima sa, să nu ia parte la războaiele mele“.

După îndeplinirea acestei condiții fundamentale, disciplina curajoasă, care situează pe orice om pe un plan de viață superioară, creștinul autentic se retrage din amestecul existenței profane. Această retragere nu e atât o renunțare propriu zisă la viața în mijlocul lumii, cât o pregătire pentru perfecțiunea care va veni. Pregătirea întru virtuțile războiului creștin se face în afara încleștării pasiunilor și intereselor lumești. Pentru a putea medita ziua și noaptea legea lui Dumnezeu și pentru a se întări cu puteri invincibile din apa ei vie, atleții lui Hristos trebuie să se exercite în palestra concentrării spirituale și a regăsirii de sine. Această concentrare și această regăsire se obțin departe de fluxul și refluxul apelor profane. Ofițerii și soldații creștini fac marșuri și manevre nu prin mlaștinile vulgului, ci pe pîscurile frumosului și ale gândirii în singurătate. Numai în singurătate, omul se poate măsura pe sine și se poate fortifica; în mulțime, îl fură valul dulcii mediocrități. Pregătirea și priceperea militară creștină sunt laborioase și pretențioase, căci ele trebuie să placă lui Iisus Hristos și trebuie să înfrângă dușmanul în vederea căruia ele se fac.

În ce constă această pregătire a creștinului ?

Întâi într'o luptă uriașă și neîncetată cu sine însuși. Este războiul intern neostoiat care hărțuește propria noastră ființă. Nicio persecuție, zice Clement Alexandrinul, nu este mai teribilă ca această luptă: „Această prigoană răscolitoare dinăuntru nostru este foarte apăsătoare și foarte grea, pentru că ea e mereu prezentă, pentru că prigonitul nu poate să scape de ea, pentru că ea duce circular dușmanul pretutindeni... Un războiu venit din afară se isprăvește repede; cel din suflet durează până la moarte“. Inclinațiile noastre rele și pasiunile dau un asalt înfricoșător sufletului. Elitele patristice bat acest războiu fără răgaz. E un războiu variat, savant,

perfid, cu întreruperi și cu reluări pe nesimțite. Fiecărei virtuți îi stau în față nenumărate viții care încearcă s'o slăbească, s'o alunge, s'o extermină. În chinovii, în celule, în peșteri, pe vârful munților, în pustiu, Părinții se războiesc pe vieață și pe moarte cu ei înșiși. Viețile Sfinților ne descriu pe larg pătimirile nesfârșite dar și eroismul de epopeie al acestor oameni asupra lor înșiși. Dela privațiuni și macerațiuni fizice și morale și până la contemplarea și unirea cu Dumnezeu prin rugăciune și dragoste suprapământescă, Sfinții au străbătut nenumărate etape de eroism glorios. Au fost desigur și înfrângeri; unele definitive, altele constituind puncte de plecare pentru o luptă și mai îndârjită. Cei mai mulți Părinți au învins. Victoria lor i-a transfigurat și le-a adus nenumărați recruți cari să întărească rândurile.

În al doilea rând, lupta creștinului e o înclăștare cu satan, regele întunericului și dușmanul implacabil al lui Dumnezeu și al existenței. Războiul cu diavolul e mult mai primejdios și mai tenace decât acela cu pasiunile. E războiul nevăzut cu toate uneltirile și cursele lui. E războiul contra morții. Satan nu numai că se aliază cu toate pornirile rele ale omului, dar el dă lupta negației însăși, ca unul care intrupează tăgada existenței. Istoria sa e istoria oribilului. Sfinții Părinți au consemnat în pagini scânteietoare lupta neostoiată dintre armatele lui Hristos, apărătoare ale creațiunii și ale vieții, și armatele lui satan, propagatoare ale morții. Părintele care n'a trecut examenul suprem contra lui satan nu e, nu poate fi un sfânt. Ispite sau întâmplări ca acelea pe care le numără biografiile Sfântului Antonie, Sfântului Macarie sau imprecățiile Sfântului Vasile sunt elemente ale acestui examen.

Pentru a năruî împărăția lui Satan, elitele patristice luptă nu cu războiul sângheros, ci cu *pace și iubire*. Comandantul suprem, Iisus Hristos, sună din trâmbița Sa melodia păcii și pune în linie de bătae soldații ai păcii; trâmbița Sa este Evanghelia, iar soldații săi sunt creștinii creatori de valori netrecătoare. Războiul e spiritual, nu sângheros, și e îndreptat contra vițiilor carnale, spirituale și a demonilor. Acest război se dă în câmpul evlaviei și el reclamă nu forța corpului, ci tăria sufletului. E un război fără cruzime care e purtat de elitele luptătoare în interesul celor slabi din cauza vârstei, a sexului sau a orientării lor greșite. Armele acestui război sunt postul, rugăciunea, dreptatea, evlavia, blândețea și castitatea. Cu excepția postului, care nu e decât în aparență o atitudine negativă, toate celelalte arme ale sfințeniei sunt puteri creatoare. Spre deosebire de presupusa sfințenie a altor religii, sfințenia creștină e activă și creatoare. Ea nu e o resemnare în fața vieții, ci o luptă pentru regăsirea desăvârșirii primare. E o luptă cu sine însuși, cum am văzut, dar e și o luptă cu lumea înconjurătoare, cu moravurile societății, cu legile politice ale statului necreștin sau cameleonic. Această luptă vrea să topească sgura păcatului și să orienteze lumea spre valorile etice și metafizice netrecătoare. Cei doi stâlpi ai sfințeniei creștine, pacea și iubirea, arată, prin însăși natura lor, sensul și orientarea creatoare a acestei sfințenii. Eroismul păcii este mai mare decât acela al războiului, oricât de paradoxal s'ar părea acest lucru. O pace adevărată și permanentă presupune existența unor oameni ideali, adică o situație care nu s'a obținut până astăzi de nicio religie și de nicio cultură, dar pe care creștinismul o vizează continuu și spre care tinde prin eforturi supraomenești. Pacea creștină înseamnă război permanent cu toate nedreptățile, cu toate ticăloșiile și cu toate desfigurările frumuseții dumnezeiești. A instaura o asemenea pace pe pământ sau numai a depune continue eforturi în acest sens, înseamnă un eroism ce nu poate fi prins în nicio formulă. Eroismul iubirii depășește pe acela al păcii. „Iubiți pe vrăjmașii voștri!“ este un percept pe care singur Dumnezeu l-a formulat, întrucât El singur l-a practicat și-l practică. Când oamenii vor ajunge să

iubească pe vrăjmași lor, atunci vom avea împărăția lui Dumnezeu pe pământ. E inutil să arătăm ce înseamnă pentru un om a-și iubi pe dușmanul său. Sfinții au reținut această victorie extraordinară asupra lor înșiși și asupra lumii. Ei au fost capabili să îndure moartea martirică pentru Iisus Hristos. Moartea este supremul examen al omului. Dacă sfinții nu s'au temut de moarte, este pentru că ei iubeau pe Iisus Hristos și pentru că dincolo de această sincopă a ființii umane ei vedeau nemurirea. Iar nemurirea este a trăi în și din iubire.

Evident, nu toți creștinii din perioada patristică au ajuns sfinți, pentru că nici toți n'au luptat și pentru că nici dintre luptători n'au dus toți „lupta cea bună“. Această luptă bună au dat-o monahii, asceții, anahoreții. Întăriți în panoplia răbdării, a milosteniei și a celorlalte virtuți, marii combatanți ai lui Hristos au făcut să se bucure de roadele victoriei lor și cei slabi și cei cari n'au fost chemați la luptă sau n'au putut ieși. Sunt luptători desăvârșiți și nedesăvârșiți. Cei desăvârșiți sunt ofițerii armatei lui Hristos. Ei meditează ziua și noaptea legea lui Dumnezeu. Intre ei nu este neînțelegere și ceartă. Numai despre ei se poate zice că sunt de o singură părere și că sunt un singur suflet. Cei mai mulți dintre ei au terminat prin moarte martirică, dând dovadă de un curaj care a înspăimântat pe persecutori. Ei au murit fără ostentație, simplu și frumos, așa cum mor eroii. Bravura lor ar fi clătinat imperiul roman, dacă ar fi întrebuițat-o împotriva statului. Dar creștinii nu ucid, ci se lasă uciși, mărturisește emoționant Tertullian. A primi moartea pentru Hristos, este cea mai mare victorie, victoria încununată de gloria de a plăcea lui Dumnezeu și de prada de a trăi veșnic.

CONCLUZIE

Trăinicia Bisericii lui Hristos și frumusețea culturii creștine se întemeiază pe puterea Mântuitorului, dar și pe eroismul, unic în istorie, al elitelor patristice; eroism al cunoașterii, eroism al sfințeniei și eroism al morții. Eroismul creștin nu este numai o pagină de glorie a Bisericii, ci și o virtute structurală a tot ceea ce precede din cruce sau are vreo legătură cu ea. Creștinismul e eroic, așa cum soarele strălucește și cum orice ființă respiră. Puterea lui supranaturală dă oamenilor, problemelor și atitudinilor în care pătrunde, o încredere și o svâcnire irezistibilă spre lumea curată și frumoasă a idealului, a dumnezeirii. Creștinul superlativizat prin contactul direct cu Dumnezeu nu cunoaște piedici în mersul lui ascendent spre desăvârșire; desăvârșirea lui și a celorlalți. Posesiunea acestei desăvârșiri echivalează cu gustarea bucuriilor paradiziace. Deaceia suferințele și moartea, departe de a descuraja sau de a tulbura pe adevăratul creștin, sunt, dimpotrivă, porți spre viața eternă și glorioasă. Creștinismul lucrează asupra lumii transfigurând-o. Această transfigurare e, în pante, opera harului divin, dar ea este mai ales rodul eforturilor eroice ale elitelor.

Eroismul creștin nu e accidental, ci o lucrare neîntreruptă, modestă, anonimă, a numeroaselor generații de atleți ai lui Hristos. Istoria creștinismului arată limpede ce muncă uriașă, ce suferinți imense, câte morți nevinovate au creat cultura creștină și o garantează. Câte alte eforturi și suferinți sunt necesare până la aducerea întregii lumi sub brațele crucii! Creștinismul este istoria însăși a celui mai înalt eroism.

JOSEF WEINHEBER
VORBIND IN VIS

IN ROMANEȘTE

DE

VINTILĂ HORIA

Nu sunt aici și nici acolo nu-s.
Ah, florile din depărtări — funinge!
Trăim așa, ne cheamă moartea sus,
un cântec trece pe sub geamuri, ninge.

De mult pe drumuri viața mă îndeamnă
și niciun fluture nu mă 'nconjoară.
O, vechi grădini care-ați căzut în toamnă,
femei trecute subț o stea de seară.

Bat două ceasuri, fără glas prea tare.
Ieri e departe. Unde-i oare mâine?
O voce-mi spune: Pâinea-i de mâncare,
împarte-ți astăzi gândul ca pe-o pâine.

E vis această față de copil?
Mai știi tu mamă pe a fost odată?
Vecinu 'ntreabă: E târziu? Nu știu.
Și zac așa în noaptea 'ntunecată.

Cred că-i târziu. Da cred că e târziu.
Se duc acum și zeii la culcare.
Ah, florile! In pragul sângeriu
dece stă una ca un înger mare?

Nu plânge, căci te-așteaptă-o veșnicie.
Greșește frunții mâna din poem.
Și nu mai ninge. Banii din tipsie
dă-i fără număr tristului boem.

Am și ajuns la capătul potecii?
Așa-s mereu acolo unde-am fost.
Și mor atâția! Sboară liliicii..
Ah, florile — minune fără rost.

Z O R I D E Z I

DE

LUCIA MIHNEA

Senină dimineață de April.
Din hornuri se înalță fum bătrân,
Atâtea frământări se șterg ca el,
Și 'mpălizite amintiri rămân.

Ingemănarea dintre vis și 'nfiripare
Oare-a văzut-o vreodată cineva ?
In care foc se mistuește viața ?
Și 'n ce ne-a 'ncătușat ? In care ză ?

Stăpâni suntem doar pe dorința noastră,
Stăpâni suntem pe soare și pe vis,
Și pe nemărginirea zărilor, albastră;
De libertate ne desparte un abis,
E ferecată ca o rădăcină 'n glastră,
Cu orizontul despicat de-un geam închis.

VERSURI PENTRU VERSUL MEU

DE

VALERIU ANANIA

Te nasc, copile, în scîpîri de cânt.
Tu ești odrasla visurilor mele,
Cernut prin vremi de dorurile-mi grele
Și zămislit, în nopți, de Duhul Sfânt.

Când fruntea-mi arde sub văpăi de cer
Și risipitul suflet mi se strînge,
Prin flacăra sudorilor de sânge
În lume luneci lin ca un mister.

Durerea vine 'n vreme, fără vreme.
În fapt de-amurg sau aspre diminețe
Te plămădesc în mii și mii de fețe
Și 'n nopți tresar când gîngurești sau gem.

Ingenunchiat sub raza unui har
Adorm ades liturghisindu-ți taina
Și 'n alb stihar înveșmîntându-mi haina,
Durez din tine încă un altar.

Copil născut în noul Betleem,
Când vei porni în lume printre vetre
Te vor ucide oamenii cu pietre,
Mînați de-același și din veac blestem.

Dar eu te-oiu strînge 'n jar de curcubeu
Și n'oiu simți că tîmplele îmi sînger
Și, dîndu-ți aripi albe ca de înger,
Te voi trimite sol la Dunmenzeu.

Urcînd și coborînd pe-un fir de grai
— Minune nouă 'n limba mea gîngavă —
Vei împleți cereasca-ne voroavă
Rămasă-ascunsă 'n raza unui Rai.

CREDINȚĂ ȘI EROISM

DE

PETRU P. IONESCU

Nenumărate au fost furtunile, neîmplânzite izbeliștele ce s'au abătut din veacuri deasupra neamului nostru. Chinuit și mândru, dârz și demn a stătut însă el în bătaia tuturor vânturilor. Pentru că niciodată nu i s'au aplecat și nu i s'au frânt catargurile. Unul ridică semeț până la cer brațe cucernice de impunătoare, de cosmică rugă. Altul înfrunța alături, între un oftat și un chiuit voinicesc, năvala valurilor dușmane. Unul era Credința, celălalt Eroismul. Da, ni se pare că toată istoria noastră s'a scris în jurul acestor doi stâlpi susținători. Credința a îmbărbătat, a susținut, a iluminat, a arătat totdeauna limanul. Eroismul a realizat pe planul practic ceea ce pretindea, din înălțimea idealului creștin, credința.

Nu știm dacă nu suntem poate greșiți afirmând că nicăieri logodirea dintre credință și eroism nu a fost mai desăvârșită, mai încheată, decât în destinul neamului nostru. În alte părți, pe alte meleaguri și în cursul timpurilor, credința și-a urmat drumul ei propriu iar eroismul s'a manifestat deasemeni în forme, am putea spune, pure. Intreaga epopee a cavalerismului medieval, cu excepția cruciadelor, în toată această viață feudală în care se exaltă eroicul, eroismul își trăește o ciudată și completă gamă de valori, dela isprăvile unui Bayard — „cavaler fără frică și fără prihană“, până la geniul rășboinic al unui Du Guesclin. Iar tragica și măreața figură creată de Cervantes, Don Quixote dela Mancia deși pare a se apropia de o contopire între planul credinței și planul eroicului, plutește totuși în apele reavăne și simple ale eroicului — am spune — pur.

Așa dar o disociere între credință și eroism este posibilă. Nu numai atât. Ea este chiar firească. Dacă am întreprinde o analiză spectrală a psihologiei popoarelor, din acest punct de vedere, am putea constata că ceea ce predomină mai ales este forma de disociere a celor două realități, decât forma lor de unire, de sinteză. Eroismul francez, nedesmințit dela campaniile regelui-soare până la copleșitoarea și unica aventură a lui Napoleon, a reprezentat tipul pe care l-am putea foarte bine numi, tipul eroismului laic pur. Chiar și mai înainte, în evul-mediu, eroismul singur nu asigura credința, credința singură nu justifica eroismul.

Eroismul german a avut o singură uimitoare manifestare de acord cu credința,

în prezența în istorie a lui Martin Luther. Marele reformator a fost, în fond un soldat rătăcit printre clerici. Afară de această întâlnire excepțională, spiritul eroismului german nu a avut înmuieri de aripi în azurul credinței. Dimpotrivă, eroismul a fost, pentru spiritul german, o formă sublimată a datoriei absolute, a imperativului categoric și a perfecțiunii ființei umane. Nimeni nu a exaltat mai pățimaș eroismul și nu a alungat mai pățimaș credința, decât Nietzsche.

Eroismul italian a strălucit victorios în exuberanța, aproape păgână, a Renașterii. Omul Renașterii face din propria lui viață o mărturisire și o sinteză de eroism sumbru, elementar, violent, pățimaș. Condotierul și gonfalonierul vor rămâne deapururi drept tipurile cele mai extraordinare, cele mai realizate ale omului eroic numai pentru plăcerea în sine a eroismului. Renașterea nu a cunoscut nici o înrudire mai strânsă între eroism și credință. Eroismul era unul din modurile majore ale vieții, credința era o formă acceptată, admisă ca ceva natural și obișnuit, nu ca un centru spre care converg năzuințele și dela care emană elanurile.

În Peninsula Balcanică, eroismul îmbracă haine ciudate, impresionante, capătă accente de înaltă tensiune dar rămâne un fapt pur uman, un fapt laic, adeseori — ba chiar totdeauna, eroismul fiind calea, modul de manifestare a unor adânci nevoi sociale și politice. Așa se explică haiducia, menită să restabilească echilibrul între ordine și haos, dreptate și nedreptate, spoliație și echitate. Așa se explică neconținutele lupte pentru libertate, pentru independență, duse de popoare ca Muntenegrenii, Sârbii, Macedonenii, Grecii, etc.

Sufletul spaniol este poate singurul care împreună într'o sinteză ciudată de ardore și măreție, credința cu eroismul. Ambele fierbinți. Ambele ridicate la potențe maxime așa încât una să dea naștere închiziției și să ridice peste veacuri umbra lui Torquemada iar cealaltă să creeze eroi de legendă: Molla și Moscardo. Și astfel să fie cu putință și pentru cei mai sceptici, un eroism creștin mai incandescent decât al primelor vremuri, în plin secol al douăzecilea.

Sunt popoare care creiază sfinți. Sunt altele care creiază eroi. Sunt altele care dau lumii și pe unii și pe alții. Desigur, noi nu mai știm acum, în vârtoarea clipelor prezente, care ne sunt sfinții și care ne sunt eroii. Dacă pe sfinți nu-i putem recunoaște decât după o îndelungată trecere de vreme, pe eroi îi descoperim mai ușor, mai repede, în condițiuni ce le sunt esențiale: în luptă. Dar privind dincolo de formele gata create ale tradiției, noi trebuie să vedem în fiecare erou un sfânt cu putință. Sau cel puțin un om care a închis în sămburele vieții lui o fărâma din sămânța vie a sfințeniei. Mai înainte de orice: sacrificiul. Ruperea apoi de tot ce este omenesc, firesc, plăcut, necesar, bun, de tot ce este cotidiană atracție. Omul care știe și poate să moară pentru patrie, pentru nație este un om care s'a depășit, care a rupt zăgazarile incerte ale umanității sale pentru a rătăci prin câmpul de arome cerești al sfințeniei. Vai, „ipocrit lector, semenul și fratele meu“, cum ne apostrofează poetul, te-ai întrebat cât e de greu să renunți la toată călduța bucurie de a fi aci, departe, cu toți, departe de marea experiență, departe de marele cântec al morții și al eroismului! Te-ai întrebat cât e de ușor să citești în confortul apartamentului, ultimul comunicat, să ascuți la radio ultima informație, să privești la cinema ultimul jurnal O. N. C. !

Iar în timpul acesta undeva, prin coclaurile lumii, se făuresc eroii și expiră simpu și măreț, sfinții, toți sfinții noștri anonimi, căzuți pentru patrie și pentru cer.

Pentru că, dintre toate popoarele lumii noi ne-am bătut totdeauna, exclusiv, pentru cruce. Paranteze laice au fost. Lupte cu popoare tot creștine au fost. Dar nu noi am fost atacatorii. Ne-am apărat. Am arătat vecinilor că nu se glumește ușor cu Ro-

mânul. Dela 1324 până la 1940 nu am făcut decât asta. In istoria poporului nostru s'a împletit credința cu eroismul în formele cele mai pure, forme pure ale credinței, dusă până la martirajul lui Brâncoveanu, forme pure ale eroismului ridicate ameișitor peste veacuri de voevozii noștri. A cunoaște această împletire, a-i desface atent, cu venerație, firele împreună răsucite, înseamnă a parcurge, de fapt, toată istoria noastră, dela Mircea și dela Mușatini, până la vremea când domn peste țară, din voia Domnului, este Mihai I.

Domnii noștri nu au avut decât mari griji, să se războiască și să ridice mânăstiri. In ei însă s'a întrupat tot ce are neamul acesta ca vigoare și mândrie, ca frumusețe și temeinicie. In 1394 Roman Voevod se putea numai, conștient de importanța lui : „Marele singur stăpânitorul domn Io Roman voievod al Țării Moldovei dela munți până la țărnul mării“.

Dar primul mare domn care va începe șirul de eroi și de mucenici ai neamului este Mircea, acel Mircea despre care Leunclavius, cronicar al Turcilor, spunea cu admirație și respect : „Principe între creștini cel mai viteaz și cel mai ager“.

Și iată cum, cu el, o paranteză ne îmbie. Mircea își începe cariera de domn creștin și inamic al Turcilor, prin lupta dela Kossavopolje, ajutând pe Lazăr, cneazul Sârbilor. Dar creștinii sunt înfrânți. Dimpotrivă, luptând singur, acelaș Mircea câștigă lupta dela Rovine atât de simplu descrisă de cronicar, dar atât de impresionant : „...fu război mare cât se întunecă, de nu se vedea văzduhul de mulțimea săgeatelor... se vărsă sânge mult. cât era vâile crunte“. Dar în fața lui Baiazid Ilderim, Europa creștină și feudală ridică o oaste strălucită de 100.000 de oameni. Oaste înfrântă lamentabil la Nicopol. Episod caracteristic ! Nu luptaseră acești domni creștini, cavalerii francezi, bungunzi, burggraful de Nürenberg, Veneția și Bizanțul, sub semnul crucii ! Ni se pare ca nu. Nu era o împletire reală între credință și eroism. Eminescu, cu intuiția geniului afirmă :

Laurii voiau să-ți smulgă de pe fruntea ta de fier...

Desigur, înainte de a fi o faptă creștină, războiul dela Nicopoli fu o întrecere de orgoliu al eroismului. Singur însă în fața păgânului, Mircea este de neînving. Când în 1394 Baiazid vrea să pedepsească pe Mircea, este înfrânt. Atât de mare devine influența domnului muntean încât în 1403 când încep certele pentru tronul turcesc, Mircea dorește să ajute la suirea tronului pe Mustafa. Bineînțeles, nu trebuie să vedem în aceste fapte decât ceea ce sunt : fapte politice făcute în interesul superior al țării. Tot pentru acelaș interes superior Mircea se hotărăște în 1417 să plătească haraciu Turcilor.

Așa fu marele și domnul, viteazul și omul Mircea care se intitula cu adâncă și sinceră evlavie: „Eu cel întru Hristos Dumnezeu bincredinciosul și binecinstitorul și de Hristos iubitorul și singur stăpânitorul, Io Mircea, Mare Voevod și Domn, cu mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu, stăpânind și domnind toată Țara Ungrovlahiei și părțile de peste munți și încă spre părțile tătărăști și Amlașului și Făgărașului hențeg și Banatului de Severin Domn și de amândoaouă părțile de peste toată Dunărea și până la Marea cea mare și cetății Dârstorului stăpânitor“. Câtă frumusețe simplă și reavănă, câtă credință tare și adâncă, câtă demnitate și înălțime se desprind din aceste cuvinte cu parfum de transcendență divină !

Bătrânul Mircea fu un erou și un credincios. Alexandru cel Bun, marele Domn al Moldovei, care întâlnește pe Turci pentru prima dată în 1420 cu ocazia atacului împotriva Cetății Albe, reprezintă cealaltă față a sufletului națiunii: credința. Acea credință tihnită, mulcomă, adâncă, fără exuberanțe și excese ca în Spania lui Torquemada sau în Italia lui Savonarola, credința care înalță biserici. Domnul își sapă numele ctitoricesc la Bistrița, la Moldavița, la Humor, la Neamțul, la Pobrata, la Horodnic.

Dar neamul nostru, într'o pendulare fără sfârșit, îmbină, țese mai departe cele două fire ale destinului său. Dacă Alexandru reprezintă calmul meditației ortodoxe în pridvorul mănăstirilor albe, viața lui Iancu de Hunedoara e aidoma vieții oricărui mare prinț al eroismului creștin, al oricărei impresionante figuri a Renașterii. Legătura cu această Renaștere o face Iancu din tinerețe când, în suita ducelui de Milano, învață acolo meșteșugul aspru al războiului. Zece ani luptă acest paladin al crucii împotriva păgânilor, la Poarta de Fier, pe Ialomița, la Sofia și la Belgrad, ceea ce îl face pe papa Calixt al III-lea să-l numească, în 1456, „Atletul cel mai puternic al lui Hristos.

Însuși Vlad Țepeș, împrejurul căruia a stărui legenda unei cruzimi exagerate, a fost un domn al creștinătății, un dușman al păgânilor, un cavaler al crucii, un uns al eroismului. Atât de mare fu violența acestui eroism încât spune mărturisitorul contemporan : „Se speriaseră întru atât mulțimile păgânilor încât se socotea fericit cel ce putea trece dincolo, în Anatolia.

Și iată-ne ajunși la figura uriașă a lui Ștefan Cel Mare, la acel domn pe care polonul Miechowski îl descrie entuziast :

„Bărbat glorios și victorios care ai biruit pe toți regii vecini ! Om fericit „cănuia soarta i-a hărăzit cu multă dărnicie toate darurile ! Căci pe când altora „le-a dat numai unele însușiri și anume unora prudență împreună cu șire- „tenie, altora virtuți cronice și spirit de dreptate, altora biruință contra duș- „manului, numai ție ți le-a hărăzit la un loc pe toate. Tu ești drept, prevăzător, „isteț, biruitor contra tuturor dușmanilor. Nu în zadar ești socotit printre „eroii secolului nostru”.

Niciodată istoria nu ne-a prezentat o mai coplesitoare, o mai uriașă figură decât aceea a lui Ștefan. Dacă azi noi nu putem să-l construim pe marele erou al creștinătății decât—palid—din documente și hrisoave, din acte și mărturii cronicărești, în vremea lui, după intenția marilor istorici, Ștefan a fost o oprire încremenită de admirație a istoriei. Atât de mare îi era faima, atât de înaltă îi era misiunea creștină și eroică încât pentru victoria lui nu se rugau numai limbile clopotelor ortodoxe de pe întinsul țării Moldovei ci străinii toți.

Un contemporan italian scria, astfel, la 23 Mai 1476, arătând că sultanul pornise să pedepsească Moldova :

„Dumnezeu să-i dea lui Ștefan victoria pe care atât de mult o dorim”. Iar Ștefan însuși scria la 22 Mai acelaș an, brașovenilor :

„Aflați scumpii noștri amici că noi... avem război cu Turcii păgâni” iar despre Munteni care trebuiau de nevoie să meargă cu Turcii, Ștefan spune: „ei doresc pieirea noastră și a întregii creștinătăți”.

Episod magnific, lupta lui Ștefan cu Tătarii, e descrisă entuziast de Dlugosz, cronicar străin de neam dar iubitor al adevărului. Se pare că Ștefan însuși iradia un farmec dela care nimeni nu se putea sustrage. Iar victoria contra Tătarilor ni se pare un preludiu peste veacuri pentru victoria noastră de azi împotriva hoardelor mongolo-tătare ale Sovietelor.

„Ștefan nu s'a înspăimântat ci având inimă de o vitejie uimitoare (sed mira et „incredibili animositate cor gerens) vesel și neobosit (jucundum et indefessum) a nă- „vălit fără frică asupra armatei Tătarilor... Au fost cuprinși fugării de o frică atât „de mare, încât lepădau nu numai armele ca să fie mai ușori la fugă, ci și arcurile și „tobe, șeile și mantalele ca așa goi și fără arme să poată scăpa”.

Chiar când e învins, ca la Războeni, Domnul nu uită că este creștin. Și cu adâncă și cutremurătoare umilință scrie :

„... și cu voia lui Dumnezeu fură biruiți creștinii de către păgâni și căzură acolo mare „mulțime din ostașii Moldoveni. Eu împreună cu a mea curte am făcut tot ce am putut, „și s'a întâmplat cum am spus mai înainte. Acest lucru socotesc că a fost voia lui Dum- „nezeu ca să mă pedepsească pentru păcatele mele“.

Este în aceste cuvinte una dintre cele mai uimitoare mărturisiri creștine, făcută de un Domn despre care nu se vorbea în tot apusul și în tot răsăritul decât ca despre cel mai mare erou. Ștefan a îmbinat în destinul său umilința creștină a credinței cu orgoliul eroismului. Și chiar acest orgoliu nu era al său ci semn era al împlinirii voii Domnului. Iar pentru fiecare dintre faptele sale, de biruință cât și de înfrângere, Ștefan ridica altar de rugă, de mulțumită cerului și de reculegere. Nimeni nu a avut mai limpede decât el viziunea rolului ce-l avea în răsărit și cântărirea politică a viitorului.

„De oarece Sultanul s'a împiedicat de mine — spune Ștefan prin Țamblac în „discursul dela Veneția — în decurs de patru ani mulți creștini au fost lăsați în pace. „Ca cunoscut creștin eu recurg la Prea strălucita Voastră Signorie, implorând — ca „creștin — ajutorul vostru pentru conservarea acestei țări folositoare intereselor creș- „tine.. Și dacă Dumnezeu va vrea ca eu să nu fiu ajutat, se vor întâmpla două lucruri, „ori se va pierde această țară, ori voi fi silit de necesitate să mă supun Păgânilor. Acest „lucru însă nu-l voi face niciodată preferând o sută de mii de morți decât aceasta“.

Atât de mare devine, grație eroismului lui Ștefan, demnitatea veovodală a Țării Moldovei încât în 1499, în tratatul de alianță cu Polonia, Domnul Moldovei este egalul regelui polon care îl numește pe Ștefan „amic sincer iubit“. Iar în tratatul din 1502, tratatul de capitulație al Turcilor, Ștefan e arătat în tratat ca egalul regelui Ungariei Vladislav, ceea ce a făcut ca Baiazid să ezite iscălirea tratatului, după cum afirmă Andrei Gritti.

Scrisorile și ambasadele Domnului Ștefan desvăluiesc limpede tot sufletul reavăn al acestui uniaș al credinței și al eroismului. Diplomat în măsura în care este viteaz, Domnul Moldovei nu uită nici o clipă că înainte de orice stă salvarea patriei și a creștinătății :

„Incredințăm pe Sfinția Ta — scrie el dela Vaslui, la 28 Noembrie 1474 Papei— că suntem cu totul gata, cu tot sufletul și cu toată puterea pe care ne-a dat-o Dum- nezeu, să luptăm pentru creștinătate cu toate forțele noastre“.

Iar după bătălia dela Vaslui Ștefan precizează în circulara sa (trimisă lui Mateiaș Corvinul și la curțile cele mai principale ale Europei) următoarele date în care aceeași neclintită atitudine de creștin freamătă sub fiecare cuvânt :

„Infidelul Împărat al Turcilor a fost de multă vreme distrugătorul creștinătății „și în fiecare zi se gândește cum ar putea să o subjuge.. Iar noi cu ajutorul lui Dum- „nezeu Atotputernic, am mers împotriva inamicilor creștinătății, i-am învins, i-am pus „sub picioarele noastre și pe toți i-am trecut sub ascuțișul săbiei“.

Ceea ce îl face pe Papa Sixt IV să trimită, în lipsă de ajutoare reale, o frumoasă scrisoare Domnului Moldovei :

„Faptele tale săvârșite până acum cu înțelepciune și vitejie contra Turcilor „infideli, inamicii comuni, au adus atâta celebritate numelui tău încât ești în gura „tuturor și ești în unanimitate foarte mult lăudat. Să nu te descurajezi ci să continui „victoria care ți-a fost hărăzită de Cel de Sus“.

Iar în admirația sa nemăsurată, Dlugosz, cronicarul polon, nu pregeta să scrie aceste rânduri de extraordinară răspundere : „O, bărbat demn de admirat care cel „dintâi dintre principii lumii a repurtat o victorie atât de strălucită. După părerea mea „el este cel mai vrednic să i se încredințeze conducerea și stăpânirea lumii și mai ales „funcțiunea de comandant și conducător contra Turcilor“.

Acesta a fost marele Ștefan, cavalerul neînfricoșat al lui Hristos. Niciodată istoria nu ne-a dăruit o mai luminoasă, o mai deplină îmbinare între credință și eroism ca acum. Desigur, dacă ar fi să cumpănim mai în adânc, Ștefan înseamnă o prioritate a credincioșiei numai dacă îl comparăm cu un alt uriaș al istoriei noastre, cu Mihai, care reprezintă o culme a eroicului. Poporul, cu spiritul său de definitivă discriminare l-a numit pe unul „Cel Sfânt” și pe celălalt „Cel Viteaz”.

Mihai domnește în vremea când se institue Liga Sfântă și ia parte, în calitate de domn al unei țări creștine, la lupta împotriva păgânilor. Spune d. P. P. Panaitescu în monografia sa despre „Mihai Viteazul”: Nu trebuie să pierdem din vedere faptul că o idee creștină în domeniul politic era la noi încă dela începutul veacului precedent și că în numele acestei idei domnii noștri au ascultat întotdeauna apelul principilor creștini pentru lupta împotriva Turcilor“. Iar Mihai o spune categoric: „In țara mea aș fi putut să rămân liniștit și sigur, fără nici o teamă dacă nu m’ar fi chemat credința mea față de creștinătate” (op. cit., pag. 36).

Consilierul intim al lui Mihai, Dionisie Rally a fost totdeauna încredințat că rostul domnului Munteniei este de a conduce cruciata contra păgânilor, să cucerească Bulgaria din mâinile lor și să-și mute capitala la Sofia. Iar Stavrinas vistiernicul Domnului scrie o poemă în care Mihai e înfățișat ca un luptător singur împotriva colosului turc. Domnul e numit „onoarea ortodoxilor” iar autorul visează o unire a ambelor biserici din Roma și Constantinopol. Ceeace este important aci este apariția foarte precisă a *ideii ortodoxe*. Mihai nu este numai un domn creștin, ci un creștin ortodox care trezește în oamenii vremii înalte ambiții de hegemonie ortodoxă în răsărit.

Un alt poet al vremii — așa cum se obișnuia de altfel în Renaștere ca pe lângă fiecare domn, rege, duce sau condotier să se afle poetul oficial cu sarcina de a-i cânta în versuri faptele eroice — Gheorghe Palameda scrie și el o poemă entuziastă în onoarea lui Mihai, pe care îl compară, după obiceiul adulației exagerate al timpului, cu Alexandru Machedon, Hector și Achille, pentru a-l numi la sfârșit „apărătorul întregii creștinătăți“. Iar Matei al Mirelor, mitropolit, poet și istoric, îl arată pe Mihai drept speranța cea mai mare a Grecilor de a mântui Constantinopolul de Turci.

Efortul lui Mihai coincide de altfel cu o extraordinară efervescentă răsăriteană. Adică, în fond, cu o mișcare a tuturor ortodoxilor. Mihai nu mai este un ajutor al apusului catolic ci mai înainte de orice un șef recunoscut și acceptat de întreaga suflare răsăriteană și ortodoxă în lupta ei împotriva păgânătății.

„Această înaltă situație morală a unui domn român în Orient, este una din paginile cele mai frumoase ale istoriei noastre”. (op. cit., p. 59).

Mihai este figura cea mai extraordinară, aproape unică, în istoria noastră. Este prototipul eroismului, un condotier în accepția cea mai înaltă a cuvântului, un vizionar cu enorme resurse spirituale, un strateg de geniu, poate cel mai mare spirit militar pe care l-a creat neamul nostru, dăruit în proporții uriașe pe fresca istoriei. Ștefan alt geniu militar, avea ca principiu de luptă defensivă strategică. O singură dată iese Ștefan din țară, și atunci pentru a pedepsi pe Poloni. Mihai este un spirit ofensiv. El atacă, pătrunde în teritoriul dușman, cucerește. El nu apără, nici nu se apără ci visează fapte ce ne par azi chiar irealizabile dar pe care el le-a realizat.

Față de biserică Mihai a fost un mare realizator. A schimbat, a refăcut, a întărit, a organizat, s’a interesat de ortodoxia din Polonia, a strâns sinodul dela Iași, a întărit legăturile cu întreaga suflare ortodoxă din Constantinopol și Peninsula Balcanică. (op. cit., p. 103).

Mihai precizează singur motivele războaielor sale. Ele nu au fost politice ci

religioase. „Căci eu n'am avut dela Turci nici o greutate sau vreo nedreptate, dar ceeace „am făcut, toate le-am făcut pentru credința creștinească, văzând eu ce se întâmplă în „fiecare zi cu bieții creștini. M'am apucat să ridic această mare greutate cu această țară „săracă a noastră, ca să facă un scut al întregii lumi creștine“. Iar Polonilor le scrie: „Să nu ne părăsiți și să nu ne lăsați fără ajutor pentrucă să știți domnia ta că sunteți „datori pentru numele Domnului nostru Isus Hristos să ne ajutați și să veniți pentru „mântuirea creștinătății“. (apud Panaitescu, p. 107). Chiar cucerirea Ardealului are pentru Mihai tot un caracter de cruciată iar Andrei Bathory era un simplu „călcător de jurământ“. Intre ambii avea să hotărască deci judecata lui Dumnezeu. (ibid. p. 157). Domnul răspunde astfel lui Malaspina venit să parlamenteze pentru pace : El nu a venit în Ardeal cu sete de sânge creștinesc, îi ajunge țara lui dar „Andrei Bathory l-a amenințat și l-a somat să plece dela domnie, s'a unit cu Turcul pe când el era hotărât să trăiască și să moară ca dușman al Turcilor” (ibid., 158). Cavaler și creștin Mihai pedepsește omorârea dușmanului său și îi face o înmormântare demnă de rangul său după cum relatează istoricul Szamosközy.

Răsunetul cuceririi Moldovei imediat după Ardeal fu nespus de mare în acele vremuri. Intr'un diario dela Roma se scria : Dacă a fost vreodată vreun principe în lume demn de glorie pentru acțiuni eroice acesta e singur Mihai principele Valahiei”. Cucerirea Moldovei a mers însă mână în mână cu grija lui permanentă și pentru biserică. S'a interesat astfel de Agapia, Sf. Sava, Pângărați, Bistrița, Neamțul și altele. Se interesează apoi stăruitor de ortodoxii din Polonia. Lipski spune: „Dușman al bisericii catolice, simula apărarea religiei sale ca să-și împlinească planurile de a atrage de partea lui neamul Rutenilor care este de aceeași credință cu dânsul”. Petre Skorga ne afirmă pe de altă parte că „ortodocșii din Polonia îl divinizau pe Mihai ca pe un Messia și pregăteau ruina bisericii catolice”. (apud ibid., p. 193).

Dar acest condotier, această excepțională intruchipare a geniului cuceritor românesc merge atât de departe încât se gândește chiar la cucerirea și împărțirea Poloniei. Istoricul polon K. Tyszkowski afirmă hotărât că la 1600 Mihai a hotărât, împreună cu Rusia și Austria, împărțirea Poloniei. Iar istoricii noștri (în special P. P. Panaitescu) sunt afirmativi. Acest uriaș nu putea fi zdrobit decât prin trădare și crimă.

„Și dacă văzu că sosesc, ieși din cort înaintea lor și le zise : „Bine ați venit voi- „nicilor, „vitejilor“! iară ei se repeziră asupra lui ca niște dihăanii sălbatici cu săbiile „scoase, iar unul se repezi cu sulita și-l lovi drept în inimă, iar altul de grabă îi taie „capul și căzu trupul lui cel frumos ca un copaciu, pentrucă nu știuse, nici se prileji „săbia în mâna lui cea iute”.

Mihai cade lovit de creștini în plină ascensiune. Dar neamul își dădu prinusul jertfii și față de păgâni. Iată-l pe Ion Vodă cel Cumplit sau mai degrabă Cel Viteaz care piere tot prin trădare după ce uimise și îngrozise pe Turci prin vitejia lui.

Lovit la iezerul Ceahlăului, se retrage la Roșcani, unde are loc o luptă ce va rămâne în istoria eroismului românesc. Se cunosc după legendă și după cronică faptele. Turcii îi promit viața afirmându-i că nu i se va clinti nici un fir din creștetul capului. Intr'adevăr, odată prins, domnul e legat de mâini și de picioare și suferă suplicii ruperii în patru. Păgânii se ținuseră de cuvânt !

Dar cum putem uita gestul atât de impresionant în sinceritatea și în naivitatea lui, a lui Șerban Cantacuzino, domn violent de altfel, puternic și crunt. La asediul Vienei în 1683, deși aliat de nevoie cu Turcii, nu poate suporta gândul de a fi el, domn creștin, dușman al creștinilor, și atunci întrebuintează ghiulele false care nu făceau nici o stricăciune. El are însă norocul să asiste la începutul ruinei puterii turcești, când

creștinii recuceresc Buda, înfrâng pe păgâni la Mohacs și ajung până la hotarele Munteniei.

Și în fine iată și martirajul creștin în persoana lui Constantin Brâncoveanu. Turcii mai au vreme, în preajma decăderii puterii lor să ne pregătească laurii muceniceiei pentru Brâncoveanu și „coconii” lui. Dacă istoria este seacă în redarea acelei scene de groază care s'a petrecut în ziua de 15 August 1714 la Constantinopol, legenda, balada, geniul anonim al poporului a găsit accentele cele mai sigure și imaginile cele mai plastice pentru a descrie martiriul. Un martiriu creștin. Turcii, după obiceiul lor, au cerut Domnului să-și lepede credința. Domnul refuză. Pentru a-l îngrozi sunt executați în fața lui ginerele lui, Ienache Văcărescu, apoi cei patru coconi ai lui, după vârstă : Constantin, Ștefan, Radu și Matei. Acești mici martiri mor ei înșiși eroic și mucenicește îmbărbătând pe tatăl lor și fără de teamă. Domnul primește neclintit această sfârtecă a inimei lui de tată. Dar legea nu și-o leapădă. Atunci păgânii recurg la ultima formă a bestialității : îl jupoaie pe Brâncovan, îi umplu pielea cu pae și o pun în fața trupului jupuit dar viu. Iar supliciatul are încă puterea să facă ultimul gest de negație în fața întrebării dacă se leapădă de credință și să expire creștin. Poate că nu este încă timpul pierdut pentru biserica noastră să sfințească pe acest martir unic în tăria credinței lui.

* * *

Să închidem filele fremătătoare ale Istoriei. Și să privim acum în față prezentul. Turcul nu mai este de mult dușmanul. Peste paginile negre ale trecutului s'a așternut uitarea și iertarea. Lumea a părăsit concepția de luptă împotriva păgânității. Lumea creștină s'a războit — din păcate — cu ea însăși. Cruciatele au încetat. Din apus până în răsărit ideia creștină caută să astâmpere animozitățile. Nimeni nu mai luptă împotriva nici unui păgân. Când deodată, din răsăritul pravoslavnic, se ridică un nou păgânism. E păgânismul materialist și ateu al comunismului, patronat și înscăunat sub egida spiritului dizolvant iudaic. Dușmanul credinței și al bisericii nu mai trebuie căutat în afară. El e aci. E pravoslavnică Rusia devenită patria ateismului, a barbariei și a sălbăticiiei. După ce au distrus religia și biserica în vastul spațiu rusesc, comuniștii încearcă să aprindă acelaș foc și în restul lumii. Izbutesc astfel să inoculeze virusul acesta pestilențial în Spania. Nicăeri barbaria nu a fost mai cumplită. Nicăeri mucenicia nu a fost mai aprigă. Nicăeri eroismul creștin nu a fost mai prompt și mai luminos.

Iar azi noi ne-am reluat, în chip firesc, misiunea. Pentru că misiunea noastră a fost pretutindeni aceasta : *să luptăm contra păgânilor*. Azi păgânii se cuibăresc în Răsărit. Iată de ce luptăm în răsărit. Azi credința a fost nimicită în Răsărit. Iată de ce noi o reînviem. Bolșevicii au distrus bisericile ; noi le reconstruim. Au profanat altarele ; noi le sfințim. Au stins candelilele credinței ; noi le aprindem. Și mai presus de orice : Rusia a încercat să ne calce în picioare în Iunie 1940 demnitatea și eroismul. Noi am repus în lumina lor cea deapururi, tot în Iunie 1941, demnitatea românească prin eroismul românesc.

Drumurile destinului sunt astfel aceleași : prin fapta noastră de azi, prin lupta noastră de azi noi țesem mereu împreună cele două mari fire ale rostului nostru istoric : Credința și Eroismul.

C R O N I C I I D E I, O A M E N I, F A P T E

SENSUL EROISMULUI ROMÂNESC

Eroii sunt ziditorii spiritului uman. Spre ei, mulțimile, popoarele se îndreaptă ca spre o stea polară a umanității. Echivalentul metafizic al eroului este sfântul. După cum sfinții urmăresc prin revoluția lor spirituală instaurarea unei noi legi universale, clădită pe esențe divine, tot astfel eroul prin revoluția sa pământească, urmărește instaurarea unei noi ordine politice și sociale. De aceea apariția eroilor nu se poate explica decât prin funcția lor revoluționară, putându-se însă justifica prin funcția lor umană. Eroismul atinge culmile sfințeniei prin act de voluntarism și înalță pe om, apoteozându-l, prin fapta lui de curaj și prin disprețul pe care îl are în fața morții. Eroii fiind revoluționari, prin însăși rațiunea lor de a fi, încep opera lor prin a distruge și o termină prin a înstitui o nouă ierarhie, adică o nouă ordine. Privit în valoarea lui intrinsecă omul nu are, în regulă generală, nici o aderență cu eroismul, cu spiritul eroic. Oamenii se nasc și mor... burghezi, însă aceia cari trăesc în conștiința lor adevărul că nu s'au născut pentru ei ci pentru societatea din care fac parte, adică pentru neamul, din care au răsărit, — dintre aceștia se recrutează eroii. Există deci față de viață două atitudini: una, a celor mulți, a quasi-umanității, prin care viața este considerată ca fiind dată individului pentru a fi trăită, și o altă atitudine prin care viața este considerată ca fiind dată pentru a o dăruia. Cei mulți ne trăim viața pentru că ne este dată, considerând-o ca pe un bun personal de care trebuie și putem să profităm după liberul nostru arbitru; cei puțini, deci cei aleși, consideră viața ca fiindu-le dată pentru a o dăruia, pentru a o jertfi unei cauze. Din categoria acestora fac parte eroii. René Quinton, în ale sale „*Maximes sur la guerre*“, spune undeva, că „*natura crează spe- „cîile; ea nu crează ființele. Speța este scopul; „ființa nu este decât servitorul acestui scop. „Este propriu individului de a abuza de destinul*

„său și de a crede că s'a născut pentru el în „suși“.

Istoria este într'un anume fel, în afară de memoria umanității, un fel de biografie romanțată a eroilor. A eroilor științei, culturii, religiei sau ai societății. Așa fiind, nu există în istorie fapte care să nu fie legate de personalitatea supra-umană a unui erou. În momentul în care tradițiile, organizațiile sociale, credințele, societățile și instituțiile lor fundamentale au dispărut, a mai rămas totuși ceva nepieritor: eroul și spiritul operei lui, care este etern fiindcă smulge ceva din adevărurile eterne ale umanității. Eroul este acela care eternizează prin spirit existența biologică a unui neam, adică a unei întregi umanități, dat fiind că umanitatea nu poate fi concepută decât ca o armonioasă orchestrație a tuturor neamurilor. De aceea, umanitatea nu ar putea fi concepută fără eroi. Priviți istoria noastră națională, care ni se pare a fi mai mult o legendă. În ea, tot ceea ce este viu, permanent, este legat de viața și fapta acelor figuri ale neamului care acumulând un spirit jertfelnic, și deaceia eroic, au făcut ca viața și opera lor să se suprapună pe viața și pe ceaice a putut realiza neamul nostru. În acest sens mariile figuri voevodale în câmpul național-politic: Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, sau figurile noastre revoluționare, în câmpul național-social: Horia, Avram Iancu, Tudor Vladimirescu, toți aceștia sunt eroi ai neamului, opera lor alcătuind istoria neamului.

Spuneam că eroii încep prin a distruge o ordine dată și termină prin a crea o nouă ordine. În acest sens ei sunt revoluționari și ca atare acționează după legi proprii care la început sunt numai ale lor, terminând prin a fi ale tuturor. De unde rezultă că spiritul revoluționar este un spirit al ordinii, al unei ordine noi care nu este considerată ca atare de mulțimi din cauză că nu poate fi cunoscută de ele; ea, această ordine, durând numai în mintea și în sufletul celor care

conduc revoluția, adică a eroilor. Iar în acest sens trebuie considerat și războiul care nu este decât un instrument de realizare a unei ordine politice. Războiul este prin natura sa destructiv, pentru că neagă, prin distrugere, o ordine dată și ei încetează în clipa în care s'au creat condițiile pentru instaurarea ordinei noi. În acest sens și revoluția și războiul nu sunt decât instrumente ale politicului: revoluția, în ordinea internă a unui stat, iar războiul în ordinea internațională. Iar conex cu războiul este și revoluția mondială pe care a creat-o spiritul satanic al iudaismului care prin bolșevizarea lumii urmărirea întronarea unei noi ordine în lume care să convină idealurilor de dominație ale lui Israel. Așa fiind, se va înțelege de ce trebuie să convenim cu gândirea filosofului englez Thomas Carlyle care consideră pe eroi ca misionari ai ordinei. Toată opera umanității este creație a ordinei pe care o împlinește eroul. Dar pentru a crea ordinea nouă, trebuie să fie distrusă ordinea veche, care în ochii eroului constituie desordinea, haosul. Ceiace și face eroul care, după cum am văzut, își explică rațiunea de a fi prin funcția lui revoluționară. Pentru că eroul este un vizionar, un posedat al unei lumi viitoare pe care o vede numai prin lumina conștiinței lui și pe care face să o vadă și restul lumii prin luptă și prin propriul lui sacrificiu. În acest sens eroul este un poet, pentru că este arhitectul spiritual al unei noi lumi, dar este și un soldat pentru că cu sabia lui impune noua ordine, creând noua societate bazată pe rațiuni care izvorăsc din adâncurile insondabile ale sufletului uman.

Și acum să exemplificăm.

Ce este istoria neamului românesc? Este istoria luptei pentru libertate, pe care au purtat-o toți aceia care au simțit că nu s'au născut pentru ei ci pentru neamul căruia i s'au dăruit prin faptă și moarte. Toate revoluțiile și războaiele noastre, ca și ale întregii umanități de altfel, și-au avut eroii lor. Ei nici nu apar altfel în ordinea socială și națională, decât în revoluții și în războaie, pe care ori le fac ei ori se nasc pentru ele. Eroii neamului nostru, începând cu figurile primelor manifestări de viață organizată ale Daciei, cu acel Decebal care a preferat să moară decât să se predea; continuând cu galeria voevozilor noștri și a revoluționarilor din veacul al XVIII-lea și al XIX-lea; pentru a termina cu soldatul care s'a jertfit în primul război mondial și cu acela care se jertfește în acest al doilea război mondial, pe frontul întregirii, adică al libertății românești, toți aceștia, sunt reprezentanții cei mai autentici, sunt întrupările cele mai superbe și mai bărbătești pe care le-a cunoscut istoria noastră dela primele însemnări pe care le avem asu-

pra trecutului. Fără ei nu am fi avut istorie și deci nici libertate, ceiace înseamnă că nici nu ne-am fi putut afirma geniul nostru specific și puterea noastră de creație. Eroii definitivează rosturile noastre în lume. Deaceia, din spiritul lor își trage existența și rațiunea de a fi în viitor, chiar neamul. Așa fiind neamul este totalitatea viilor și a morților, adică a aceluia care au murit pentru românism și a aceluia care luptă tot pentru românism. Eroii au murit pentru a instaura o ordine românească și mor pentru a staționa durabilitatea în veac a acestei ordine românești, care nu aparține unei generații ci veșniciei românești. Eroii războiului sunt copiii revoluției în al cărei dinamism continuu trebuie să trăim pentru a înălța din ce în ce mai sus steagurile biruitoare ale Românilor de pretutindeni. Și este așa pentru că războaiele României nu sunt făcute pentru cuceriri ci pentru a ne apăra. Războiul în sens românesc este tot o revoluție, deoarece prin aceste instrumente de luptă ne consolidăm existența milenară și ne afirmăm dreptul la viață liberă.

Dar nu trebuie să confundăm eroismul cu spiritul eroic. Eroismul este o stare de exaltare colectivă, involuntară, determinată de o ambianță specifică unui asemenea moment sufletesc, pe când spiritul eroic este atributul voluntar al individualismului. În ceiace ne privește, neamul nostru a cunoscut deopotrivă și eroismul și manifestarea individuală a spiritului eroic. Ceiace înseamnă că suntem un popor cu mari și infinite resurse sufletești pe care le transpunem în eroism prin colectiv, sau în spirit eroic, prin individualism. Așa fiind spiritul de sacrificiu al neamului este o manifestare a eroismului, după cum spiritul de sacrificiu al aceluia care au murit pentru credința în lupta lor individuală, este o manifestare a spiritului eroic.

Și atunci, care este tάλcul eroismului românesc? Unul singur: spiritul de sacrificiu al poporului român, adică eroismul lui, este determinat de marea și nestrămutata lui credință în dreptate și în libertate. Dar, în același timp poporul nostru mai știe că după cum un om nu poate trăi fără onoare, cu atât mai puțin o comunitate națională, care-și trage izvoarele de luptă și de glorie tocmai din conștiința demnității și a mândriei ei naționale. Numai astfel, fiind mândru că i s'a făcut dreptate, și că de dreptatea lui nimeni nu se poate atinge, poporul nostru va ști totdeauna să fie un factor activ și de mare importanță pentru ordinea și securitatea lumii europene. Noi nu suntem mercenarii nici unei credințe și nu jinduim la drepturile altora, pentru că știm care este credința noastră și pentru că ne cunoaștem drepturile și dreptatea noastră.

Așa fiind se va înțelege cu ușurință care este secretul puterii noastre de a ne sacrifica, adică de a trăi o stare de eroism, pentru apărarea vieții noastre și pentru cauza Europei, adică pentru onoarea, drepturile și libertatea popoarelor ce o alcătuiesc, printre care ne numărăm și noi. Or, în momentul în care avem conștiința fermă că Europa nu poate trăi fără onoare, fără dreptate și fără libertate tot astfel, și mai vătos chiar, ne dăm seama că nici noi, — neamul acesta de țărani, de muncitori și de soldați dela gurile Dunării, — nu putem trăi fără aceste bunuri supreme ale vieții unui neam.

Să ne întoarcem deci cu inima, cu gândul și cu fața la eroii noștri, pentru ca din jertfa lor să înțelegem nu numai de ce trebuie să le păstrăm și să le continuăm opera dar să și nu uităm că moartea lor înseamnă învierea și viața cea eternă a neamului.

Tâlcul eroismului românesc trebuie transformat în lege a vieții noastre pentru a-l putea transmite și generațiilor ce vor veni și pentru a putea avea și clar-viziunea viitorului. Căci din roadele trecutului ne tragem puterea de a lupta în prezent, creându-ne și asigurându-ne astfel viitorul. Iar aceste roade ni le dau eroii noștri, care au semănat sămânța cea bună a jertfei lor, sub cerul eroismului. Să nu uităm că Românii de pretutindeni se gândesc la noi și-și simț inima bătând în ritmul în care a bătut și inima eroilor noștri când și-au dat viața pentru propria noastră viață și pentru imaginea veșnic întregită a țării.

Din depărtări de legendă românească se aud pași ce mărșăluiesc biruitor: sunt pașii eroilor care duc neamul întreg spre biruința cea mare...

ȘTEFAN IONESCU

PIERO BARGELLINI ȘI PORTRETUL PSIHOLGIC

Cu obrazul subțiratic, cu o privire mărturisind presimțirea împăcată a morții apropiate și cu mâna grăitoare, cu mâna purtătoare a semnului sfințitor depe muntele Verna! Așa se înfățișează misticul din Assisi, „il giullare di Dio”, celui ce privește un afresc al lui Cimabue în biserica inferioară de lângă Subasio. Aceiași imagine întâmpină pe cititorul care întoarce prima filă din ultima carte a lui Piero Bargellini, „San Francesco”. În portretul pictorului trecentist, sfântul este închipuit spre sfârșitul vieții sale, cu sigiliul sfințeniei pironit pe mâna descărnată. Presimțirea morții, deci, trebuia să palpăe straniu în ochi, iar pe buzele strânse să se ghi-cească vorbele de laudă din „Cântecul Soarelui” ce încă nu se desprinseseră.

Piero Bargellini și-a dat seama contemplând portretul că trebuia să deslege taina acestor buze, că trebuia mai întâi să replăsmuiască viața misticului din clipa începutului pentru ca să poată apoi continua arta lui Cimabue, lămurind înțelesul sufletesc al cuvintelor poetice din *Lauda franciscană*. Nimeni nu putea izbuti mai bine ca adâncul tălmăcitor de sensuri și portretist literar.

Cunoaștem crezul estetic al lui Bargellini. L-am explicat într'una din cronicile noastre anterioare apărută în aceleași pagini ale *Gândirii*.

Năzuința scrierilor lui Bargellini se află cristalizată într'o formulă care a servit drept titlu unei alte cărți: „*Ritratto virile*”. Nota „bărbătească” a prins-o scriitorul italian din portretele

zugrăvite cu sinceritatea sentimentului, cu spontaneitatea avântului de către cei dintâi maestri din zorile Renașterii, cari nu cunoscuseră încă desăvârșirea virtuozității. Către acei artiști ai penelului s'a îndreptat Bargellini și i-a cercetat în alte două cărți, „*Città di Pittori*” și „*Via Larga*”. Dar, Piero Bargellini a voit să extindă procedeul, plasticizând „bărbătește”, portretele pur literare. Ca și cum le-ar fi cetit în ochi, el a deslușit sensul vieții acelor creatori, sensul lăuntric al trăirii lor. Taina le-a smuls-o printr'un criteriu ciudat la prima înfățișare spre a servi Esteticii: *Religia*. „Numai religia poate să facă pe om cunoscut omului, fără să-l tulbure ori să-l obosească”. Acesta este criteriul estetic exprimat de Bargellini. Religia nu trebuie însă înțeleasă ca o dogmă rigidă, ci ca o mlădioasă și prietenoasă proiectare de întrebări: ce crede făptura aleasă despre existență, despre sine, despre Dumnezeu, întrebările nu sunt puse spre a dojeni, ci spre a înțelege cât de departe sau aproape de credință este figura desfăcută din istorie. Imaginea, cercetată astfel, se dăruiește scriitorului și portretul se poate încheia în trăsături puternice, „bărbătești”.

„Portrete virile” a putut contura Piero Bargellini după răspunsurile oamenilor cari au negat întrebările puse ca și după răspunsurile ce au înfățișat chipul intrupat al credinței. Să punem în lumină două portrete atât de diferite, dar analizate prin același procedeu al marilor întrebări și care capătă, prin urmare, o ușoară

expresie de asemănare. Sunt portretele unui ateu și al unui sfânt, al lui Gabriele d'Annunzio și al lui Francisc din Assisi.

În miezul bucuriei de a trăi, în frământarea Laudelor dannunziene, portretistul sufletelor a descoperit suferința poetului. Bargellini a îndepărtat epitetul dat de unii critici de „poet al luxurei”. „D'Annunzio — spune Bargellini — s'a îndepărtat de la luxură printr'un fel de cunoștință și un fel de asceză. Ceeace pentru alții este plăcere, pentru el sacrificiu și cunoaștere” Astfel, cu subtila sensibilizare a evocatorului, eseistul Bargellini scoate în relief, ca nimeni altul, partea spirituală umană, „bună”, din psihologia lui d'Annunzio. El explică teama poetului și atracția morții: „El simte că moartea este expresiunea cea mai mare; mai mare decât iubirea, mai decisivă decât arta; mai primejdioasă decât eroismul. Dar este unica experiență care nu consimte să se întoarcă. El ar vrea să-și îmbogățească viața cu moartea. Dar simte că moartea este încununarea și îmbogățirea vieții. Se teme ca moartea să nu șteargă în el acele semne care îi sunt dragi și pe care le-ar voi nemuritoare”. Aprobăm teza lui Bargellini, schițată sub formă de eseu, întărind-o printr'o destăinuire a lui d'Annunzio însuși. Cristalizarea sintetică a acestei stări psihice care a influențat toată opera dannunziană o aflăm în melancolia gândurilor produse de asistarea la ultimele clipe din viața ale prietenului lui, scriitorul Giuseppe Giacosa. Cât omenesc închide dureroasa întrebare: „Zadarnică e deci cea mai mare parte din ceea ce a fost săvârșit?” Apoi precizează sensul ideal al unei opere de artă: „Nu e statornică decât opera aceea care, în limitele sale expresive, armonizează printr'un număr infinit de raporturi originea și esența lucrurilor. Invențiunea supremă nu ar putea fi decât sinteza absolută a omului și a lumii circumscrise de un semn al frumuseții neîntrerupte”. Poetul revine la imperfecția vieții de a avea drept immanentă finalitate moartea: „Iată că la sfârșitul fabulei scurte, totul se determină, se luminează când uneltele cad din mâinile slăbite!” Dacă moartea ar fi o culminare a vieții creatoare, adică atingerea idealului visat de artist, perfecțiunea, moartea, ar avea scopul logic și înalt de a exista. Dar numai în iluzie sfârșitul vieții poate însemna această finalitate. D'Annunzio mărturisește nostalgia sa de creator artist în fața inevitabilei încheieri a vieții spirituale de creație, fără nici un semn de încununare cu sublim a trăirii anterioare.

Deci sensul psihologiei celui ce a cântat viața cu arzătoare patimă se rezolvă — după Bar-

gellini — prin suferință, o suferință a cunoașterii.

Francisc din Assisi, căruia scriitorul i-a închinat, nu câteva pagini luminoase de eseu, ci o carte întreagă, se definește în ultima instanță prin năzuința suferinței supreme. Lauda Soarelui și a vieții se subordonează acestei voluptăți a suferinței. Vestitul cântec al seraficului a căpătat, prin această viziune psihologică, un înțeles cu totul deosebit față de cel obicinuit. Nu este de fapt o laudă panteistă, cum s'a spus, adică o adorare a naturii, care este oglinda Dumnezeuirii. Bargellini nici nu se folosește de această noțiune. El subliniază însă versurile în care poetul mistic pecetluște lauda prin ființa sa umană, adusă cu voință în stare de a primi fericirea vecinicii prin moarte. „Nu ar fi niciodată cu putință ca Francisc, omul cu spiritul cel mai avântat din secolul lui, să mulțumească Domnului pentru materiale ca soarele, stelele, focul și apa. El e îndrăgit pentru că există, nu pentru că desăvârșește. El e preamărit pentru că e deasupra plâsmuirii, nu pentru că a creat. Făptura care ar lauda pe Dumnezeu din cauza plâsmuirii, nu ar lauda puterea lui Dumnezeu, ci propria sa prețuire. Dimpotrivă, făpturile se vor îndrepta spre Domnul, în limbile lor, cum florile se îndreaptă spre soare, spontan, așa cum le cere natura lor însăși”.

Iată, deci, viziunea cu totul personală a lui Piero Bargellini în legătură cu acest imn franciscan. Nu este omul care laudă „fratele soare” sau „sora luna și stelele”, „sora apă” sau „fratele foc”. Elementele acestea din natură laudă pe Domnul în graiul lor. Iar omul infirm și suferind călăuzește corul Firii. Și Bargellini întărește critica sa atât de originală accentuând un pasagiu poetic din laudă: „Toate celelalte făpturi neînsuflețite sunt chemate să laude pe Domnul în calitățile lor și după menirea lor firească, dar omul e amintit în momentul de a ierta și în condițiunea de a suferi:

*Lăudat să-mi fiu, Stăpâne
prin cei ce iartă din iubire către tine
și primesc schingiuri și chinuri.*

Acți stă adevăratul înțeles al cântecului unde făpturile stau pe o treaptă inferioară de fericire fără merit, dar unde omul apare cu stigmatele lui Francisc”.

Iată răspunsul misticului la întrebarea cea mare. Pentru a câștiga clipa eternă a fericirii trebuie să suferi până la martiriu.

Melancolia în suferință și fericirea în suferință sunt două imagini care se opun având un

trunchi comun. D'Annunzio a pornit cu conștiință să nege existența Dumnezeirii și de aceea suferința sa era adesea întovărășită de accente desnădăjduite, cu toată patima lui pentru bucuriile sensoriale ale vieții.

Sfântul Francisc a pornit din inimă să afirme existența Dumnezeirii și de aceea suferința sa a fost întovărășită de accente de veselie, ca un „giullare di Dio”, cu toată renunțarea, prin practica sărăciei, la plăcerile materiale ale vieții.

GĂNDURI CU OCAZIA CHEMĂRII LUI HANS PYRITZ LA UNIVERSITATEA DIN BERLIN

Profesorul Hans Pyritz este elevul și urmașul lui Iulius Petersen la catedra pe care marele dispărut a reprezentat-o cu atâta vigoare științifică și impunătoare personalitate la Universitatea din Berlin. Chemarea sa la acest înalt for de cultură mi-a dat o adâncă emoție, un freamăt de mândrie, care indică mai mult ca orice solidaritatea unei generații. Fiorul bucuriei își are la mine tâlcul într-o adâncă legătură a lucrurilor, în conștiința unei vechi tradiții culturale a școlii noastre germanistice dela București cu Berlinul, legătură pe care elevii acestei școli o vor continua și pe viitor.

Precum odinioară, la începutul secolului nostru, în aceeași încăpere a seminarului germanistic din Berlin, pe timpul lui Erich Schmidt, profesorul nostru Simion Mândrescu a fost coleg de studii cu Iulius Petersen, astfel mi-a fost dat și mie printre alții, ca în acelaș loc, elevă a acestor doi profesori, să prezint într-o anonimă dar arzătoare curiozitate științifică, o verigă de legătură între germanistica română și cea din Reich.

Era prin anul 1929, când nu rareori treceam grăbită Piața Operei din Berlin ca să ajung în clădirea veche a Universității, unde se afla seminarul german, în clădirea nouă la seminarul de romanistică al domnului profesor Gammillscheg. Acolo, din inițiativa d-sale, la exercițiile de limbă veche românească, se croia din Germania spre noi drumul cunoașterii și simpatiei pentru limba și poporul român. Astfel noi, cei studioși întru ale germanisticii, lucram paralel pentru aceeași cauză de înțelegere reciprocă între Români și Germani, slujind încă de pe atunci un crez care astăzi își manifestă măreția toată. Deși romanistica germană și germanistica română s'au privit prea puțin în față, ele au fost tovarășe de luptă în aceeaș tabără.

Bargellini a primit două răspunsuri după care și-a putut plăsmui un diptic. În chenarul lor portretele vor putea căpăta tonuri deosebite, lumini și umbre noi. Totuși, d'Annunzio ateul cu năzuințe pseudo-franciscane și sfântul Francisc cu accente pseudo-panteiste de laudă, vor rămâne să vegheze arta „portretelor bărbătești” a lui Piero Bargellini.

MARIELLA COANDĂ

La noi în țară străduințele școlii Simion Mândrescu, date în vileag atât dela catedră cât mai ales prin „Revista Germaniștilor Români” și munca dela Institutul ce-i poartă numele, rămân o piatră fundamentală în legăturile culturale dintre România și Germania. Lucrurile stau astfel și nu altfel chiar dacă nu știu ce motive enigmatice n'au lăsat să treacă nici măcar o prietenească fluturare de batistă între camarazii de luptă romaniști și germaniști.

Este drept că astăzi germanistica română se află într-o criză. Un vânt rău a trecut vremelnice peste ea, căci criza aceasta este mai mult formală. „Revista Germaniștilor Români”, expresia vechei noastre solidarități germanistice, nu mai apare. Și cât am fi dorit ca destoiniciei elevi și continuatori ai lui Simion Mândrescu, I. V. Pătrășcanu și V. Tepeanu, să o ducă sub acelaș nume mai departe!

Pe profesorul Simion Mândrescu, „bunul grădinar”, blând cu florile și cumplit cu buruienile, nu-l continuă nimeni definitiv la catedră și nici ca animator la fapte și realizări.

Catedrele de germanistică dela celelalte universități sunt văduvite și ele și în fața acestor stări de lucruri triste și lipsite de stabilitate convenită unei discipline atât de importante, nu-mi pot ascunde regretul și melancolia.

Imi întorc privirea spre vechea cetate a aspirațiilor noastre științifice. Acolo la Berlin, nici moartea, nici schimbările vremii nu și-au lăsat urmele pustii. În locul lui Artur Hübner, a pășit la rândul său, pornind tot din Münster, profesorul Schwietering, continuându-l cu o deosebită competență; la o altă catedră a urmat profesorul Franz Koch, care s'a făcut cunoscut și la noi în România.

Imi vine în minte asemănarea între moartea

din codru și cea dintre generațiile oamenilor, făcută de Rudolf Binding la moartea tatălui său. În codru cresc generațiile de arbori în așa fel, că doi copaci din acelaș neam, semănați în vremi diferite, își stau aproape și dela o vârstă își scamână în totul. Când copaci bătrâni cad, codrul nu se schimbă. O altă generație stă odată gata și ia locul celei vechi, ocrotind în umbra ei generația de mâine. Așa fel, dintre cei ocrotiți odată de falnica umbră a stejarului Iulius Petersen, s'a ridicat atât de firește pe acelaș loc Hans Pyritz. Pe umerii lui apasă odată cu mantia de magistru, răspunderea și prestigiul unei înalte misiuni. Credincios principului național-socialist, care aduce înnoire în toate cu cea mai perfectă stimă a patrimoniului moștenit, știm că Hans Pyritz va depăși mult pe predecesorul său acolo, unde înnoirea generală o cere, continuând în acelaș timp severa și pretențioasa tradiție a școlii din Berlin.

Urmărind cu ochi lacomi și cu sufletul deschis oricărei emulații germanistica din Reich, noi cei din România, salutăm cu bucurie prețioasa achiziție și buna alegere pe care a făcut-o Universitatea din Berlin în personalitatea lui Hans Pyritz.

În baza tradiționalei prietenii între București și Berlin, ne permitem să-l considerăm prieten al Românilor, dorind ca și viitoarea noastră generație de germaniști să continue stima pentru această catedră cum o facem noi.

Primul omagiu pe care-l aducem tânărului profesor, este să-l prezentăm publicului românesc ca om de știință și mare pătrunzător al artei literare, făcându-i cunoscută lucrarea sa deschizătoare de perspective noi pentru o întreagă epocă din viața lui Goethe, lucrarea sa de abilitare: „Goethe und Marianne von Willemer”.

FILOMELA BRĂTIANU

„PRIETENII ROMÂNI AI TOMISMULUI”

Anul acesta a apărut o carte intitulată *Tangente românești la filosofia creștină*, sub semnătura d-lui I. Miclea, profesor la seminarul teologic al uniților din Blaj. Ceea ce ne-a atras atenția în deosebi în cartea aceasta a fost permanenta confuzie pe care o face autorul între „filosofia creștină” și „filosofia tomistă”, și în al doilea rând năzuința acestuia de a scoate „tomiști” — sau măcar numai „tangential” tomiști — cât mai mulți dintre filosofi și gânditorii români. Am arătat atunci în *Gândirea* (Martie 1942), că socotesc drept „sectarism” pretenția romano-catolică de a monopoliza filosofia creștină pe seama tomismului și am dovedit că d. profesor Nichifor Crainic, pe care autorul îl pusese la loc de cinste printre „prietenii români ai tomismului”, nu are nicidecum simpatie pentru această filosofie.

Cum era și de așteptat, d. I. Miclea (fi spun domnul) pentru că semnează fără să arate că este cleric) nu s'a lăsat convins, și iată că în ultimul număr al revistei unite *Cultura creștină* dela Blaj, se străduiește să-mi arate că într'adevăr tomismul este *filosofia creștină* — singura și adevărata filosofie creștină —, că un gânditor creștin trebuie să simpatizeze cu tomismul, că subsemnatul n'am citit cu luare aminte cele scrise de d-sa sau n'am fost în stare să-l înțeleg, că nu gândesc logic, lucrez superficial, mă folosesc de telepatie, am darul ghicitului, nu-mi întreb conștiința când scriu împotriva d-sale etc., etc.

De sigur n'am nimic de răspuns acestor a-

mabilități ale d-lui Miclea față de persoana mea. Din spirit irenic, nu m'am angajat nicidecum odată cu drag în polemici — fie de orice fel — mai ales când era vorba de membrii altei confesiuni creștine. Dacă însă, de data aceasta, am aruncat cel dintâiu piatra și acum iau din nou condeiul, o fac pentru adevăr și pentru a-mi mulțumi conștiința de creștin ortodox. Da, d-le Miclea, pentru adevăr și conștiință, pentru aceste două foruri de judecată la care faci apel d-ta.

Las totuși ca, în numărul viitor al *Găzuirii*, să lămuresc mai pe larg pentru ce socotesc eu tomismul numai ca *filosofie creștină*, nu *filosofia creștină*, și pentru ce am spus că este „o leacă de sofisticărie” în cuvintele: „Tomismul, ca filosofie, este și ortodox, chiar foarte ortodox”. Acum mă voiu mărgini numai să arăt încă un caz — la fel cu acela al d-lui profesor Nichifor Crainic — din care să se vadă că nu este chiar atât de „natural”, cum spune d. I. Miclea, ca un gânditor creștin să simpatizeze cu filosofia tomistă.

„În categoria a doua a tomiștilor români, spune d-sa, i-am socotit pe ceice fie în scris, fie cu graiul viu, au manifestat simpatie față de această filosofie (față de tomism). Așa este d. Nichifor Crainic... După cât știm uici d. Mircea Eliade n'ar fi departe de gândirea tomistă. Poate și mai aproape este d. Nic. Bagdasar și în special regretatul Nae Ionescu, care de multe ori în neîntrecutele sale lecții a avut cuvinte de admirație față de tomism și față de

tomişti" (*Tangente româneşti la filosofia creştină*, p. 27 și 84—85).

Las pe d-nii Mircea Eliade și N. Bagdasar să mărturisească singuri cât de tomiști se simt și dacă într'adevăr „n'au ezitat să se declare în mod formal ca admiratori ai tomismului!“ (*Tangente...*, p. 84). Mi-ar face totuși plăcere ca însuși d. I. Miclea să aducă în sprijinul afirmațiilor d-sale citate din lucrările d-lor Mircea Eliade și N. Bagdasar. Cât despre Nae Ionescu, voi arăta eu chiar acum cât de puțină simpatie a avut pentru tomism.

Aș putea spune, dela început, că întreaga cugetare a lui Nae Ionescu este diametral opusă raționalismului tomist. Ea se situează pe linia de cugetare tradițională a orientului creștin, care s'a format cu elemente platonice și neoplatonice, nu pe bază de aristotelism, ca filosofia lui Toma din Aquino. Lucrul acesta se vede lămurit în metafizica, în teoria cunoștinței și chiar în logica sa. Iată un citat din *Introducerea la Istoria Logicei* (București 1941), în care discipolii lui Nae Ionescu schițează unele trăsături fundamentale ale cugetării maestrului lor: „Dacă ne amintim că pentru Nae Ionescu, Cuvântul nu e altul decât Logosul divin, a cărui dramă ne-a înfățișat-o cândva, limpede; că formularea e un fel de a lua trup a inefabilului, că, cu tot învățământul său realist, Nae Ionescu a socotit aproape întotdeauna, alături de majoritatea teologiei răsăritene și împotriva aristotelismului apusean și modern — că virtualul este mai plin de existență, — mai real, decât actualul, trecerea dela putere la act, fiind o pierdere, nu un adaus de ființă; dacă ne mai amintim că Nae Ionescu ne vorbea adeseori — ultima oară cu puține zile înainte de a muri — de o logică ortodoxă, în care faptul cunoașterii s'ar fi referit explicit la cădere și la întrupare; sau că lecția lui inaugurală a purtat asupra „Dragostei ca mijloc de cunoaștere“ și în sfârșit, că oridecâte ori a atins problema, Nae Ionescu a înfățișat comunitatea de dragoste a Bisericii lui Hristos ca singurul stâlp și îndreptar al Adevărului, — ne dăm seama că „Istoria Logicei ca tipologie a spiritului uman“ nu este decât o predoslovie pentru o teorie a cunoașterii și o metafizică teistă, din care ne-au rămas unele părți“.

Atât numai, și ar fi destul ca oricine să înțeleagă că Nae Ionescu n'are nimic de a face cu filosofia tomistă. Dar să vedem cum el a luat atitudine și direct împotriva tomismului, tocmai în acele „neîntrecute cursuri“ despre care vorbește d. I. Miclea. Acolo a lovit el drept în inimă tomismul, arătând cum acea-

stă filosofie conține în sine germeii disolvării metafizicei.

În *Metafizica* sa, apărută zilele acestea, Nae Ionescu consacră filosofiei tomiste un întreg capitol (cap. VIII), pe care îl intitulează astfel: „Scolastica, principiu disolvant al metafizicei“. În acest capitol — și în altele de altfel — el arată greșeala fundamentală pe care o face tomismul, considerând că orice judecată se poate transforma într'o judecată existențială de formă predicativă; că adică orice judecată poate fi pusă în forma de a conține expresia „este“. Știm, de sigur, ce importanță capitală are pentru metafizica tomistă acest principiu de logică. Rațiunea, în concepția tomistă, are ca obiect *ceea ce este*, existența. În felul acesta, ea devine instrumentul cunoașterii metafizice. Dar, spune Nae Ionescu, nu este adevărat că orice judecată predicativă se poate transforma într'una existențială. Și chiar dacă s'ar putea, faptul acesta n'are nicio importanță pentru metafizică, deoarece numai prin abuz se poate face trecerea de pe planul logic pe planul existențial. Neotomistul a părăsit argumentul ontologic pentru dovedirea existenței lui Dumnezeu tocmai pentru că prin el se face o nepermisă trecere din logică în metafizică. Dar atunci, se întreabă Nae Ionescu, cum își mai îngăduie neotomismul să accepte transformarea tuturor judecăților în judecăți de existență, confundând astfel planul logic cu planul realității metafizice? „Sforțarea aristotelismului în genere și a tomismului în special, de a transforma orice judecată într'o judecată predicativă, nu-și găsește fundarea în necesitatea metafizică... Ceea ce este o piatră de încercare și o răscruce pentru tomism și pentru neoscolastica actuală: judecata de predicatie, nu joacă niciun rol pentru noi“ (*Metafizica*, p. 83).

Dar, spune mai departe Nae Ionescu, pe noi, creștinii orientali, problema aceasta ne interesează în cel mai înalt grad, căci aici se vede diferența adâncă dintre mentalitatea răsăriteană și cea apuseană. La apuseni, rațiunea ia contact cu toată realitatea. La răsăriteni predomină cunoașterea prin iubire, prin trăire, cunoașterea mistică. Pentru noi, răsăritenii, „universul este o existență pe care noi o trăim; pentru cei din Apus universul este o existență pe care ei o cunosc. Noi ne aflăm înlăuntrul universului, apusenii stăpânesc într'o oarecare măsură universul; ei îl cunosc, noi nu-l cunoaștem, noi îl pătimim, am zice, suntem sub influența lui“ (*Metafizica*, p. 84). Trăind sub influența spiritului antimetafizic roman, metafizica apuseană și-a încorporat „semințe extrareligioase și extrametafizice“ (*Metafizica*, p.

85), în vreme ce Răsăritul a rămas credincios adevăratelor căi de cunoaştere metafizică. „Locul propriu zis al speculaţiei metafizice nu este Apusul, ci Răsăritul. Tradiţia metafizică s'a pierdut în Răsărit, nu pentru că a scăzut spiritul răsăritean, ci pentru că acesta s'a îndepărtat dela adevărata lui lege, pentru că a fost dat oarecum la o parte de năvala spiritului apusean“ (*Metafizica*, p. 86). „Spiritul apusean“, antimetafizic, a fost pregătit de altfel de scolastică. Dacă a fost o vreme în cultura europeană când dispăruse metafizica, scolastica este de vină. Făcând din raţiune instrumentul metafizicei şi din „est“ baza cunoaşterii, tomismul a deschis poarta spre scientism. Este adevărat că metafizica apuseană încearcă din nou astăzi să se reconstruiască pe bază tomistă, dar nu este nicio nădejde de temeinicie, pentru că tomismul cuprinde în sine sămânţa disolvării metafizicei (*Metafizica*, p. 86).

S'a înţeles domnule I. Miclea? E limpede? Unde este admiraţia lui Nae Ionescu pentru filosofia tomistă? Şi aş putea să adaug că în alte locuri acest gânditor ortodox socoteşte catolicismul în genere ca „inactual“ (*Predania*, an. I, 1937, nr. 1 şi 6—7) şi doctrina lui Toma din Aquino ca fiind „pe nedrept“ la modă astăzi (*Metafizica*, p. 21); că divulgă „războiul fără cruţare“ al catolicismului împotriva fideimului şi vestejeşte „lupta grozavă“ pe care catolicismul a dat-o împotriva augustinismului reprezentat prin şcoala dela Port Royal (*Metafizica*, p. 21); că, în fine, are expresii ca aceasta: „Mişcarea lui Maritain în Franţa... s'a fixat în forme sterpe“, fiindcă „forma de viaţă religioasă nu era în conformitate cu geniul poporului“ (*Predania*, an. I, nr. 1).

Ce argument mai tare ca acesta se poate aduce împotriva afirmaţiei d-lui I. Miclea, cum că este „natural“ ca un gânditor oarecare să simpatizeze cu filosofia tomistă, dacă în-

treaga sa activitate s'a desfăşurat sub unghiul vederilor creştine? Şi dacă, principial, lucrurile ar trebui să stea aşa, de ce nu şi-a căutat d-sa „tangentele româneşti la filosofia creştină“ mai degrabă în lucrările profesorilor români de apologetică: Vasile Găina, Irineu Mihălcescu şi Ioan Gh. Savin, cari folosesc din plin filosofia în scrisul lor; sau în eseurile de filosofie creştină ale părintelui profesor D. Stăniloae, care în cartea *Viaţa şi învăţătura Sfântului Grigorie Palama* (Sibiu 1938) a prezentat pe larg cea mai răsunătoare dispută filosofico-teologică a evului mediu ortodox: disputa isihastă; sau în lucrările părintelui profesor Cicerone Iordăchescu, care a tipărit un important studiu logico-epistemologic intitulat *Teoria judecăţii* (partea I, Iaşi 1927; partea II, gata tipărită); sau, în fine, în operele de filosofie morală ale d-lui profesor Şerban Ionescu, autorul unei interesante *Axiomatici a unei „filosofii creştine“* (Bucureşti 1936)? Nu a cunoscut d. I. Miclea aceste lucrări sau nu i-au servit toate cauzei pentru care luptă?

Rog deci pe d. I. Miclea să nu-mi mai facă mie proces de conştiinţozitate, superficialitate, etc., d-sa care a scris o carte întreagă despre filosofia românească, fără ca măcar să deschidă cărţile filosofilor români, ci folosindu-se numai de *Istoria filosofiei româneşti* a d-lui N. Bagdasar, din care îşi face aprape toate citaţiile. Când cineva, pornind dela simple presupuneri, declară „prieteni români ai tomismului“ pe un Nichifor Crainic, pe un Nae Ionescu şi pe numeroşi alţi filosofi şi gânditori români, trebuie să fie ceva mai sgârbit cu invecitivele la adresa preopinienţilor săi. Căci altfel s'ar putea să fie chemat înaintea aceluiaşi tribunal — adevărul şi conştiinţa — în faţa căruia a binevoit d. I. Miclea să mă cheme pe mine.

EMILIAN VASILESCU

C R O N I C A L I T E R A R Ă

GEORGE IONAŞCU: *Pustiul Roşiu*, (Roman). Bogăţia uluitoare a evenimentelor din ultimii ani, oferă scriitorilor un material enorm de lucru şi o perspectivă de realizări epocale.

A fost o succesiune de fapte din ce în ce mai palpitate şi cu atâta forţă dominantă pentru conştiinţa fiecăruia, încât e de mirare că până acum nu s'au cristalizat în opere literare. Poate e necesar un cadru de reculegere, o anumită dispoziţie şi un timp mai calm pentru selecţia lor, oricum, de-aici înainte nu vom mai avea acele

producţii halucinante, stoarse din fantezii chinute, ci creaţii inspirate de puternica realitate pe care o străbatem.

Trăim în febra marilor prefaceri când o lume nouă, lichidând erorile trecutului, îşi aşează temelii pentru veacuri. Tot ce părea mai îndrăgnet în literatura de mai înainte, păleşte în faţa lucrului concret care se infăptuieşte sub ochii noştri.

Cu psihologia formată sub tălăzuirea unor astfel de vremuri, cititorul de mâine va cere opere

în care să-și regăsească emoțiile de azi, iar cel care nu vor fi în stare să i le dea, vor rămâne la periferia vieții literare nebăgați în seamă și inutili. Adevărul acesta l-au înțeles până acum prea puțini dintre scriitorii noștri și numai câțiva au dat semne vizibile că sunt părtași la freamătul epocii. Printre aceștia notăm pe tânărul poet bucovinean George Ionașcu, autorul romanului care ne preocupă în rândurile ce urmează, un începător, desigur, dar o serioasă speranță și o conștiință bine orientată pe plan literar.

Romanul său, *Pustiul Roșu*, este povestea dramatică a întâmplărilor menorocite prin care a trecut Bucovina de Nord și Basarabia, în anul de mare doliu național când s'au aflat sub teroarea bolșevicilor. Autorul înfățișează la început stările de lucruri dinainte de invazie, cu politica nefastă a cărmuitorilor de-atunci și prezenta catastrofală a evreilor în aceste ținuturi de mare tradiție istorică. Centrul acțiunii romanului îl formează orașul Cernăuți. Aci activează cuiburile comuniste ale evreilor după indicațiile Moscovei, cu care stau în contact permanent prin agenți, se plănuiesc lovituri și se iau măsuri pentru pregătirea venirii trupelor sovietice. Românii nu știu nimic din ceea ce preocupă aceste suflete înveninate de ură și nu-și dau seama că în curând va veni urgia asupra lor, iar ei vor fi lăsați în voia întâmplării. Evreii în înfruniri secrete, întocmesc liste cu cei asupra cărora se vor năpusti răsbunători în clipa triumfului lor și se înarmează metodic. Șeful și organizatorul lor este avocatul Frenkel, care activează la Cernăuți, un tip îndrăzneț și cinic, format în spiritul terorismului comunist. Cu el vine în conflict, încă înainte de invazia rusească, avocatul naționalist Ion Râmnic, un tânăr din elita intelectuală a Bucovinei.

După intrarea bolșevicilor, începe sguduitorul dramă a elementului românesc cu desfășurarea uluitoarelor peripecii prin care trece avocatul Ion Râmnic și familia sa, urmărită de echipa teroristă a lui Frenkel. Imprejurări nefaste au făcut ca soția lui Râmnic să fie surprinsă de invazie, cu cei doi copii mici, în satul basarabean Cornești, unde se dusese să înmormânteze pe mama sa. Despărțită de copii, femeia este luată de agenții bolșevici și dusă nu se știe unde. Cu mare greutate, Ion Râmnic își salvează copiii pe care-i găsește legați și închiși într-o pivniță, osândiți să moară acolo de cruzimea iudaică, în cele mai groaznice chinuri.

După ce îi aduce în țară și-i încredințează la niște rude, tânărul naționalist ia asupra-și toate riscurile, trecând în Bucovina ocupată, pentru a-și găsi soția.

De-aici începe calvarul acestui erou, care trece

printr'un șir întreg de primejdii și suferințe neînchipuite, mânat de dorul soției sale, pe care o caută cu disperare. Zilele trec fără să aibă cea mai mică știre despre ea, și în acest timp, Ion Râmnic vede toată tragedia fraților săi care cad răpuși de setea de sânge a iudeo-comuniștilor sau sunt deportați în pustiul îndepărtat al Siberiei. La început el este ferit de aceste primejdii prin protecția pe care i-o acordă consulul și funcționarii dela consulatul german, unde găsește un spirit de dragoste și de ocrotire familială. Dar cu tot sprijinul lor, Râmnic nu izbuteste să dea de urma soției și dorul și grija ei îl mistue crunt.

În cele din urmă e prins de agenții G. P. U. U.-ului și închis. De-acum începe prăbușirea și se arată întunecata perspectivă a morții prin chinuri, prin foamete și teroare.

Dar eroul nostru, care este un om de mare istețime și cu un puternic simț ce-l face să se descurce în orice împrejurare, izbuteste să evadeze împreună cu un inginer român, înainte de a fi deportați. Se strecoară prin păduri și prin lanuri și ajutați de un țaran bucovinean, își petrec zilele în natură până când începe războiul de eliberare.

Ion Râmnic are satisfacția de a se răsbuna, ucigând pe Frenkel și tovarășii săi și de a lupta apoi în rândul ostașilor noștri contra bolșevicilor. Autorul îl urmărește pe câmpul de luptă, prezentându-l într'un cadru de fapte eroice, până cade, împăcat de bucuria definitivei eliberări a pământului strămoșesc și cu mulțumirea datoriei împlinite.

Moartea vitează îi curmă durerea pierderii soției sale, dela care nici până în clipa supremă nu a izbutit să aibă vreun semn.

Iată câteva indicații sumare cu privire la cuprinsul palpitant și plin de neprevăzut al cărții d-lui George Ionașcu.

Inspirată dintr'o vastă frescă a durerii naționale, e dela sine înțeles că lucrarea aceasta e urmărit să lege de istoria vieții unui om, emoțiile și suferințele neamului său, trăite într'o epocă de cumplită întunecare. Dar însăși povestea lui Ion Râmnic, prin amănuntul, prin veridicul și realismul ei, este un document viu, un document romanțat a ceea ce s'a întâmplat adevărat cu unul din miile de frați trecuți prin furia împrejurărilor și cruzimea iudeo-bolșevicilor.

Romanul acesta are marele merit, după seria de romane ale lui Cezar Petrescu din 1907, de a ne fi înfățișat perfidia iudaică în toate aspectele ei și ura talmudică, subterană, care pusă în condiții de a se arăta în toată libertatea ei, nu cunoaște margini de ferocitate.

Cine citește cartea d-lui George Ionașcu, isbuște să pătrundă bine această psihologie unică în tipologia umană și să cunoască natura infernală a evreilor. Din acest punct de vedere cartea este realizată magistral.

Scăderea pe care i-o reproșăm autorului, privește, din punctul nostru de vedere, lipsa de informații în care lasă eroina, despre care nu mai știm nimic. Am fi preferat ca în locul acestei atmosfere de mister, de altfel și ea potrivită cu împrejurările în care se desfășoară acțiunea, să ni se fi dat episoadele din viața nenorocitei femei, oricât ar fi fost de tari, și pentru a ne mai întâlni cu ea de-alungul romanului, dar mai ales pentru o mai deplină cunoaștere a terorismului bolșevic.

Cu această rezervă și cu unele stângăcii stilistice, scuzabile pentru o carte de începător și pentru graba în care a fost scrisă, *Pustiul Roșu* este totuși un roman care poate fi citit cu interes deosebit și care, din punct de vedere literar, recomandă un tânăr autor de mari nădejdi pentru mai târziu.

* * *

REPORTERII DE RĂZBOI

Războiul de azi a creat o nouă specie literară: reportagiul de război. Destinat să arate publicului faptele de vitejie ale ostașilor de pe front și condițiile de luptă, el a fost cultivat la început de Germani și tot prin ei a ajuns la dezvoltarea metodică pe care i-o cunoaștem azi. În războiul trecut, reportajul de război era ceva sporadic, scris sub formă de corespondență de către trimișii marilor gazete europene pe lângă unele comandamente militare. Trimișii aceștia își culegeau materialul de la ofițerii superiori și scriau din auzite articole de front pentru o aproximativă informare a populației civile.

Germanii, sesizând importanța reportajului de război, nu numai informativă ci și documentară, i-au dat o funcție națională și militară. Pe lângă unitățile combatante au atașat grupe de propagandă, din care fac parte scriitori, gazetari, pictori, cinematografiști și fotografi, dându-le însărcinarea ca fiecare prin specialitatea sa, să rețină și să reproducă aspectele de fiecare clipă ale războiului. Acești specialiști merg până în linia întâi, expunându-se aceluiași pericol ca și ceilalți soldați, pentru a aduna un material real din împrejurări văzute și trăite chiar de ei. Astfel, condiția esențială a reportajului, a filmului, cât și a fotografiei de război, este de a prezenta lucruri verosimile culese de la fața locului și nu din spusele altora sau din inscenări improvizate.

Cu acest sistem, Germanii au creat o întreagă literatură documentară care, mai târziu, va da de lucru istoricilor și scriitorilor ce se vor ambiționa să pună în valoare calitățile războinice ale rasei lor.

Participarea noastră la războiul din Răsărit, alături de armatele germane, a dus și la crearea unui corp de presă și propagandă, pe care l-a organizat Marele Stat Major printr'un serviciu înființat anume cu scopul acesta.

Din prima zi a războiului, noi am avut pe teatrele de operațiuni elemente specializate pentru a prinde în imagini și reportagii, uriașa deslănțuire a armatelor noastre contra puhoaelor bolșevice. Publicul a fost ținut astfel în curent cu mărețele fapte de arme ale vitejilor noștri, urmărindu-i fie în reportagii și fotografii, fie pe ecranele cinematografice.

E locul aici să mărturisim toată admirația și recunoștința noastră, gazetarilor și celorlalți reporteri care, înfruntând primejdiile războiului, au scris și au prezentat cu elanul lor, măreața poemă a eroismului românesc. Prin acești reporteri, dintre care unii, — cum ar fi C. Panaitescu, Ilariu Dobridor, C. L. Vâlceanu și alții, s'au întors cu înalte decorații de război, — s'a refăcut în parte prestigiul gazetăriei noastre, atât de mult scăzut în epoca democrației. Ei au întreținut paginile gazetelor cu acele splendide mărturii eroice, scrise pe patul armei și lângă țeava tunului, pentru glorificarea vitejilor noștri. Nu avem la îndemână numele tuturor, pentru a-i nota în această succintă cronică; reținem însă deocamdată pe cei câțiva care ne vin în minte: Ilariu Dobridor, Cătălin Rapală, Emil Vărtosu, C. Panaitescu, C. L. Vâlceanu, I. Mardare, I. Băleanu, Grigore Olimp Ioan, P. Tipărescu, Const. Virgîl Gheorghiu, Șt. Cosma, Iordache Răducu, Cristian Teodorescu, Anastase Iftimie, Ladmiss Andreescu Romulus Boteanu și alții tot atât de vrednici și de talentați. Unii dintre ei și-au strâns reportagiile în volume și astfel, vitrina noastră literară s'a îmbogățit cu o nouă serie de cărți, a căror valoare o impune însăși natura lor.

Iată câteva dintre ele:

Noi dela bombardament, de Grigore Olimp Ioan. Autorul, unul dintre cei mai cunoscuți reporteri bucureșteni, un tânăr cu clare însușiri gazetărești, s'a găsit din prima clipă a războiului ca ofițer de aviație, participând în această calitate la diferitele faze ale luptelor noastre aeriene în funcție de combatant. Grigore Olimp Ioan a făcut parte dintr'un grup de bombardament și a avut în sarcina să misiuni grele, de a ataca inamicul pe calea aerului. A executat nenumărate sboruri, începând cu 22 Iunie și sfârșind cu

Odesa. Poate și acum e pe undeva, prin ținuturile îndepărtate dela Don și Caucaz.

În cartea lui, ne prezintă diferite episoade din viața și luptele grupului Heinkel, căruia îi aparține, alternând clipele de mare emoții ale sborurilor eroice, cu momentele de bucurie ale datoriei împlinite. Autorul are darul de a ne ține alături de el, în timpul liber cât și în carlingă, în serile liniștite, înflorite de șuetele camarazilor, cât și în nopțile de crunte deslănțuiri, în care repezeau din înaltul cerului trăsnetele ucigătoare asupra lagărelor dușmane. Povestește firesc, antrenant și viu, cu o plăcută coloratură literară, încât paginile sale sunt ca niște crâmpene de roman, în care te înfrățești cu destinul fiecărui aviator, cu biruința sau drama care îndoliază sufletul grupului. Vezi cum pleacă echipajele în misiune ca un cârd de cocori și aștepți cu bătaie de inimă întoarcerea lor din turul infernal al morții. Pilotul nostru descrie toate fazele sborului, ne dă amănunte despre fiecare echipaj, ne arată luptele și înclăștările cu avioanele vrășmașe; cu degetul lui ne face să urmărim locurile în care exploadează bombe sau căderea celor ce se prăbușesc, iar la întoarcere, ne chiamă să ne descoperim alături de el și de ceilalți, pentru camarazi care nu mai răspund la apel.

Din această impletire de fantastic și real se toarce firul sublim al unor simțăminte de care fii dai seama că numai acolo puteau fi trăite. Eroii pleacă spre tărâmurî necunoscute, sau poate în veșnicia visului lor, cu zâmbete și glume, ca la un dans al văzduhului de care sunt îndrăgiți cu toată fierbințeala inimii lor tinere. Și'n cadrul acesta, se urzește totuși o viață nostalgică, uneori ca de pension, în care iubirile toate clotesc revărsate în marele șuvoiu al iubirii de țară.

Cartea lui Grigore Olimp Ioan e o carte de febră tinerească, de elanuri și superbe trăiri, pe un fond de tumultoase și grave încercări. E o carte vie, de adevăr și virtute, dar și o încântătoare poemă literară, pentru cine vrea să guste din frenezia sborului, a luptei, a biruinței și morții.

22 Iunie, de Iordache Răducu Pe autorul acestei cărți l-am întâlnit la Chișinău, câteva zile mai târziu după ce capitala Basarabiei fusese desrobită. Făcea parte din regimentul de tancuri care cucerise orașul. Am trăit cu el și camarazi lui, o noapte de neuitat în decorul de ruine fumegânde ale Chișinăului. Nu voi uita niciodată clipele acelea ca de basm, în care se închea o întreagă istorie de legende, de vitejie și emoții nemaitrăite. Mai târziu, însuflețitorul acelei nopți

mai frumoasă decât toate paginile de literatură ce le citisem, Maiorul Spîrescu, a căzut pe frontul Odesei, răpus de un glonte bolșevic. Iordache Răducu povestește paginile de glorie și măreție ale tanchiștilor români, în goana lor după victorii, după cuceriri și atacuri răzbunătoare. O începe cu locul de plecare, Râmnicul Sărat, și urmează drumul de șenile pe care s'a împânzit sufletul viteaz al camarazilor săi, până la Odesa.

Cartea lui, însă, e mai mult o carte de schițe războinice, cu episoade și lupte, cu portrete și medalioane de eroi, cu descrieri răscolitoare sau momente cu o anumită rezonanță lirică. Este o literalizare a războiului pe care-l guști gradat, în transfigurarea frumoasă a unui condei, pe care nu-l părăsește meșteșugul scrisului nici sub încruntarea clipeilor de foc. Iordache Răducu a urmărit idealizarea acestei vieți, dar nu în formule ieftine și ușoare ci într'o manieră care ne dă temei de a recunoaște în el un scriitor, un artist cu posibilități de nebănuit. El și-a cizelat paginile cu grijă și a făcut imaginea poetică, fiindcă a vrut să și cinstească eroii și camarazii în imnul de sărbătoare al inimii sale. Grelele tancuri apar astfel în prezentările sale, ca o coloană de sbor a unor suflete înzestrate cu armuri puternice, pentru frumoase popasuri și orientări de biruință.

Ordin de mistune, de Ion Băleanu. Încă o carte de aviație. Ion Băleanu, tânărul gazetar și esecist, a făcut războiul ca ofițer de aviație, armă de care e puternic legat prin însăși sufletul său de poet. De-acolo, din carlinga avionului său de bombardament, de unde privea cu încântare și delir uriașele jerbe de explozii ale bombelor asvârlite, ne-a trimis mesagiile echipajului său încununat de victorii.

Ion Băleanu a trăit momentele mari ale războiului, ca pe o grație rezervată propriului său elan, care avea nevoie să se desfacă în fășii de curcubeu peste cerul pământului cotropit. Povestește cu entuziasm nereținut toate încercările prin care a trecut, persiflând și făcând haz de amenințările bolșevice. Pentru el, momentele cele mai grave sunt clipe de humor și de deslănțuire. Camarazi săi, sunt eroi legendari, pentru care nu există forță de intimidare. Toți așteaptă cîmpa plecării în misiune, cu bucurie sărbătorească. Brăzdează cerul Basarabiei, cu saluturi grandioase pentru frații a căror desrobire o pregătesc și cu lovituri mortale pentru inamic. Centrul acțiunii lor este Odesa. Dela început vizitează cu bărbăție acest port, anume pregătit spre a revărsa limbi de foc asupra noastră, lăsând acolo cartea de vizită și de curaj a tinerei noastre aviații.

Băeții sunt ambițioși să înfrângă cerbicia

dușmanilor chiar la ei acasă. Și gândul lor se realizează cu fiecare sbor. Ion Băleanu ne povestește peripeții și întâmplări care sfidează verosimilul. Unii din eroii lui, chiar când se prăbușesc în tabăra dușmană, isbutesc totuși să se întoarcă la locul de plecare, cu aripelile frânte, săvârșind adevărate miracole. Realitatea se transformă după vrutul lor, fiindcă au suflete involburate de mitul biruinței și al răzbunării drepte. Pasările cu care răscolesc văzduhul, parcă și ele sunt vii și se poartă cu conștiință românească.

Tânărul aviator și scriitor înscrie volute de bombardament în imagini lirice și înălțătoare ca și dorul care-l mână în turburătoarea poemă a neamului său.

Echipaj la posturile de luptă, de cpt. comandor *Marius Verbiceanu* și *Cristian Teodorescu*. E cartea bravurilor noastre navale, scrisă de un marinăr încercat și de un tânăr gazetar care și-a făcut războiul pe apă. Aci sunt povestite îndrăznețele acțiunii ale marinei noastre, care n'a pregetat să se ia la luptă cu vasele de război bolșevice. Cartea e plină de momente palpitate, iar vitejia marinarilor e tot atât de impresionantă în măreția ei, ca și a ostașilor din celelalte arme. Pe Dunăre sau pe Mare, echipagiile noastre au stat de veghe și au lovit cu ochiri biruitoare în șantierele plutitoare ale marinei bolșevice. Isprăvile submarinelor noastre sunt povestite aici cu farmec pasionant, dealungul unor zile și nopți destinate să poarte gloria steagurilor românești. Când citești această carte, vezi cum se întregeste orchestrația noastră de arme biruitoare, ca într'o minune ce se săvârșește pentru dreptatea și biruința neamului.

Sburăm spre Răsărit, de *Ladmiss Andreescu*. Nuvelistul și colaboratorul nostru, *Ladmiss Andreescu* este aviator în viața lui de toate zilele. Cititorii și prietenii își aduc aminte că el a scos o carte acum câțiva ani cu subiecte din tainele văzduhului, carte care l-a consacrat cu mult succes, în rândul prozatorilor noștri de azi.

Dar cartea marilor avânturi împlinite pe un cer de aspre răsvrătiri, este aceea pe care i-a prilejuit-o războiul acesta, în care *Ladmiss* a fost prezent din prima clipă. Aici sunt sborurile lui, întinse până în stepele ucrainiene ca într'o procesiune de bucurii nedomolite, și sborurile camarazilor săi, pe care i-a sorbit înghițitura văzduhului pentru marea înviere a neamului.

Ladmiss Andreescu, în descrierile sale, e mai sobru și parcă mai dinamic. El punctează întâineanțul și apoi de acolo repede sigiliul dreptății noastre cu luciditatea omului care-și îndeplinește o datorie oarecare. Camarazii săi trec prin

spații ca trăsnetul și revin pentru alte ordine. În această urzeală de motoare și inimi, pe deasupra pământului strămoșesc sau a pământului blestemat al Rusiei, e o vijelie aprigă și necruțătoare, pe care o conduc mâini nevăzute și marea pasiune a sburătorilor noștri. Iată crâmpene turburătoare din imaginea războiului nostru sfânt.

PAN M. VIZIRESCU

***

ODESA, cartea d-lui *Alexandru Constant*, am citit-o în curtea batalionului meu în noaptea care a precedat plecarea pe front. O carte de război, despre război, nu se putea citi mai în potrivit cadru decât în acel al unui mediu militar, între autocamioane, motocicletele, trupă, ofițeri, ordine, organizare, febră de imbarcare pentru „zonă“, cum se spunea înainte, pentru „front“, cum se spune azi. Cartea d-lui *Alexandru Constant* este o carte vie, întreagă, puternică, prin suflul de optimism, de vitalitate, de crâncenă credință în viitorul luminos al nației noastre. Pentru noi, în special, ea constituie ceva mai mult: o întâlnire pe drumul acelorași credințe. Pentru cine ne-a urmărit preocupările exprimate în paginile acestei reviste, nu va fi de mirare dacă vom afirma că ideea fundamentală a cărții d-lui *Alexandru Constant*, idee care stăpânește azi conștiința autentică românească, nu ne este străină. Într'un articol mai vechi (*Fenomenologia ritmurilor istorice*) noi defineam condițiunile majore prin care un popor poate intra în istorie. În articolul de mai adâncă analiză, „*Războiul României*“, completam viziunea noastră arătând că a venit momentul să lepădăm toate călduțele obișnuite burgheze cu care ne îndoctrinase democrația masonică și să privim viitorul patriei nu sub prisma atitudinii de circumspect conservatorism ci în lumina imperială a voinței noastre de putere, de spațiu, de afirmare. Cartea d-lui *Alexandru Constant* poartă pe frontonul ei ideal această lozincă admirabilă: *Să fim ofensivi*. Să se termine odată și la noi spaima aceasta de a nu cere mai mult decât ți se dă, de a fi îngăduiți. Formula trebuie fundamental inversată: cerem spațiul nostru de viață, nu-l cerșim ci îl cucerim, nu suntem îngăduiți ci îngăduitori.

Românul nu a fost niciodată un timorat. Autorul ia ca exemplu și ca verificare Istoria. Toți marii noștri domni au fost conducători militari având ca principiu de luptă ofensiva. Mircea a atacat primul totdeauna, Ștefan a dus lupte în afara granițelor țării și a reclamat drepturi de stăpânire pe locuri foarte îndepărtate, cum ar fi

Crimeea. Mihai-Viteazul a fost cea mai uluitoare apariție a spiritului ofensiv românesc. Iar după multă vreme acelaș spirit se manifestă, prin viziunea de căpitan a prințului Carol I în războiul nostru de Independență, război purtat pe alte meleaguri decât ale țării. În fine, ultima noastră manifestare înainte de marele război mondial, campania din 1913 dovedește prezența aceluiaș spirit.

Azi sufletul românesc pășește o răscruce uriașă a istoriei și a destinului său. Lupte de reînțregire, de recucerire a provinciilor cedate Rusiei, se transformă în luptă de crâncenă și victorioasă ofensivă, de pedepsire a colosului rus. Primul pas în această nemaicunoscută epopee de voință și eroism, îl constituie ocuparea Odesei de către trupele noastre. Autorul nu a putut să-și completeze și titlul și esența cărții vorbind și de ocuparea Sevastopolului. Cartea e apărută înainte de această glorioasă pagină de istorie românească.

În schimb autorul studiază amănunțit problema spiritului rus, arată căderea lamentabilă a mitului unei Rusii pravoslavnice. Sovietele, împotriva afirmațiilor proprii înlocuiesc acest mit static cu noul mit dinamic al omului-mașină. Așa cum a căzut mitul pravoslavnic și lumea a văzut că sub haina religiei se dorea menținerea visului de stăpânire spre Constantinopol, tot așa azi Rusia lui Stalin își ascunde intențiile de stăpânire imperialistă sub minciuna ajutorării proletarilor din celelalte țări. Războiul de azi a demascat intențiile sovietice cu atâta precizie, încât propaganda rusă nici nu a încercat să riposteze.

Dar intenția noastră nu este — bineînțeles, — de a rezuma această carte ci de a o remarca, de a o recomanda și acelor care până azi nu au citit-o. De aceea nu vom merge mai departe și nici nu vom încerca să discutăm concluziile autorului. Noi le acceptăm ca atare. Iar ceilalți care au rămas nelămuriiți nu au altceva de făcut decât să treacă pe la librărie și să ia această carte de tinerete, de robustă credință, de convingeri adânci, convingeri care sunt ale întregului tineret și cel de ieri și cel de azi, convingeri pentru care au fost și lupte și jertfe. Epopeea dela Odesa, dacă nu și-a găsit încă poetul care să o cânte în versuri de cremene, și-a aflat pe omul care să ne-o prezinte în toată puritatea ei. Să-l mulțumim autorului, este prea puțin. Să-i cerem însă să ne dea, în lucrări cât mai recente, toată lupta noastră de azi, culmile vitejiei românești la Don, la Doneț, la Harcov, în Crimeea, la Sevastopol și în Caucaz. Infiorați de

sfântă mândrie privim azi începutul acesta impetuos de imperialism românesc.

* * *

GERMANIA. — *Renașterea spirituală a unei națiuni.* Așa se intitulează cartea iscălită de Profesorul Dr. Johann von Leers și tradusă în limba română (nu știu de cine pentru a-i putea reproșa o serie de greșeli și de atentate la estetica acestei limbi a noastră la care avem dreptul să ținem puțin!) Cartea în sine întrupește două calități esențiale: aceea de a fi o excepțională carte de propagandă pentru oricine și de a se sprijini pe o documentare serioasă dar neostentativă. Prezentarea este istorică. Autorul pornește dela 964, dată când a fost încoronat Otto I, împăratul care a ridicat pentru prima oară în istorie rassa germană la rang de primă putere, dându-i un prestigiu care dăinue încă multă vreme chiar după căderea Hohenstaufenilor. Puterea germană se întindea prin 1309 până la Lyon, care era pe vremea aceea un simplu episcopat al imperiului german. Autorul dovedește că încă din această epocă Franța a dus o politică de adversitate împotriva Germaniei, căutând să-i răpească ținuturi. Politica așa numită „clasică“ pe care a preconizat-o Ludovic al XIV-lea a fost aceea de „a sprijini în Germania particularismul dinastic și confesional“... (p. 23). Autorul urmărește apoi ascensiunea treptată a Angliei și îmbucătățirea imperiului german. Avem o singură remarcă de făcut și aceasta privește strict adevărul istoric. Desmembrarea Germaniei în statele nu se datorește exclusiv, cum încearcă să ne arate autorul, intrigilor politice engleze și franceze ci și particularismului, individualismului germanic, afirmat chiar de autor. Nicăeri acest particularism nu a fost mai prielnic desmembrării politice decât în statele germanice sub atmosfera specifică a feudalismului. Și dacă Germania nu a reușit să-și făurească o unitate politică asemeni Franței, asta a fost din pricină, printre altele multe, și pentrucă i-a lipsit geniul politic al unui fanatic cum a fost Richelieu. Expansiunea colonială a Angliei, metodele Angliei, politica de încercuire, de opri-mare, de jaf, de egoism a Angliei, este urmărită foarte atent de autor, care scoate în evidență în special stupiditatea justificărilor engleze ca de pildă teoria predestinației adică în fond afirmarea drepturilor rasei engleze de a stăpâni lumea. (p. 41). Imperiul german se îmbucătățește odată cu pacea dela Osnabrück din 1648. La 1892 Englezii sdrobesc și flota franceză la La Hague. Capitolul în care se arată politica de duplicitate a Angliei în 1701, în 1720, în 1725

apoi în 1756 sub Maria Theresia, și în 1760. Urmează apoi faimoasele coaliții împotriva lui Napoleon. În acest timp Germania și Italia luptă pentru unitatea lor națională. Este epoca lui Bismarck, când se reia Schleswig-Holstein și se permite supremația prusiană. Războiul dela 1870 nu este decât opera Angliei, care nu dorea nici întărirea Germaniei dar nici supremația Franței (p. 63). Reich-ul german primește înapoi provinciile germane Alsacia și Lorena. Dar nenorocirea dela 1870 nu a fost spre folosul Franței, care nu a urmărit decât revanșa. Marele război, afirmă autorul, a găsit Germania nepregătită. Și totuși, până la sfârșitul războiului, erau cucerite aproape întreaga Belgie, parte din Franța, întreaga Serbie, jumătate din România, etc. Infrângerea Germaniei se datorește slăbiciunii parlamentului său pe de o parte și încrederii în promisiunile făcute de Wilson și călcatе odios de aliați. Pe de altă parte, launtric, Germania e minată de acțiunea distrugătoare a socialiștilor și comizanților în frunte cu evreii Liebknecht și Rosa Luxemburg. Pericolul evreiesc deabia acum devine vizibil tuturor. În republica din 1918 „o minoritate de 2% față de populația germană se erijă în stăpânitoare a statului“ (p. 111). Dreptul de autodeterminare este călcat în picioare și Germania este din nou sfârtecată. Averele germane e confiscate până la aproape 12 miliarde mărci aur iar planul Dawes era deasupra putinței de plată a Germaniei. Democrația germană adusesse distrugerea totală a statului, a națiunii, a puterii germane. Acestea au fost condițiunile în care se ridică național-socialismul german. Autorul descrie pe larg istoricul dramatic al lup-

tei Führer-ului pentru a dobândi puterea pe căile democrației însăși. Deși lucruri cunoscute, autorul ni le face vii, participări la acest miracol care este apariția și ridicarea lui Adolf Hitler. Capitolele care urmează scot în evidență formațiunea Führer-ului la cele două izvoare permanente ale realității germane: naționalul și socialul. La 28 Ianuarie 1933, dată când se prăbușește ultimul cabinet prezidențial al generalului von Schleicher, „exista o singură posibilitate de alegere pentru germani: sau haosul sau Hitler“ (p. 204). Ceeace a urmat este cunoscut și constituie istoria contemporană, istoria ultimilor 9 ani. Autorul analizează opera „partidului“, politica sa externă, redresarea națională pe plan intern, național, social, economic și moral, organizarea partidului și a conducerii germane, apariția unei noi morale, a unei noi arte, rolul literaturii și presei, politica rasială și eugenică a Germaniei național-socialiste, organizarea armatei germane și toate încercările făcute de Führer pentru a salva pacea. Și autorul încheie: „Națiunea germană dorește o colaborare spirituală adâncită cu națiunile care o întregesc spiritual... Noua ordine a Europei nu este ceva ce ar putea fi impus cu forța, ci o operă camaraderească... Față de amenințarea unui bloc bolșevico-britanico-american, comunitatea Axei oferă tuturor popoarelor un sprijin și o cinstită colaborare, acelor popoare care vor să ridice viața lor pe muncă și onoare și care nu vor fi nimicite de bolșevism“ (p. 287).

Cartea profesorului dr. von Leers este sinceră, necesară și binevenită.

PETRU P. IONESCU

C R O N I C A   D R A M A T I C Ă

CANICULA, SAU TRIUMFUL COMEDIEI ITALIENE..

Fiii Marchizului, de Gherardi; *Omul care zâmbește*, de Bonelli).

Ca un val canicula a bătut tot mai necruțător în zidul teatrelor, pe unele silindu-le să se'nchidă, pe altele gonindu-le la periferie.

Cine a trecut cu succes examenul căldurii se poate spune că a fost comedia italiană.

În vreme ce literatura originală a cedat cea dintâi, strângându-și corturile pentru la toamnă; în vreme ce comedia franceză, trecută de coafeuri anonimi printr'o nouă toaletă, a fugit peste cheiuri și a succombat gentil în brațele unor comici atât de simpli și de comunicativi ca

Ionel Țăranu (în *Femeile nu mint niciodată*) sau ale „Măscăric'ului“, comedia italiană a rămas pe teren și în plin centru, la Teatrele *Comedia* și *Sărindar*, a amenințat multă vreme să se joace cu săli pline.

E caracteristic acest triumf al tinerei comedii italiene. Asistăm de doi ani la o luptă surdă pe un front intern, altul decât cel de care se vorbește mereu, — frontul de scândură și clei, de cue și pânză, al teatrului și cinematografului.

Și după cum pe ecran bătălia pune în relief filmul italian, care a călărit cu succes arșițele și a bătut cu câteva lungimi în persoana fascinantei Alida Valli; așa se întâmplă pe scenă, cu comedia italiană.

Dacă locul rămas vacant prin apunerea filmului anglo-franco-american tinde să fie disputat în bună parte de filmul italian, vidul lăsat pe scenă de comedia boulevardieră iudeo-franceză (împinsă tot mai la periferie, sau înecată deabinelea în Dâmbovița) e clar ocupat de comedia italiană.

Și ne punem întrebarea de ce? Ca să răspundem: pentru trei motive.

Întâi, fiindcă Italia este — să nu uităm — țara care a produs pe Pirandello, al doilea mare autor dramatic al vremii noastre (dacă Bernard Shaw este întâiul) și cel mai mare poet al scenei (dacă Bernard Shaw este al doilea).

Un autor genial poate fi un ghețar care seacă tot și lasă ravina stearpă în urmă; dar poate fi și un Nil care se revarsă ca să rodească și pentru alții.

Cu defectuozitățile pe care totdeauna megafoanele faimei le prezintă, Pirandello a asurzit Europa anilor 1920—27; și, salutat ca un Marconi al undelor sufletești, a stat câțva timp față în față cu celălalt Marconi, lăsând să se creadă că în Italia nu mai există decât el.

Necum vreun alt biet autor dramatic, — deși un Luigi Bonelli se apropia la vremea aceea de 40 de ani, (Sienezul fiind născut în 1891); iar și mai marele Massimo Bontempelli (spre a nu mai cita pe Chiarelli) aveau — dacă nu greșesc — chiar cu mult mai mult decât atâta, și, mai mult de cât vârsta, aveau la pasiv opera!

Dacă faima lui Pirandello a produs vid în jurul ei un răstimp, întocmai ca o volbură care sapă dar și strânge apa ea a adunat totuși alte faime, le-a făcut loc, le-a provocat, și azi se poate spune că nu există un grup literar mai compact, ca noua școală de comedie italiană.

Al doilea motiv ar fi — spre a întrebuița cuvântul consacrat — un motiv de politică artistic-culturală.

Italia e — poate — azi cea dintâi țară din lume în grija cu care cultivă teatrul și cinematograful. Dacă filmul german are cu el o tradiție de grandoare (în subiecte și actori, — ah, marii actori germani, ah, subiectele din *Sperjurul* sau *Viața lui Herman Bach*!) Italia are o tradiție de meșteșug care se dovedește azi în instituții de stat ca acel Studio cinematografic din Roma, un fel de academie dela care au pornit mai toți măștrii ecranului italian actual; și unde la tehnica cinematografului debutanți adaogă o serioasă practică teatrală, la secția de *mimă și dicțiune* a Irmei Grammatica.

Se întreabă lumea dela ce teatru provine noua vedetă a filmului european, cuceritoarea

Alida Valli. Dela nici un teatru! Ca mulți din tovarășii ei de ecran, ea purcede dela acest Studio și n'a jucat până la film pe nicio scenă. Nu-i frumos?

Deasemenea în materie de teatru, Italia are o tradiție de meșteșug care dela commedia dell'arte purcede, și triumfă în zilele noastre cu acele trupe ambulante, care cutreeră coclaurile în frunte cu un „capo comico” și autorul dramatic după ele.

Da, acești fecunzi și garuli autori italieni, pe care noi îi aplaudăm, sunt cei mai mulți angajații feluritelor companii de teatru, pentru care scriu pe teren, și la cerere, cam așa cum Shakespeare, mi se pare scria — și n'a scris prost—odinioară.

Aceasta ne duce la al treilea motiv al succesului italian.

Ca tot ce e latin, literatura italiană a suferit și suferă încă de *schematic*... E un fel de sciatică a scrisului, care în limba de salon se mai numește și convențional... Oricât de genial, Dante e dogmatic și schematic; și de aceea, în umila mea părere, inferior poate lui Milton, care nu-i! (Deși amândoi au defectul că nu știu să râdă, lucru îngăduit mie, dumitale, dumnealui, dar nu și scriitorului de geniu!).

Un Alfieri, piesă de muzeu antic. Să rămână acolo. Etc. Etc.

Se întâmplă însă că literatura italiană, conștientă mai mult decât cea franceză de acest defect capital, a făcut onorabile eforturi către viață; și, dela Boccaccio până la De Marchi, pe linii atât de felurite ca Manzoni și Verga, a cultivat profanul (și chiar vulgarul) ca pe o buruiiană foarte nimerită să îngrășe ogoarele suple ale creației.

Acești *măștri ai vieții*, cum îi numește Mario Puccini, își au ultimii reprezentanți în autorii comediei italiene de azi. Amestecați cu viața și cu meșteșugul — care știți că scuză tot — cabotini și geniali în acelaș timp, ei au scăpat literatura țării lor de abstracție și convențional, și dacă mai poartă pe ei astfel de urme e numai fiindcă sunt italieni.

Aceasta înseamnă la ea acasă comedia unui Chiarelli, Bontempelli, Sam Benelli, Nicolo Manzari, Luigi Bonelli, Gherardo Gherardi sau Rosso di San Secondo.

La noi ea poate avea aceleași efecte; și poate de aici, grăbita ei aclimatizare.

Deocamdată ea ne-a dat replica italiană la comedia franceză, și ca atare: A dat comediei drumul în lume tot așa de mult cât cealaltă o mărghinea la salon; ne-a dat o comedie a con-

științei în locul comediei *simțurilor*, a *omului* în loc de a *incornoratului*; o comedie unde decoltajul trupului este înlocuit cu un fel de decoltaj al sufletului, prin jocul de conștient și inconștient, de realitate și ficțiune care vântură făptura interioară și o dă pe față în comicele ei peripeții.

* * *

III MARCHIZULUI, comedia talentatului Gherardo Gherardi, este o comică peripeție a sufletului, în care, la *Teatrul Comoedia*, Ion Iancovescu a îmbrăcat din nou haina acestui „om nou“ al comediei italiene, pe care (printr'o coincidență de temperament și de structură ce face onoare ambelor părți) el l-a adus și popularizat pe scena noastră, într'o serie întreagă de Peer Gynți moderni, un fel de Impărați fără coroană, Magnificenți, Aventurieri boemi ai sufletului.

(Acesta e dealtfel al patrulea motiv al succesului de care vorbim, la noi).

Un bătrân și ratat marchiz, la sfârșitul tuturor expedientelor de trai, cu ajutorul unui aventurier similar pune la cale o ultimă stratagemă. El recunoaște ca fii ai lui, pe câțiva copii fără tată ajunși la situații înfloritoare. Aceștia sunt fericiți că și-au găsit părintele și blazonul, tatăl fictiv e fericit că va trăi somptuos pe spinarea lor, bătrân răsfățat al casei. Până când bătrânul descoperă pe fiica lui — de data aceasta, adevărată — în logodnica unuia din fiii adoptivi. Sentimentul adevărat de tată birue pe cel imaginar, și bătrânul, în plină criză de conștiință, mărturisește excocheria. Comedia însă abia acuma urcă. Ce nenorociți sunt acum unii și alții! Ce fericiți trăiau ei în ficțiune! De ce n'ar trăi și mai departe? Ceea-ce și fac!...

E discuția în contradictoriu a adevărului omnesc, descompunerea lui în compartimente rivale, cu ajutorul acelei oglinzi concave pe care maeștrii comediei italiene de azi o practică până la virtuozitate.

Lângă autor stă imediat Iancovescu, ducând el însuși până la virtuozitate jocul meretricios al bătrânului exocroc dar și patosul inefabil al părintelui convins (scena despărțirii, din actul doi e una din cele mai mari scene de comedie din câte i-am văzut); iar lângă Ianco-

cescu, la înălțimea lui în scenele capitale, comicul Vasiliu-Birlic, de o naturalețe și poezie în joc despre care s'ar putea spune multe, și voi spune poate cândva, pentru a face dreptate unui comedian care de data aceasta trebuie să fi decepționat crunt pe aceia — nu mulți de altfel — care se grăbesc să-l judece numai după câteva piese joase pe care viața l-a silit să le joace

Doina Missir, mai mult missir decât doină după dicțiune. Dar fata nu-i lipsită de talent, și rochii...

* * *

OMUL CARE ZĂMBEȘTE, comedia dela Să-rindar a lui Luigi Bonelli, nu-i așa de bună ca *Impăratul* — cu care se poate spune că a debutat la noi comedia nouă italiană — nici așa de hazlie ca *Femeia îndărătnică* pe a cărei temă e scrisă. Ceea-ce menține — în ciuda crudităților — *Femeia Indărătnică* pe primul plan al comediei e comicul de situație. Și e tocmai ceea-ce lipsește *Omului care zâmbeste*, cu toată ideia fericită de a desarma pe femei cu zâmbetul, în loc de biciul și celelalte acutramente ale lui Petruchio. Odată autorul izbutește să ne înfrupte dintr'un astfel de comic, în scena mesei, dela Shakespeare citire; dar în care Bonelli cade mult sub faimoasa scenă a talgerelor din comedia corespunzătoare.

Bună comedie totuși, de vervă și mișcare, ajutată cum nu se poate mai bine de vitalitatea imbatabilă a comicului de clasă care e Romuald Bulfinschi, vioiciunea afurisită a Ninetei Gusti, sau căldura lirică a lui Lungeanu.

În centrul comediei stă însă făptura de gips și clar de lună a celui mai original comic al nostru, în acelaș timp și unul din actorii noștri tineri cei mai inteligenți și culti, — pre nume Radu Beligan: un nou Belcot, un mic virtuos al semitonului, un meșter al reticenței, omul care face comedie cu o jumătate de gest și de cuvânt, mai precis: un băț deșirat, uns cu lună și var, în vârf cu un mâner care devine nas și două boabe de cafea care sunt ochi, iar pe deasupra ceva ca niște vocale pe care te miri că bățul le are la dispoziție — că doar nu mișcă deloc! — dar care, ca și notele acelei pasări de noapte, nu știi dacă sunt râset sau oftat...

DRAGOȘ PROTOPODESCU

C R O N I C A M Ă R U N T Ă

NICOLAE COLAN ACADEMICIAN. Când, în Iunie trecut, profesorul Silviu Dragomir, el însuș ardelean, a propus plenului academic alegerea episcopului Nicolae Colan ca membru activ la secția istorică, s'a întâmplat un lucru cu totul rar în supremul nostru for cultural: alegerea s'a făcut cu unanimitatea spontană a voturilor. Academia Română încă dela alcătuirea ei s'a întemeiat pe principiul că trebuie să fie, în domeniul spiritului, sinteza reprezentativă a întregului neam românesc. Basarabeni, macedonenii, dar mai cu seamă ardelenii au jucat în viața ei un rol adesea hotărîtor. Cultul științific al românismului de totdeauna și de pretutindeni e doar felul cel mai înalt în care se concentrează cercetările ei.

Pentru spirit nu există graniți arbitrare. Astfel, nimic mai firesc decât alegerea lui Nicolae Colan, episcopul ortodox al Clujului, personalitatea cea mai semnificativă azi a Românilor din Nordul Ardealului.

Sunt numai patru bărbați, cari se străduiesc dincolo, la conducerea sufletească a celor un milion și jumătate de frați, rămași la vetrele lor de două ori milenare: episcopii greco-catolici Iuliu Hossu și Alexandru Rusu, profesorul Emil Hațiegan, directorul *Tribunei Ardealului*, singurul cotidian românesc din această parte de țară, și episcopul Nicolae Colan. Noul academician are, dintre toți, profilul cultural cel mai reliefat.

Mănuind un stil direct, limpede și agreabil, scriitorul s'a dedicat o vreme studiilor de interpretare a Noului Testament, la care îl obliga și situația sa de dascăl de Teologie la Sibiu, unde a redactat ani în șir una dintre cele mai bune publicații de specialitate. *Revista teologică*, și unde îl continuă azi vrednicul său urmaș Grigore T. Marcu. A tipărit în același timp numeroase articole culturale, care vădesc un îndrumător egal de familiarizat în problemele literare și spirituale. Există în Ardeal o anumită linie șaguniană a scrisului, pe care Nicolae Colan a respectat-o în publicistica sa, cu adausul, nou în tradiția ardeleană, al unei sprinteneli și armonii regățene, ca unul care a studiat la Universitatea din București.

De ani de zile redactează eleganta revistă de familie, *Viața ilustrată*, la fel cu care noi nu avem una și pe care acum o scoate la Cluj în aceeași ținută tehnică, cu toate asprele greutăți pe care le impune — starea de războiu.

În anul fatal 1940, Nicolae Colan putea să vină

dincoace și totuși a rămas alături de poporul păstorit de dânsul, să-și fie mai departe ocrotitor neocrotit în bătaia vânturilor din stepele pannonice. A fost în România Mare ministru al Instrucțiunii și al Cultelor, dar în ceasul hotărîtor n'a uitat că e înainte de toate ministru al lui Iisus Hristos, adică slugă umilită a celor oropșiți, pe cari Fiul lui Dumnezeu îi numește frații săi mai mici. Nicolae Colan, Iuliu Hossu, Alexandru Rusu, Emil Hațiegan, — bărbați de exemplară abnegație, ale căror nume trebuie să le însoțească de fiorul recunoștinței întreaga suflare românească!

În Clujul reculegerii, episcopul academician și-a reluat vechea îndeletnicire teologică, a tradus și a tipărit pentru nevoile religioase ale poporului său Noul Testament, iar acum pregătește, după cât ajunge până la noi, întreaga Biblie. Sărbătoarea își adună turma duhovnicească în acel staul svelt, de piatră și de bronz, care e catedrala ortodoxă ce-și ridică șus de tot, deasupra orașului, cea mai frumoasă cupolă de altar răsăritean. Inchid ochii și văd cu gândul această obște de credincioși, care poate nu se mai simte mângăiată decât acolo, sub bolțile candido, pictate cu ani în urmă de Atanasie Demian, — sub mantia bunului și blândului arhieru, care știe să îndure și să nădăjduiască în Dumnezeu milostivirilor, cu surâsul amar pe buze... În sbuciumata noastră istorie, ierarhii nu odată au știut să țină cu demnitate locul Domnului. Andrei Șaguna n'a fost numai arhipăstorul ce-și arunca uriașa umbră ocrotitoare peste norod, dar și un adevărat prinț al Ardealului românesc.

Am citit de curând o emoționantă dare de seamă a vizitelor canonice, pe care episcopul clujan le-a făcut prin satele răslețite ale credincioșilor săi. Apariția lui printre țărani e un mare eveniment duhovnicesc. Ceea ce ne umple inima de bucurie e că în întâmpinare n'au ieșit numai ortodocșii, dar și uniții, în frunte cu protopopii lor. Să nu se grăbească nimeni să tragă concluzii de câștig confesional din asemenea fapte care, din nefericire, în România Mare nu se întâmplau. Ele nu sunt decât acte de solidaritate românească. Nicolae Colan, cu firea lui irenică și cu înțelepciunea i de cuprinzătoare chibzuială, vizitează frățeste și pe episcopul greco-catolic Alexandru Rusu care, dacă pe vremuri se arăta învîrșunat adversar al ortodoxiei, acum se îmbrățișează creștinește cu solul ei. Semn binecuvântat de Dumnezeu pentru Români din Ardealul nordic. Acolo cel puțin, dacă nu și din-

coace de Feleac, certurile confesionale care nu duc absolut la niciun rezultat decât cel negativ, se pare că au încetat, să nădăjduim că au încetat odată pentru totdeauna. Poporul nostru de acolo nu mai are decât biserica, cele două biserici naționale, cu o singură slujbă, cu un singur suflet, numai cu capi deosebiți. Astăzi n'are preț ceace îi desparte, fiindcă trebuie să aibă preț numai ceace îi înfrățește. Totul atârână în special de ținuta celor doi episcopi clujeni, Colar și Hossu, amândoi temperamente îngăduitoare, cari nu caută să-și fure unul altuia turma ce-și pune, prin ei, nădejdea în acelaș Domn Iisus Hristos.

* * *

RASĂ ȘI RELIGIUNE. Sub acest titlu, profesorul sibian Liviu Stan publică un studiu remarcabil, de orientare în problemele, pe care le pune ideologia rasistă germană. Lucrarea e însoțită de bogate note bibliografice, care introduc pe cetitor în literatura variată a chestiunii. În afară de autorii germani, sunt citați și românii, cari s'au ocupat de ea. Intre cei din urmă nu e pomenit eseu nostru publicat câțiva ani în urmă cu acelaș titlu ca lucrarea de față și cu aceleași concluzii, eseu care cel dintâiu a pus în publicistica noastră problema raportului dintre rasă și religie.

D. Liviu Stan studiază pe larg conceptul de rasă sub aspectul biologic și spiritual, pentru a ajunge la discutarea rasismului ca dogmă politică și religioasă. Firește, din punct de vedere politic, rasismul e un principiu nu numai admisibil, dar foarte util acțiunii de Stat pentru regenerarea poporului. El devine însă discutabil când e prezentat ca dogmă religioasă sau cu alte cuvinte, când unii doctrinari fac din religie o emanație a rasei, — în speță, din creștinism, sau încearcă elaborarea unei credințe pe temeuri raseologice.

Dacă asemenea încercări s'au făcut cu oarecare șgomot în Germania național-socialistă, ele trebuiesc privite ca soluții exagerate și neșabuite ale unei crize interne, de natură religioasă. Marele Reich vrea un popor unificat prin rasă și unificat prin religie. Prin religie însă poporul german e diversificat în multiple ramuri protestante și catolice. O religie rasistă, dincolo de confesiunile creștine, s'a părut unora soluția surzătoare. Trebuie observat însă că, pe când în Germania rasismul politic e o dogmă din care Statul însuși trage toate concluziile în splendoarea acțiunii de întărire a nației, rasismul religios nu e o dogmă oficială, ci o încercare de caracter particular, sfârticată savant de critica protestantă și catolică. Tocmai din libertatea aprin-

selor discuții pe care le-a stârnit, se vede limpede că nu era vorba de o dogmă oficială.

De altfel războiul a redus la tăcere aceste discuții atât de șgomotoase și interesul pentru religia rasistă a scăzut simțitor. Poporul german duce azi cea mai formidabilă cruciadă din câte cunoaște istoria împotriva ateismului comunist. Victoria militară însemnează implicit restabilirea creștinismului tradițional. Și în fața acestui fapt de mari proporții, agitația câtorva scriitori pe tema unei religii rasiste se poate considera încă de pe acum ca fără niciun rezultat pozitiv. În Germania de mâine se va vorbi despre ea ca despre o bizareerie aparținând trecutului. Și de unde adversarii național-socialismului îl înfățișau printr'o grosolană generalizare ca dușman al credinței creștine, el apare de azi încolo ca salvatorul ei.

* * *

SCRIITORII ÎN ACȚIUNE. E vrednică de subliniat activitatea extensivă, pe care o desfășură în ultimul timp o bună parte din scriitorii noștri. O activitate care îi pune în contact imediat cu marile realități și probleme ale timpului. Ea e vizibilă atât pe planul intern cât și pe cel extern al vieții românești.

Cei mai tineri au mers pe front, au luptat, au scris, au înfățișat în numeroase articole și cărți aspectele caracteristice ale războiului. Poeți n'au uitat avânturile eroice și nici durerea că dincolo de graniți sângere frați în robie medievală. Nu știu dacă sunt capodopere în scrisul acesta rapid și fierbinte. Deocamdată nu e însă vorba de valoarea lui estetică, ci de o atitudine sufletească prin care scriitorul intră adânc în zbuciumul comunității naționale. Alții colindă țara cu șezători literare, în Basarabia, în Bucovina, în Ardeal mai cu seamă, acolo unde bucuria sau suferința e mai intensă.

Pe planul extern, această activitate e și mai remarcabilă. Sunt scriitori cu vază și mijloace intelectuale deosebite, cari călătoresc peste hotare și conferențiază despre țara lor în orașele Germaniei, ale Italiei, în Bulgaria, în Croația, în Slovacia. Primesc aici grupuri de scriitori străini și organizează în schimb excursii în țările respective.

Activitatea aceasta care secundează strădanile politice de Stat, are un răsunset cald și deosebit de simpatic. Ea lămurește problemele României, îi face cunoscut sufletul și creează legături dela om la om. care sunt foarte prețioase, în afară de atmosfera generală care rămâne, favorabilă, în spiritul public.

Fînd în acțiune, scriitorii noștri sunt în misiune. E linia tradițională a literaturii noastre,

trasă în deosebi de generația de poeți luptători dela 1848. Când România n'are nevoie de intervenția lui directă, scriitorul poate medita și lucra în singurătatea fecundă a spiritului creator. Dar astăzi România are nevoie de toate forțele ei care, puse în mișcare, să-i creeze și să-i adâncească prietenile necesare deslegării unor probleme de viață, fără care inima românească ar fi sortită să sângere mai departe.

Instinctul scriitorului român se dovedește încă odată lângă inima neamului său, iar acțiunea desfășurată atât de multiplu în momentul de față, e în adevărata slujbă a patriei.

* * *

ADOLESCENȚII EROI DE ROMAN. Au apărut nu de mult în traducere românească două cărți aproape cu aceeași temă: eroul de roman din lumea adolescenților. Una e a italianului Orio Vergani: *Reprezentatie la pension*, în tălmăcirea domnișoarei Mariela Coandă, care și-a făcut un merit artistic din pasiunea pentru literatura italiană; cealaltă a scriitorului mult regretat de Francezi, Alain Fournier: *Le grand Meaulnes*, devenită în traducerea Doamnei Gherghinescu-Vania *Căderea pierdută*.

Epoca în care se îngână două vârste, epocă de trecere dela copilărie la tinerețe, e atractivă și dificilă totdeauna. Autorii cari se apropie de ea mai-mai că nu au ce spune, fiindcă nu e deobiceiul o vârstă care se revărsă în fapte, ci se consumă în emoții lăuntrice, puternice și nemărturisite, cărora imaginația înflăcărată le dă dimensiuni dincolo de realitate. Iar această realitate, către care adolescentul dibuie ca orbul prin lumină e de regulă iubirea erotică. Ce floare se va desface din acest mugure de emoții? Un crin sau o mătrăgună? Răspunsul educatorilor e mai totdeauna fals. Dar romancierul e mai atras de micile sau marile tragedii ce rezultă din întâlnirea adolescenței cu iubirea. Fr. Wedekind a scris pe această temă o sguuitoare dramă, *Frühlingserwachen*, imitată apoi de vienezul Wildgans în piesa *Dies irae*. Paul Bourget a tratat-o amplu, cu o problemă mult mai complexă, în celebrul roman *Discipolul*. Singur Dostoiewski mi se pare a văzut în sufletul adolescent altceva decât sbuciumul erotic. *Precocii* săi, cu care se încheie *Frații Karamazov*, sunt vestitorii unei lumi noi de iubire creștină, lume care, dacă n'a apărut încă, ar putea să iasă la iveală după actualul războiu. În adolescență sunt date, în mugure, toate posibilitățile. Ce se va realiza, atârnă în mare măsură de atmosfera morală a societății unde se dezvoltă acești adolescenți.

Amândouă romanele de curând traduse sunt cărți minore, cu toate laudele pe care critica parisiiană le-a adus lui Alain Fournier; — poate fiindcă era o carte mai sănătoasă și mai pură decât acelea ale lui André Gide sau Marcel Proust. cari au contribuit la dezastrul moral al Franței. Dar amândouă se citesc cu plăcere atât pentru temă cât și pentru notația psihologică, veridică și bogată. Comparați cu generația actuală însă, adolescenții lor sunt oarecum anacronici fiindcă sunt unilaterali, preocupați numai de iubirea erotică. Cititorul de vârsta lor are azi și pasiuni mai înalte și mai generoase. El se apropie mai mult de *precocii* lui Dostoiewski decât de băieții mediocri ai lui Vergani sau Fournier.

* * *

ION BUZDUGAN, cel mai de seamă poet basarabean în viață, a scos o nouă culegere de versuri, *Metanii de luceferi*, titlu foarte căutat, ca și acela al volumului precedent, *Păstori de timpuri*. Sentimentele pe care le cântă el sunt eminentamente patriarhale. Basarabia podgoriilor și a holdelor, a familiei, a datinilor și a credinței religioase respiră în aceste versuri, unorii de factură solidă și de natură foarte fragedă. Strofe bine închegate și rime ingenioase alternează ca altele, care ar putea ușor să lipsească, dacă autorul n'ar acorda o ocrotire prea pârintească tuturor lucrurilor ce i ies din condei.

Față de Ion Buzdugan însă critica n'are dreptul să fie exigentă la extrem. E un poet care dacă și-a învățat dulcea moldovenească acasă, n'a făcut totuși școală românească. Era un tânăr format când l-am cunoscut, în anul 1917, în preajma unirii Basarabiei, al cărei entusiast susținător a fost. Primele sale încercări tipărite la Iași, în acea vreme, erau scrise, ca să zicem așa, după ureche. Poetul nu cunoștea decât tehnica versului popular în limba noastră.

Nici ulterior nu s'a putut izola pentru a se familiariza cu finețea maestrilor români. Făcând parte dintr'o generație luptătoare, era firesc ca viața să-l fure pentru frământările politice, puterea de exprimare poetică rămânând mai departe aproape numai la mijloacele inițiale.

Metanii de luceferi e totuși un volum mult mai îngrijit ca formă și mult mai muzical, mai ales când versul joacă în ritmul Mioriței. Sentimentul dominant și aproape exclusiv e cel religios. O carte de durere și de speranță, în care poetul își mărturisește credința în Mântuitorul lumii. Un ciclu întreg interpretează

liric episoade cristologice din sfânta Evanghelie. Atmosferă liturgică și în deosebi mănăstirească. Sufletul suie ca un parfum de tămâie. Graiul e țărănesc-monahal, pe ici pe colo cu regretabile formațiuni arbitrare de cuvinte, ce nu se pot încetățeni.

Dar cartea e semnificativă pentru acest poet basarabean care a luptat pentru libertatea țării sale. Azi când provincia dela Nistru, cu suflet de arzătoare religiozitate, sărbătorește înfrângerea monstrului ateist, *Metaniile* lui Ion Buzdugan sună ca niște rugăciuni de slavă și de mulțumire către Dumnezeuul părinților, care s'a arătat milostiv față de neamul românesc.

* * *

O POETĂ NOUĂ. — Când am citit în revista *Meșterul Manole* versurile strânse azi în volumașul *Zilele Babei* de doamna Madeleine Andronescu, am avut impresia unei noutăți literare, care e așa de rară în scrisul liric de azi. Cu tinerii versuitori se petrece de câțiva ani încoace un fenomen ciudat de standardizare lirică: aproape fiecare poate să iscălească întreaga producție fără ca prin aceasta să pară oă plagiază. Mai toți scriu la fel și ca manieră și ca nivel estetic. S'ar putea spune că nu există talente, ci un talent colectiv, nesfârșit de apariția niciunei personalități deosebite.

Madeleine Andronescu face figură aparte prin ingeniositate liberă ca un joc copilăresc și prin expresia artistică foarte personală, cu toată influența vizibilă a lui N. Crevedia și Sergiu Esenin, pe care îl elogiază într'un frumos poem, opunându-l poezilor fără vigoare bărbătească.

Zilele Babi, (corect e *Babei*) e un titlu izbitor, ce definește însuși modul poetei, dar nimerit ca vers: îngânare de vreme rea și vreme bună, sau simbolic, amestecul de bucurie și durere, care e însăși viața. Substanța lirică a celor unsprezece poeme e de o remarcabilă puritate, cu excepția strofei:

Că de nu, mă duc dracului
De dragul jocului
Și nu-i păcat să mă bocească părinții
De mama focului?

Drăcuiala nu stă bine nici în gura lui N. Crevedia, cu atât mai puțin a unei „fete” cum își spune poeta cu simpatice măgulire de sine. Afară de această regretabilă licență, jocul viu al unei imaginații plăsmuitoare răstoarnă cu fiecă vers ordinea obișnuinței, în sensul cel mai artistic al cuvântului. În poema *Năduf*, joaca de-a fingerii amintește oarecum pe Jean Cocteau din așa zisa perioadă a convertirii sale. Admirabilă prin simplitatea ei candidă e *Pom de Crăciun*; iar cea mai frumoasă, *Păpușa*, în care poeta se visează într'o existență celestă anterioară, copilărind ștregărește pe calea lactee. E o minunată ilustrare a ideii de *arhetip*, cu care sigur n'a făcut cunoștință pe cale filosofică, ci numai prin remarcabilul instinct al artei.

Am închis volumașul cu certitudinea că doamna Madeleine Andronescu e într'adevăr o poetă nouă.

NICHIFOR CRAINC

